Claus Rønlev
Slægtsforskning

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

KRAK

FYEN

LOMMEBOG FOR VEJFARENDE.

KRAK

FYEN

MED

LANGELAND, ÆRØ, TAASINGE O. FL. ØER

LOMMEBOG FOR VEJFARENDE

KRAKS LEGAT
NYTORV 17
KJØBENHAVN

Digitaliseret af Claus Rønlev

O. C. OLSEN & Co.
KJØBENHAVN.

Den første af „Kraks Lommebøge for Vejfarende“ SJÆLLAND, der udkom i Fjor, ledsagedes af følgende Forord:

Den Vejfarendes første naturlige Hjælpemiddel er Kortet. Synet af en ejendommelig Bygning, et ærværdigt Fortids-Mindesmærke eller en sjælden Udsigt fanger hans Interesse og vækker hans Videlyst. Kortet giver ham Navnet; i nærværende lille Bog leder Navnet ham til de Oplysninger, som fæstner og beriger Indtrykket af det sete.

Men ogsaa den, der sidder i sin Stue og overvejer, hvordan han bedst kan faa noget ud af sin Søndag eller sin Ferie, vil forhaabentlig med Udbytte kunne blade i Bogen og faa Lyst til at se, hvad der ligger bag de nøgterne, kortfattede Kendsgerninger, den meddeler.

Bogen omfatter Sjælland (uden Kjøbenhavn). Vi har søgt at begrænse os til de „Seværdigheder“, der er „noget for sig“, historisk, landskabeligt, kunstnerisk eller paa anden Vis. Vi haaber at have gjort et for den Vejfarende passende Udvalg.

For hver enkelt Seværdighed er tilføjet den omtrentlige Afstand i Kilometer til nærmeste Jernbanestation, samt eventuelt enkelte andre for Færdselen dertil vigtige Afstande.

Ved Købstæderne og enkelte andre større Byer, der egner sig til Udgangspunkt for Ture, til Fods, pr. Automobil eller paa Cykle, har vi efter den korte Beskrivelse af Byen tilføjet en efter Afstandene ordnet Fortegnelse over de Seværdigheder i Omegnen, der er omtalt paa alfabetisk Plads i Bogen. Desuden er der ved 14 af de største Byer anbragt et lille Kort, der bl. a. fremhæver Hovedfærdselsvejene gennem Byen.

For den, der ønsker mere indgaaende Kendskab til de Steder, han har besøgt eller agter at opsøge, findes Værker som Trap: „Kongeriget Danmark“ og Daniel Bruun: „Dan-

mark, Land og Folk", samt en omfattende lokal-topografisk Litteratur.

For Vejviserens Udgivere i nyere Tid har det været mærkeligt at iagttage, hvorledes næsten enhver Idé paa Haandbogsomraadet rækker tilbage til Forsøg, der allerede har været gjort af Vejviserens Stifter, Agent Holck. Dette er ogsaa Tilfældet her. I 1778 udgav Holck et „Provincial-Lexicon over Dannemark og Hertugdømmerne Schlesvig og Holsteen", der i „Form af en Ordbog" gav korte faktiske Oplysninger om Landets Mærkepunkter. Og ligesom Holck i sin Fortale nævner, at det er den Korrespondance, han har ført i Anledning af Vejviseren, Handelsspejlene og Lommebøgerne, der har givet ham Idéen og Stoffet til sit Leksikon, saaledes er Kraks Sjælland, Lommebog for Vejfarende, ogsaa en Fortsættelse i lige Linie af de af os tidligere udarbejdede leksikalske Hjælpemidler, f. Eks. Vejviserens Real-Register og Provins-Register, Lomme-Vejviseren, Danmarks ældste Forretninger m. m.

Kjøbenhavn i Maj 1924

KRAKS FORLAG

Vi udsender nu som en Fortsættelse KRAK: FYEN, Lommebog for Vejfarende, der er bygget over det samme Princip, som er angivet i ovenstaaende Forord til „Sjælland". Den gode Modtagelse, som blev denne lille Bog til Del fra Publikums Side, har bestyrket os i den Overbevisning, at vi har fundet en Form for Stoffets Ordning, der er overskuelig og praktisk.

Bogen omfatter Fyen med Langeland, Ærø, Taasinge og omliggende mindre Øer. Ved Udvalget af Seværdigheder har vi ligesom i „Sjælland" bestræbt os for kun at vise den Rejsende saadanne Steder hen, hvor der er noget at se og lære, og hvor han kan faa Lyst til at dvæle en Stund.

Kjøbenhavn i Maj 1925.

KRAKS LEGAT

FORTEGNELSE

over Købstæder og andre Færdsels-Knudepunkter samt særlig afgrænsede Omraader, ved hvilke der i denne Bog er tilføjet en Oversigt over Egnens Seværdigheder med Angivelse af Kilometerafstanden til disse. Hver af de Seværdigheder, hvortil der henvises, er omtalt paa alfabetisk Plads i Bogen.

Aarup	Side	7
Assens (med Kort)	—	8
Bogense	—	11
Brobyværk	—	15
Faaborg (med Kort)	—	21
Hesselager	—	32
Hindsholm	—	33
Kjerteminde (med Kort)	—	39
Korinth	—	43
Langeland	—	44
Middelfart (med Kort)	—	50
Nyborg (med Kort)	—	55
Odense (med Kort)	—	60
Otterup	—	74
Ringe	—	75
Rudkjøbing (med Kort)	—	77
Svendborg (med Kort)	—	87
Taasinge	—	93
Ærø	—	99

Maj 1925.

Udkommet er:

KRAKS KORT OVER KJØBENHAVN OG FREDERIKSBERG

Lommeatlas, let haandterlig paa aaben Gade. Indeholder 2 Oversigtskort, 4 Specialkort over de enkelte Bydele og 1 Sporvejskort. Litograferede og trykt i 4 Farver ... Pris Kr. 2.50

KRAKS LOMMEVEJVISER

En Fortegnelse over Gader, Veje, Pladser og Torve samt kendte Bygninger m. m. i Kjøbenhavn og Omegn med Oplysninger om deres Beliggenhed ..... Pris Kr. 2.00

KRAK: SJÆLLAND

Lommebog for Vejfarende. Beskrivelse af Sjællands og Møens Seværdigheder, Kilometerafstande, Kort over 14 Byer med Hovedfærdselsvejene o. m. m. ..... Pris Kr. 3.50

KRAK: FYEN

Lommebog for Vejfarende. Beskrivelse af Fyens og omliggende Øers Seværdigheder, Kilometerafstande, Kort over 8 Byer med Hovedfærdselsvejene o. m. m. ..... Pris Kr. 3.00

KRAKS BLAA BOG

Indeholder 4800 nulevende danske Mænd og Kvinders Levnedsløb ..... Pris Kr. 22.00

KRAKS VEJVISER

Adressebog og Handelskalender for Danmark ..... Pris Kr. 32.00

Aarup, 19 km fra Assens, 23 km fra Bogense, 24 km fra Odense, 28 km fra Middelfart, 40 km fra Faaborg, Stationsby paa Odense—Strib Banen; Indbyggertal 1921: 956. Moderne Kirke i Rundbuestil (opført 1903 af Arkitekt N. P. Jensen). Bakket Egn med smukke Ture. Tæt Syd for Byen den 96 m høje Ormehøj.

Seværdigheder i Omegnen (omtalt enkeltvis paa alfabetisk Plads): Erholm (2 km), Brahesholm (8 km), Frøbjerg Bavnehøj (9 km), Vissenbjerg Bakker (ca. 9 km), Billeskov (9,5 km), Rugaard (10 km), Ornebjerg (10,5 km), Krengerup (12,5 km).

Arreskov, Sædegd. (418 ha, Hovedsæde i det tidligere Grevskab Muckadell. Ejer: Kmh. Hofjgm. Lensgreve Albrecht Schaffalitzky de Muckadell), 2,5 km fra Korinth, 12,5 km fra Faaborg, nævnes første Gang 1248, da den erobredes af den senere Kong Abel fra Broderen Erik Plovpenning. Den nuværende Hovedbygning er opført i sidste Halvdel af det 16. Aarhundrede og bestaar af fire Fløje. Ved en meget haardhændet Restauration 1871—72 fik Gaarden Renaissance- (i Steden for valmede) Gavle og mistede i det hele meget af sit oprindelige Præg; den er fredet i Klasse B.

Sydøst for Arreskov ligger to Voldsteder af de tidligere middelalderlige Borge her; det, der ligger ved Søbredden (skovbevokset), hører til de største i Landet.

Arreskov Sø mellem Faaborg og Ringe, 1 km fra Korinth St., Fyens største Sø (205 ha), N. Ø.

for Søen ligger Herregaarden Arreskov (se denne). Søen har Afløb til Odense Aa.

Assens, Købstad ved Lille Belt, 19 km fra Aarup, 26 km fra Brobyværk, 34 km fra Middelfart, 36 km fra Faaborg, 39 km fra Odense, 44 km fra Ringe, Endepunkt for Tommerup—Assens Banen, Færgeforbindelse med Aarøsund i Sønderjylland. Assens omtales i Kong Valdemars Jordebog og havde i Middelalderen et Helligaandshus og et Karmeliterkloster; den led haardt under Grevens Fejde og Svenskekrigen. Af dens gamle Fæstningsværker med 4 Porte er der fundet Rester i Haverne Nord for Ladegaardsgade. Indbyggertal 1921: 4674. Stor Sukkerfabrik.

Seværdigheder: Kirken, den største paa Fyen næst efter St. Knuds Kirke i Odense (59 m lang, Spiret 48 m højt), er en treskibet Langhuskirke fra 15. og 16. Aarh., stærkt præget af Ombygninger i det 19. Aarh.; ejendommeligt ottekantet Taarn med Hulstavprofiler; Altertavle og Prædikestol i Bruskbarok. — Raadhuset, opført 1781, men gennemgribende restaureret i Renaissancestil 1891; Willemoesgaarden i Østergade, opført 1675 med Udskæringer i Barokstil og en lille, nyere Udbygning; den er fredet i Klasse A og bærer en Mindetavle for Søhelten Peter Willemoes, der fødtes her 11. Maj 1783. — Billedhuggeren Jerichaus Fødested Østergade 23 (Mindetavle); Willemoes' Statue foran Posthuset, modelleret af Peters. — Fredede Huse: Korsgade 11 (Klasse A) fra Slutn. af det 16. Aarh., et rigt udskaaret Renaissance-Gavlhus; Hjørnet af Ramsherred og Ladegaardsgade (Renaissance); Hotel Postgaarden i Strandgade fra ca. 1700 (Karnap); Torvet Nr. 11 (fra ca. 1550); Østergade 42, „Brydes Gaard", en nyklassisk Bygning fra 1780'erne

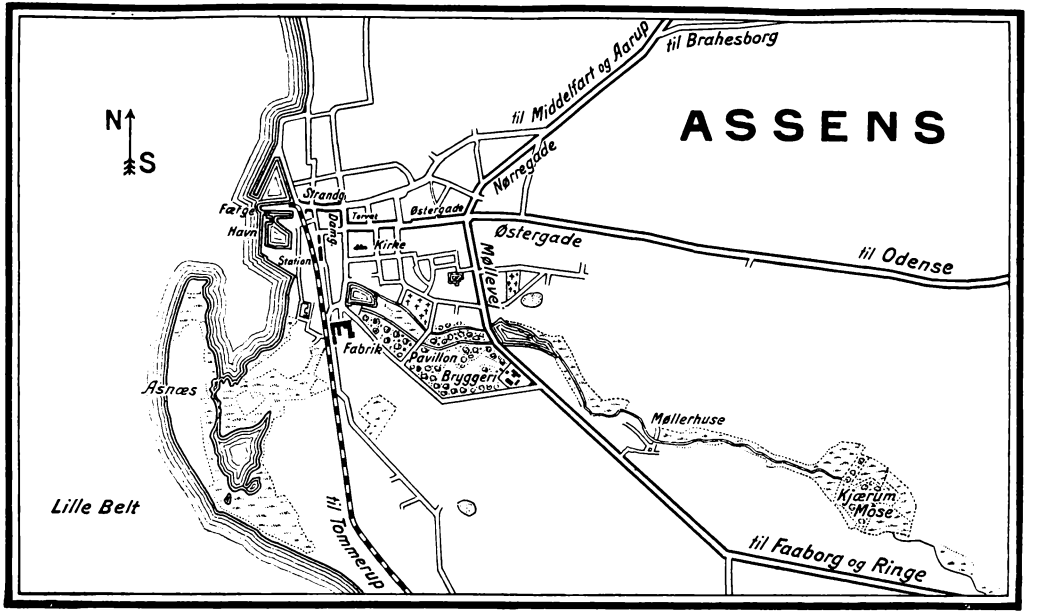
ASSENS
N
S
til Brahesborg
til Middelfart og Aarup
Nørregade
Østergade
til Odense
Møllevej
Strandg.
Østergade
Torv
Kirke
Bane
Færge
Havn
Station
Fabrik
Pavillon
Bryggeri
Asnæs
Møllerhuse
Kjærum Mose
Lille Belt
til Tommerup
til Faaborg og Ringe

(nu Bankbygning). — Syd for Byen stort kommunalt Anlæg langs Kjærum Aa med Skovpavillon og Koncertpavillon.

Seværdigheder i Omegnen (omtalt enkeltvis paa alfabetisk Plads): Brahesborg (4,5 km), Baagø (ca. 7 km pr. Motorbaad), Øksnebjerg (7,5 km), Frederiksgave (8,5 km), Billeskov (11 5 km), Brahesholm (12,5 km), Helnæs (14,5 km til Helnæs By), Husby Kirke (16 km), Krengerup (17 km), Wedellsborg (17,5 km), Løgismose (18 km).

Avernakø, en 590 ha stor Ø i Farvandet Syd for Faaborg, med hvilken By den har Damperforbindelse (ca. 8 km). Den 7 km lange Ø er ved en faa m bred Tange, „Drejet", delt i to Dele, der hver har Anløbsbro for Skibe. I de to Byer Avernakøby og Munke staar fra gammel Tid Majstænger, der hver Pinsedag pyntes med Kranse og Blomster. Nær ved de samme Byer flere Dyssekamre; ved Drejet Østende staar „Højestenene", en Samling af 15 store Sten fra Oldtiden (maaske en „Skibssætning").

Baagø, Ø i Lille Belt, Nordvest for Assens, hvorfra Motorbaad (ca. 7 km), 610 ha stor, med prægtige Udsigter til Beltets Kyster (Als og Skamlingsbanken, Fænø og Helnæs). Landingssted ved Klintende i den omtrent firkantede Ø's sydøstlige Hjørne. I det sydvestlige Hjørne ligger det 8 m høje Fyrtaarn paa „Sandhammeren". Imellem disse to Punkter, ved „den ferske Sø", ligger to Langdysser.

Baaring Bakker (højeste Punkt, Dyrhøj, 68 m) strækker sig et Stykke langs Landevejen Middelfart—Bogense med vide Udsigter over Kattegat til Jylland, Æbelø og Endelave. Nord for Bakkerne, ud til Stranden Baaring Skov, Udflugtssted med Badehotel, 3,5 km fra Asperup St., 14 km fra Middelfart.

Bagnkop, Fiskerleje og Havn i det sydlige Langeland, Endepunkt for Langelandsbanen, 26 km fra Rudkjøbing. Badepensionater. Indbyggertal 1921: 894. Ny Kirke (opført 1920). I kort Afstand fra Bagnkop Klinterne paa Langelands Sydspids: Dovns Klint (16 m høj) og Gulstav samt den inddæmmede, 161 ha store Sø Kjeldsnor, Øst for hvilken et 34 m højt Fyr.

Billeskov, Hovedgd. (under Wedellsborg Grevskab, Besidder: Lensgreve Julius Wedell), 7 km fra Gjelsted St., 9,5 km fra Aarup, 11,5 km fra Assens. Hovedbygningen er opført i 1796 i ét Stokværk. I Haven, tæt Øst for, et Voldsted, omflydt af Grave, paa hvilket Murrester af den ældre Gaard, der var bygget 1577 af Steen Bille til Kjærsgaard.

Birkende, Landsby, 4 km fra Langeskov St., 12,5 km fra Odense, 10 km fra Kjerteminde. Her fødtes i 1494 Hans Tavsen, for hvem et Mindesmærke er rejst 1894. Ogsaa i den lille Birkende Kirke er der en Mindetavle for Hans Tavsen samt smukke Træskærerarbejder fra 15. og 16. Aarh.

Bjørnemose, Sædegd. (97 ha, Ejer: Proprietær O Kromann), 2 km fra Christiansminde St., 4 km fra Svendborg, er opført 1745—56 af Sten fra det gamle Ørkil Slot og ombygget i Midten af det 19. Aarh., dens to hvidkalkede Fløje i to Stokværk har Trappegavle og høj Kælder.

Bogense, Købstad ved Kattegat, Endepunkt for Nordfyenske Jernbane og for Bogense—Brenderup Banen, 23 km fra Aarup, 27 km fra Otterup, 30 km fra Odense, 31 km fra Middelfart. Indbyggertal 1921: 2852. Bogense nævnes første Gang som Købstad 1288, og først i 1827—44 anlagdes dens Havn.

Seværdigheder: Kirken, mellem Strand-

brinken og det store lindebevoksede Torv, er en oprindelig romansk Bygning, helt ombygget i gotisk Tid og med et ottekantet Spir fra 1760; Etatsraad Paghs Monument N-Ø. for Kirken, hvorfra Udsigt over Søen; det gamle Raadhus, nu Odd Fellow Loge (opført 1846—47) og det ny Raadhus (opført 1919—21); Museet (i Raadhuskælderen); Lystanlægget (med Genforeningsmonument) og Fredskoven Øst for Byen. Fredede Huse: Bryggergaarden i Algade med hvælvet gotisk Kælder; Østergade 2 (Renaissancebindingsværk, fredet i Klasse A); Østergade 19 (Bindingsværk fra 17. Aarh., Karnap). — Ved Bybækken, bag Algades Haver, ejendommelige, gammeldags Partier.

Seværdigheder i Omegnen (omtalt enkeltvis paa alfabetisk Plads): Harritslevgaard (3,5 km), Gyldensteen (4 km), Skovby Kirke (5 km), Sandagergaard (6,5 km), Særslev (9 km), Æbelø (9,5 km), Oregaard (10,5 km), Elvedgaard (12 km), Brenderup (15 km), Kjærsgaard (15 km).

Brahesborg, Hovedgaard, 415 ha, Godsejer Løjtn. F W Treschow, 4,5 km fra Assens, er opført 1638—56 af Jørgen Steensen Brahe, ombygget ca. 1756, da bl. a. de tre oprindelige Taarne fjernedes, og nu fredet i Klasse B. Paa en af Ladebygningerne staar, at den er styrtet ned Julenat 1717 og genopført af Grev Chr. Rantzau 1718. I Havestuen staar Thorvaldsens Merkur, udført i Marmor af H V Bissen. I Slotsgaarden er opstillet en Samling af gamle fyenske Milepæle. En Jernhængebro (bygget 1850) fører over Slotsgraven til den store smukke Park.

Brahesholm, Sædegd. (287 ha, Ejer: Greve Chr. Rantzau), 6 km fra Glamsbjerg St., 12,5 km fra Assens, 8 km fra Aarup, nævnes første Gang 1421 under Navnet Vedtofte; sit nuværende Navn fik det i 1673. Hovedbygningen er opført 1871—72 af støbt Beton i Villastil med Taarnbygninger.

Brahetrolleborg, Sædegd. (272 ha, under det tidligere Brahetrolleborg Baroni, Ejer: Lensgreve C E Reventlow), 2 km fra Korinth St., 11 km fra Faaborg, er opstaaet af det i 1172 grundlagte Cistercienserabbedi Holme Kloster, der laa paa en lille Ø, Insula dei (Guds Ø). I den nuværende Hovedbygning er Klostermurene delvis bevaret i den østlige og vestlige Fløj. I 1568 blev Klostret af Kongen solgt til Henrik Rantzau, der samtidig fik Lov til af det at oprette Stamhuset Rantzausholm. Hans Søn, Statholder Breide Rantzau foretog en fuldstændig Ombygning af Sydfløjen 1585. Ogsaa senere er Slottet undergaaet væsentlige Ændringer; bedst bevaret er de mange krydshvælvede Rum i det indre. Slottet er fredet i Klasse A. I 1672 oprettede Fru Birgitte Trolle af Rantzausholm og en anden Gaard Baroniet Brahetrolleborg, der siden 1722 har været i Slægten Reventlows Besiddelse. Kirken, der udgør Slottets Nordfløj og har et 50 m højt Spir, er meget stærkt ombygget i nyere Tid og berøvet Størstedelen af sit gamle rige Inventar. Paa Slottet en stor Portrætsamling; Gravene udenom er delvis bevarede. Stor Have i engelsk Stil med Broer over den regulerede Mølledam, Springvand, mange sjældne Træer og en Obelisk, rejst til Minde om Bondefrigøreren Joh. Ludv. Reventlow.

Bramstrup, Sædegd. (355 ha, Ejer: Godsejer K Langkilde), 4 km fra Højby St., 10,5 km fra Odense, er opført 1689 af Oberst Fr. Gersdorff og bestaar af 3 sammenbyggede, én Etages Fløje omkring en lille Gaardsplads, paa de tre Sider omgivet af Grave, paa den fjerde af Mølledammen ved Lindved Aa; fredet i Klasse B. Haven, med smukke Lindealléer, er anlagt paa Voldstedet af den tidligere Renaissanceborg, der var opført ca.

1540 af Mikkel Brockenhuus, over hvem der i den nærliggende N-Lyndelse Kirke findes en stor og mærkelig Ligsten. I N-Lyndelse desuden et Bystævne fra det 18. Aarhundrede.

Brandsø, Ø midt i Lille Belt, Nordvest for Assens, hører til Wedellsborg Grevskab; nogle Gange ugentlig Motorbaad til Assens (18,5 km) og Heilsminde i Jylland (5 km); 204 ha stor; paa Øen en anselig fredlyst Runddysse samt en lille Langdysse („Svenskehøj") med to Gravkamre.

Bregninge Kirke (paa Taasinge) ligger paa Øens højeste Bakke (74 m), 3 km fra Vindeby, hvortil Dampfærge fra Svendborg; Automobilomnibus fra Svendborg. Den stammer fra romansk Tid, men er i 1882—83 saa stærk restaureret, at dens gamle Præg er udslettet. Fra Taarnets Lanterne en af Landets videste Udsigter. I Kirken en Gravsten fra ca. 1200 med indridset Christusfigur og Runeindskrift („Sven Sassersen ligger herunder, Helge Degn ridsede mig, Mester Bo gjorde mig").

Paa den fredede Kirkebakke er i 1920 rejst en Genforeningssten.

Bregninge Kirke (paa Ærø), 9,5 km Nordvest for Ærøeskjøbing, er en i Hovedsagen gotisk Bygning med slankt, spaantækt, ottekantet Spir. Paa Korets og Skibets Hvælvinger Kalkmalerier fra den senere Middelalder, i Koret forestillende Lidelseshistorien. Udskaaret Fløjalter fra Claus Bergs Værksted i Odense. Romansk Granitfont med Ornamenter og paa Foden Menneskehoveder.

Brenderup, Landsby, 1 km fra Brenderup St., 15 km fra Bogense, Station ved Odense—Brenderup—Middelfart-Banen, Udgangspunkt for Brenderup—Bogense-Banen, er Midtpunkt for den fyenske Humleavl. Humledyrkningen indførtes ca.

1700 af Fru Anna Trolle, der sendte et Par af sine dygtigste Fæstebønder til Preusen for at lære den. Der findes endnu Humlehaver paa 8—10,000 Stænger.

Brobygaard, Sædegaard (234 ha, Ejer: Lensgreve Albrecht Schaffalitzky de Muckadell), 1,5 km fra Brobyværk St., 16 km fra Faaborg, 17 km fra Ringe, nævnes første Gang 1351; den nuværende Hovedbygning har to Fløje, hvoraf den vestlige skal være opført 1662 af Børge Trolle og Fru Pernille Bille; under Fløjens nordlige Del er hvælvede Kældere; Gaarden er senere betydelig ombygget, bl. a. er det store Karnap-Hjørnetaarn opført af den nuværende Ejer. Ved Gaarden en Mindestøtte for en tidligere Ejer (død 1858), rejst af Grevskabet Muckadells Bønder.

Brobyværk, 15 km fra Korinth, 17 km fra Ringe, 18 km fra Faaborg, 22 km fra Odense, 26 km fra Assens, 35 km fra Svendborg, Stationsby ved Odense—Faaborg Banen. Indbyggertal 1921: 306. Byen er opstaaet omkring en af Rigsmarsken Anders Bille i 1645 stiftet Vaabenfabrik til Forsyning af den danske Hær; den ødelagdes allerede 1658 af Svenskerne og rejstes ikke mere, men Egnen var længe plaget af den indførte fremmede Befolkning ved Værket. Brobyværk Kro stammer fra Fabrikkens Tid.

Fra den nærliggende By Sønder Broby stammer Familien Pontoppidan (latinsk for Broby), hvis Stamfader, Ridefoged Erik Knudsen (død 1631) er begravet i Kirken (Ligsten).

Seværdigheder i Omegnen (omtalt enkeltvis paa alfabetisk Plads): Brobygaard (1,5 km), Odensebakken (2 km), Nørre Broby Kirke (3 km), Lundegaard (4,5 km), Gjelskov (5 km), Søbo (6 km), Synebjerg (7 km), Sandholt (7,5 km).

Brockdorff, Hovedgd. paa Hindsholm (533 ha, under det tidl. Schelenborg Baroni, Ejer: Baron

C F S V Juel-Brockdorff), 3,5 km fra Martofte St., 17 km fra Kjerteminde, hed indtil 1785 Grønlund. Nyere Hovedbygning; høje straatækte Bindingsværks Avlsbygninger. N.V. for Gaarden Tornehøj med en velbevaret Jettestue.

Broholm, Hovedgd. (277 ha, Hovedsæde i Broholm Stamhus, Besidder: Direktør Jørgen Sehested), 2,5 km fra Gudme St., 4 km fra Hesselager, 13 km fra Svendborg, omtales første Gang 1326; Gaarden ligger mellem brede Grave, der deler sig i flere Kanaler og omslutter to Holme, der er forbundne ved Broer; paa den mindste Holm ligger den ca. 1642 opførte røde, firfløjede Hovedbygning med dens høje runde Taarn til Borggaarden (sen Renaissancestil); det store firkantede Taarn i Borggaardens nordvestre Side er opført 1895; paa den større Holm ligger Ladebygningerne. Broholm er fredet i Klasse B. I Haven findes et Oldsagsmuseum og ved Siden af dette et i 1879 opført Bjælkehus, tilvirket udelukkende ved Hjælp af Stenalderredskaber.

Brolykke, Hovedgaard paa det sydlige Langeland (160 ha, Hovedsæde i Stamhuset Ahlefeldt, Besidder: Lensgreve Frederik Ahlefeldt-Laurvig), 0,5 km fra Magleby St., 21 km fra Rudkjøbing. Den vinkelbyggede Hovedbygnings ældre Fløj, der er opført 1758, er fredet i Klasse B; den er i ét Stokværk med bredt, pilasterprydet Frontespiceparti; den østlige Fløj er opført 1873 som en nøje Kopi af den ældre; Haveanlæg i gammelfransk Stil.

Brudager, Landsby 2,5 km fra Vejstrup St., 9 km fra Svendborg. Romansk Kampestens Kirke med svært gotisk Taarn og sengotiske Kalkmalerier.

Nordøst for Byen en 60 m lang, fredlyst Lang-

dysse, omsat med en dobbelt Kreds af Randsten, henholdsvis 45 og 52 i Antal.

Ved Landevejen, Nordvest for Brudager, den smukke gamle Sortebro Kro.

Brændegaard Sø, 4 km fra Korinth St., 13 km fra Faaborg, ligger omkranset af Skove i en bakket Egn; gennem Silkeaa har den Afløb til Odense Aa. Ved Søens østlige Bred ligger Hovedgaarden Brændegaard, opført 1880.

Brændekilde, Landsby, 1,5 km fra Holmstrup St., 10 km fra Odense, er Sproggranskeren Rasmus Kristian Rasks Fødested (f. 22. Nov. 1787); et Mindesmærke af Granit med Indskrift er 1887 rejst ved hans Fødehus (Faderen var Skrædder og „klog Mand").

Bøgebjerg, Sædegd. (527 ha, Ejer: Hofjgm. N R Juel til Hverringe), 2 km fra Kirkebro Holdeplads, 14 km fra Kjerteminde. Hovedbygningen er opført 1845 i et Stokværk af Grundmur med Tegltag. Mellem Gaarden og den nærliggende Store Belts-Kyst den 35 m høje Digebanke med vid Udsigt, og Syd herfor den lille Bøgebjerg Skov ved Strandkanten. Ud til denne høje Klinter.

Bøjden, Fiskerleje og Ladeplads paa Nordsiden af Horneland, Endepunkt for Landevejen („Kongevejen") fra Nyborg, 10,5 km fra Faaborg; tidligere var herfra Færgefart til Als. Omegnen af Bøjden er meget rig paa Stenaldermindesmærker, bl. a. Jettestuen paa Klokkehøj, Salmaiager-Stenkisten og Nydomsdyssen (tokamret). Ved en Gaard i Bøjden findes Rester af en gammel Befæstning og paa „Fruemarken" en hellig Kilde.

Christiansdal, se Dalum.

Christiansminde, 1,5 km fra Svendborg, hvormed Dampbaadsforbindelse, Lystskov, der tilhører Svendborg Kommune, Badehotel, Restaurant,

Dansesalon etc. Prægtig Udsigt over Svendborg Sund med Øerne.

Dallund, Sædegd. (110 ha), 1 km fra Søndersø, 5 km fra Skamby St., 11 km fra Otterup, 17 km fra Odense, omtales først i det 14. Aarhundrede og var fra 1792 til 1915 Hovedsæde i Stamhuset af samme Navn, hvis Besidder fra 1829 til 73 var den kendte Politiker, Udenrigsminister Carl Blixen Finecke. Hovedbygningen stammer for de ældste Partiers Vedkommende fra det 16. Aarhundredes Begyndelse (Nordfløjen med det 8-kantede Taarn fra 1632), Dele af Østfløjen og Spærremuren med Porten i Vest. Østfløjen er ombygget 1723 og stødende op til den to nye Fløje i 1830. Fredet i Klasse B.

Nord for Dallund en lille Gruppe Dysser.

Dalum, Landsby, Jernbaneholdepl., 3 km Syd for Odense, delvis Forstadbebyggelse til denne By, Indbyggertal 1921: 563; Papirfabrik, oprettet 1875; Landbrugsskole oprettet 1862 af Kristen Kold som Højskole, i 1886 omdannet til sit nuværende Brug.

Fra ca. 1200 fandtes i Dalum et Benediktiner-Nonnekloster, der ved Reformationen blev kgl. Len og fra ca. 1700 fik Navnet Christiansdal. Hovedbygningen har endnu betydelige Rester af den middelalderlige Bygning og er fredet i Klasse B. Den tilhører siden 1906 en katolsk Orden, der har indrettet den til Rekreationshjem.

Dalum Kirke, den gamle Klosterkirke, er opført ca. 1200—1250 i senromansk Stil, trods senere Ændringer og Tilføjelser (bl. a. det gotiske Taarn) ret vel bevaret. Romansk Døbefont (med mærkelige Farverester), Prædikestol og Alter fra ca. 1650; Gravkapel, adskilt fra Kirken ved et Trægitter med mærkelig Fremstilling af Dødens Triumf

(fra samme Tid). Paa Kirkegaarden Kristen Kolds Grav.

Damestenen (Hesselagerstenen), Danmarks største Flytblok, 46 m i Omfang, 12,5 m høj over Jorden (fredlyst). 2,5 km fra Hesselager.

Damsbo, Hovedgd. (343 ha, Ejer: Baron Preben Bille-Brahe-Selby), 2 km fra Jordløse St., 15,5 km fra Faaborg, er opført 1657 af Rigsmarsk Anders Bille i sen Renaissancestil og fredet i Klasse A. Den bestaar af to parallele Huse i ét Stokværk, forbundne mod Nord af en Mur; mod Haven et nyere, fremspringende Parti med svungen Kvistgavl; under den østre Fløj gamle hvælvede Kældere. Nordvest for Damsbo Voldstedet Lystholmen, omgivet af stensatte Grave.

Davinde Bystævne, 6 km fra Langeskov St., 13 km fra Odense er et af de smukkeste og bedst bevarede i Landet. 13 Sten er opstillet i Rundkreds om et Lindetræ (plantet 1816), der vokser op gennem en Møllesten. Stævnet benyttes endnu, og Linden klippes hvert Aar i Juli Maaned under stor Festlighed. Paa den indhegnede Stævneplads findes desuden siden 1920 en Genforeningssten.

Dovns Klint paa Langelands Sydspids, se Bagnkop.

Dyrebanke, Udsigtspunkt (123 m), 2,5 km fra Tommerup St., 15 km fra Odense, ca. 1,5 km fra Herregaarden Hesbjerg (se denne). Vid Udsigt over skovrig og bakket Egn.

Dyreborg, Fiskerleje og Badested paa Horneland, Syd for Faaborg (Motorbaad og Damperforbindelse (ca. 4 km) med denne By); Indbyggertal 1921: 231; Sommerrestauration. I den nærliggende Dyreborg Fredskov smukke gamle Træer og Plæner samt et fredlyst Dyssekammer.

Egelykke, Hovedgd. (262 ha, Ejer: Enkegrev-

inde Sophie Frederikke Lerche), 21 km fra Rudkjøbing, 0,5 km fra Langelands Vestkyst, er opført 1845—46 og forhøjet med en Etage 1890. N F S Grundtvig var i 1805—08 Huslærer hos den daværende Besidder Steensen-Leth, og hans Forelskelse i dennes Hustru blev det afgørende Omslag i hans Liv.

Øst for Egelykke mellem to høje Bakker findes en Langdysse.

Egeskov, Sædegaard (581 ha, under Egeskov Stamhus, Besidder: Greve Preben Ahlefeldt-Laurvig-Bille) ligger 3 km fra Kværndrup St., 8 km fra Ringe. Hovedbygningen, der er en af Landets mærkeligste Bygninger, er opført 1554 af Rigsmarsk Frands Brockenhuus og fredet i Klasse A; den bestaar af to sammenbyggede Huse med gotisk takkede Blindingsgavle, to Stokværk høj, foruden et øverste Halvstokværk med Skydeskaar og Skoldehuller; for Østfløjens Ender to runde Hjørnetaarne med kegleformet Tag; midt for Vestfløjen et firkantet Trappetaarn med takket Gavl; over Taget et ottekantet Spir; over første og andet Stokværk krager Muren ud og er prydet med Rundbuefriser hele Huset rundt; de svære røde Mure hviler paa nedrammede Egepæle i en lille Sø og rejser sig, uden mellemliggende Jordvold, lige op af Vandet. Over Vandet fører to Broer, en Jernbro i Øst til den smukke Have, en Jord- og Stenbro i Vest fra Hovedindgangen i det firkantede Taarn. Paa Egeskovs Mark er siden ca. 1700 afholdt det store aarlige Egeskovs Marked (25. Sept.).

Einsidelsborg, Hovedgd. (365 ha, Ejer: Th. Wedel-Heinen), 9 km fra Kappendrup St., 12 km fra Otterup, er den nordligste Herregaard paa Fyen og var fra 1810 til 1921 Hovedsæde i det ophævede Grevskab Roepstorff. Hovedbygningen ligger tæt

ved Kattegat i den lille Skov Fruerlund og er opført 1831 i italiensk Stil af Arkitekt J. P. Jacobsen. Gaardens Jorder er for Størstedelen fremkommet ved store Inddæmningsarbejder, der blev foretaget i det 18. Aarhundredes Slutning af den daværende Ejer, Grev Joachim Moltke til Bregentved.

Elvedgaard, Sædegd. (160 ha, Ejere: Stiftsdamerne A H E M, A M og C F Wedel-Heinen), 3,5 km fra Veflinge St., 12 km fra Bogense, nævnes første Gang 1436; fra 1832—56 ejedes den af Historikeren, Konferensraad Vedel Simonsen (Mindesten for ham ved Indkørselen). Hovedbygningen, der paa tre Sider er omgivet af Grave, er en én Etages Bygning med takkede Gavle og Kviste, hvis nuværende Ydre skyldes en Ombygning 1860.

Enebærodde eller Hals, en 6 km lang stenet og delvis lyngbevokset Halvø ved Mundingen af Odense Fjord, 15 km fra Otterup. Den lange Landstrimmel, der fører ud til Enebærodde, kaldes „Draget". Halvøens yderste Pynt nærmer sig stærkt Halvøen „Skoven" paa Fjordens modsatte Side. Farvandet mellem de to Halvøer kaldes „Gabet"; Færgefart over dette.

Erholm, Hovedgaard (238 ha, under Erholm og Søndergaarde Stamhus, Besidder: Kmh. Cederfeld de Simonsen), 2 km fra Aarup St., er opført 1850—54 i nygotisk Stil af Herholdt. Stor Have i engelsk Stil med sjældne Træer; udenfor Haven Danmarks største Ask. Vest for Gaarden et anseligt Højdedrag (indtil 86 m).

Faaborg, Købstad ved Faaborg Fjord, 9 km fra Korinth, 18 km fra Brobyværk, 26 km fra Ringe, 26 km fra Svendborg, 36 km fra Assens, 40 km fra Aarup, 40 km fra Odense, 48 km fra Nyborg.

Endepunkt for Jernbanerne fra Odense, Nyborg

og Svendborg, daglig Dampskibsforbindelse med Mommark paa Als; Damp- eller Motorbaadfart til Dyreborg, Lyø, Avernakø, Bjørnø samt Søby paa Ærø. Faaborg nævnes første Gang i et Dokument fra 1229; af det store Helligaandskloster, der oprettedes 1477, er Byens nuværende Sognekirke en Rest; de middelalderlige Fæstningsværker forsvandt i det 16. Aarhundrede, endnu staar dog en Port tilbage. Indbyggertal 1921: 4690.

Seværdigheder: Helligaandskirken, Vestfløjen af det gamle Kloster, opført efter 1477, er en treskibet, kalket Bygning i sengotisk Stil med langt, smalt Kor og lille Rytterspir; Altertavle af Marstrand (Kristus i Emaus), sentmiddelalderlige Korstole og Træfigurer. — Klokketaarnet i lille Taarngade har tilhørt den i 1550 nedlagte St. Nikolaj Kirke, i Taarnets Østmur ses endnu den forsvundne Kirkes rundbuede Konstruktion; dets oprindelige 4 Gavle er afbrudt paa Midten og en ottekantet Overbygning med Lanternespir opført. — Vesterport, opført af Munkesten i den senere Middelalder, restaureret 1917. — Raadhuset, opført 1840. — Museet, oprettet 1910 af Etatsraad Mads Rasmussen, indviet 1915 (Arkitekt: Prof. Carl Petersen) rummer Værker af nyere dansk Billedhuggerkunst og Maleri, væsentlig af „den fyenske Skole" (Kai Nielsen, Johs. Larsen, Syberg, P. Hansen o. fl.). — „Ymers Brønd" paa Torvet, udført af Kai Nielsen. — Fredede Huse: Holkegade 1 (med smukt Gaardinteriør), 2 og 3; Vestergade 1, 3, 7 og 8, Østergade 17, 25 og 27 (Relieffet) og 38, Lagonisminde 21 og 22, alle Bindingsværkshuse fra det 18. Aarh., samt de nyklassiske Bygninger Vestergade 10, Lysthuset ved Holkegade 1 og Strandgade Matr. Nr. 281. — Syd for Byen fører Lange-

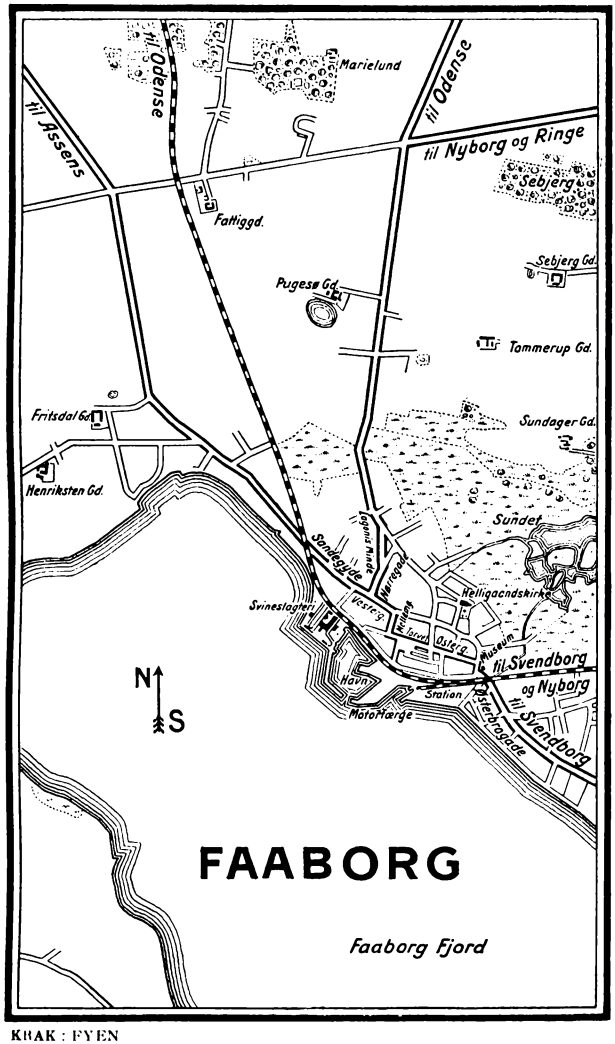
til Odense
Marielund
til Odense
til Assens
til Nyborg og Ringe
Sebjerg
Fattiggd.
Sebjerg Gd.
Pugesø Gd.
Tommerup Gd.
Fritsdal Gd.
Sundager Gd.
Henriksten Gd.
Sundet
Sandergade
Østre Havnegade
Havnegade
Helligaandskirke
Svineslagteri
Vestergade
Havnegade
Østergade
Museum
til Svendborg
og Nyborg
Havn
Station
Motorværge
Østerbrogade
til Svendborg
N
S
FAABORG
Faaborg Fjord

KBAK : FYEN

linie langs Kysten til Anlægget Voigts Minde med Restaurant.

Seværdigheder i Omegnen (omtalt enkeltvis paa alfabetisk Plads): Kalleko Mølle (2 km), Dyreborg (ca. 4 km pr. Damper), Hvedholm (4 km), Svanninge Bakker ca. 4 km), Lerbjerg (4,5 km), Pipstorn Skov (4,5 km), Holstenshus (5 km), Horne Kirke (6,5 km), Stensgaard (7 km), Avernakø (ca. 8 km pr. Damper), Lyø (ca. 8 km pr. Damper), Nakkebølle (8 km). Falsled (10 km), Trebjerg (10 km), Bøjden (10,5 km), Østrupgaard (11 km), Rødkilde (13,5 km), Damsbo (15,5 km), Jordløse Kirke (16 km).

Faarevejle, Sædegd. (med Petersgaard 641 ha, Ejer: Godsejer Jørg. L Hansen), 3 km Syd for Rudkjøbing, omtales først i Midten af det 14. Aarh. og blev i 1583 af Erik Hardenberg befæstet med Volde og Grave, som endnu delvis er bevaret. Den gamle Bindingsværks Hovedbygning blev i 1868 (og efter en Brand atter 1870) erstattet af den nuværende hvidkalkede Hovedbygning i Renaissancestil med svungne Gavlkviste og Spir (Arkitekt: A H Klein).

Falsled, Badested ved Helnæs Bugten, ud for Øerne Vigø og Ilumø, 4 km fra Haastrup St., 10 km fra Faaborg, Badehotel („Falsled Kro"). Nord for Byen de smukke Damsbo Skove.

Fjellebro, Sædegd. (med Sundsgaard, 518 ha, Ejer: Enkegrevinde Ahlefeldt-Laurvig-Bille) 4 km fra Espe St., 8 km fra Ringe, er en trefløjet, to Stokværk høj Bygning af røde Munkesten, bygget paa et firkantet Voldsted og omgivet af Grave. Den nordlige Fløj stammer fra det 16. Aarh. den sydlige og vestlige fra 1726. Over Indgangsporten Aarstallet 1622; Øst for Porten et lille Kapel, hvori holdtes Gudstjeneste indtil 1712. Gaarden er fredet i Klasse B.

Frankeklint, Langelands nordligste, 14 m høje Pynt, 34 km fra Rudkjøbing, 4 km fra Lohals. 12 m højt Fyr, vid Udsigt. Det yderste Punkt af Klinten kaldes Øren eller Lille-Hov.

Fraugdegaard, Sædegd. (193 ha, Ejer: Baron O Bille-Brahe), 4,5 km fra Marslev St., 9 km fra Odense, nævnes i det 14. Aarhundrede og tilhørte Thomas Kingo fra 1697 til hans Død 1703 (se Fraugde Kirke). Hovedbygningen er et to Etages Dobbelthus i Bindingsværk, omgivet af Grave; den er opført ca. 1588 af Olaf Daae, Gaardsiden er omsat med Grundmur 1769, hele Bygningen sidst restaureret 1883 og fredet i Klasse A.

Fraugde Kirke, 4 km fra Marslev St., 8,5 km fra Odense, er en romansk Korskirke med stort gotisk Taarn. I et af Kirkens Kapeller findes Thomas Kingos og hans Hustrus Kister under et prægtigt Barok-Epitafium, udført 1702 af Thomas Quillinus. I et andet Kapel Kister og Gravmæler for Besiddere af Hollufgaard og Fraugdegaard.

Ved Fraugde undersøgtes 1896—97 en betydningsfuld Gravplads fra Jernalderen; der fandtes ca. 10 Skeletgrave og ca. 60 Urnegrave.

Frederiksgave, Hovedgd. (542 ha, Ejer: Lensgreve Karl Wedel-Wedellsborgs Familiestiftelse), 2 km fra Ebberup St., 8,5 km fra Assens, nævnes første Gang 1251 og var da en Kongsgaard; i 1259 sad Ærkebiskop Jakob Erlandsen her som Statsfange; i 1667 solgtes Borgen, hvis Navn hidtil havde været Hagenskov, til Gehejmeraad Niels Banner, der gav den Navnet Frederiksgave. Hovedbygningen er opført 1775 (Arkitekt: G E Rosenberg) i nyklassisk Palæstil for den daværende Ejer Konferensraad Niels Ryberg, der ligeledes lod Haven anlægge i Tidens „Eremitagestil". To gamle Porthvælvinger, „Spindehus" og „Kobbelhus" (fredede) fører ind til Gaarden, der er fredet i Klasse A.

I Parken ligger, 600 m S.Ø. fra Hovedbygningen, det gamle Hagenskovs Voldsted, omgivet af Grave; Borgpladsens Anlæg og Beplantning med

Linde skyldes Niels Ryberg. Et endnu ældre Hagenskov antages at have ligget paa et andet bevaret Voldsted, „Gamle Slotsbanke", Nord for Frederiksgave.

Frederikslund, se Krengerup.

Fruens Bøge, Lystskov ved Odense Aa, 3 km Syd for Odense, Holdeplads ved Sydfyenske Bane, Udflugtssted fra Odense, flere Restauranter (Foreningsballer). Smuk Spadserevej til Dalum (se denne). — Forstadskvarteret Fruens Bøge havde 1921 2628 Indbyggere.

Frøbjerg Bavnehøj (131 m), Fyens højeste Punkt. 7 km fra Tommerup St., 9 km fra Aarup, har Navn efter den nu forsvundne Hovedgaard Frøbjerg. Sammen med to nærliggende Bakker er den lagt ind under en i 1912 anlagt Festpark (Havearkitekt E. Glæsel) bestemt til Afholdelsen af fyenske Folkestævner. Vid Udsigt over „De fyenske Alper"s nordlige Del. Restaurationspavillon.

Frørup Kilde (Regissekilden), 2,5 km fra Frørup St., 13,5 km fra Nyborg, ligger paa en kratbevokset Skrænt tæt ved den store Røde Mølle (nye Bygninger) ved Kongshøj Aa. Ved Kilden laa tidligere et Kapel for de mange, der søgte Lægedom ved dens Vand; indtil 1878 holdtes her et „Regisse Kildemarked" (omtalt af H. C. Andersen i „Kun en Spillemand"), og indtil ca. 1890 har Kilden været besøgt af Syge. Kilden er nu omsat med et Cementbassin.

Ved Røde Mølle er anlagt 65 Fiskedamme, hvor der opdrættes Ørred. Ca. 1 km længere mod Vest, ved samme Aa, ligger to Voldsteder, det første rundt, omgivet af flere Volde (et af Landets ældste), det næste firkantet. Atter noget vestligere ligger den gamle Lunde Vandmølle i romantiske Naturomgivelser.

Fyens Hoved, 10 km fra Martofte St., 22,5 km fra Kjerteminde, nordligste Spids af Hindsholm, er en græsklædt Halvø, kun landfast ved en smal Tange, „Halsen". Paa Halvøen hæver Bæsbanke sig til 25 m.

Fænø, skovrig Ø i Lille Belt, 8 km fra Middelfart (pr. Baad), S. for Hindsgavl, hvorfra Baadfærge. Størrelsen er 395 ha; paa Øen Badehotel samt Hovedgaarden Fænøgaard, der tilhører Godsejer Carl Lawaetz. Paa den ubeboede „Fænø Kalv", Vest for Fænø, sluttedes i 1300 Vaabenstilstand mellem Danmark og Norge (Hertug Erik af Langeland og Kong Haakon den Femte).

Fønsskov, Halvø mellem Gamborg Fjord og Lille Belt, 14 km fra Middelfart, 8 km lang; en Del Skov, Eng og Mose. Paa Halvøen Hovedgaarden Sparretorn, opført 1888. Paa Fønsskov fandtes i Middelalderen det sydligste af de tre Færgesteder ved Lille Belt.

Galgebakke, Udsigtspunkt ved Nybølle (87 m). 1 km fra Espe St., 7,5 km fra Ringe. Paa Bakkens Top et Udsigtstaarn, hvorfra man i klart Vejr skal kunne tælle ca. 30 Kirker.

Gjelskov, Sædegaard (287 ha, Ejer: Lensgreve Albrecht Schaffalitzky de Muckadell). 4 km fra Højrup St., 5 km fra Brobyværk, har siden det 15. Aarh. tilhørt flere af Landets berømteste Adelsslægter og hørte fra 1784 til 1925 under det nu afløste Grevskab Muckadell. Hovedbygningen er opført 1917 i Palæstil (Arkitekt: Viggo Dahl), men af den gamle Bindingsværksbygning fra det 16. Aarh. staar endnu den vestlige Fløj.

Glavendrupstenen, 3,5 km fra Skamby St., 13 km fra Otterup, 15,5 km fra Odense, er en i 1806 fremdraget Runesten, der i 1864 blev opstillet paa sin nuværende Plads, Rævehøj, tæt ved Resterne

af en Skibssætning fra Oldtiden. Indskriften, den længste, der findes paa nogen dansk Runesten, tydes saaledes: „Ragnhild satte denne Sten efter Alle, Saalve-Gode, Helligdommenes hæderværdige Vogter. Alles Sønner gjorde dette Mindesmærke efter deres Fader, og hans Hustru efter sin Ægtefælle; men Sote ristede disse Runer efter sin Herre. Thor vie disse Runer! Han skal visselig komme til at sone sin Brøde, som øver Vold mod denne Sten eller drager den [bort for at rejse den] efter en anden". I 1906 er der om den fredede Plads anlagt en indhegnet, delvis beplantet Festplads med Mindestene for Grundloven af 1915 og Genforeningen 1920. En Mødehal er opført 1915.

Glorup, Sædegd. (346 ha, Ejer: Greve A Moltke Huitfeldt), 3 km fra Rygaard St., 5,5 km fra Hesselager, 15 km fra Nyborg, nævnes første Gang 1390 og tilhørte i to Aarhundreder Slægten Walkendorf; fra 1793 til 1916 var Gaarden Hovedsæde i Stamhuset Moltkenborg. Hovedbygningen, der er fredet i Klasse A, stammer i sin nederste Del fra den af Rigshovmester Christoffer Walkendorf i Slutn. af det 16. Aarh. opførte Borg, men er iøvrigt helt præget af den Ombygning i Rokokostil, der afsluttedes i 1765 (Arkitekt: C. J. Zuber). Den bestaar af fire lave sammenbyggede Fløje med brudt Tag; over Indkørselsporten i Hovedfløjen et lille Klokketaarn; ved Nordfløjen et i 1898 opført Kridtstenskapel med Begravelser for den Moltke-Huitfeldtske Slægt. Paa Slottet findes mange Kunstværker: Rubens, Guido Reni, Ruijsdal, Everdingen o. fl. er repræsenteret; 50 ha stor Have og Park, hvis Alléer er plantet i det 18. Aarh. af A. G. Moltke Bregentved; storstilede Haveanlæg, med Statuer, Damme og Fontæner, en 44 m lang Hængebro, et Kuppeltempel m. m. Øst for Hoved-

bygningen ligger ved en lille Sø Voldstedet fra det ældste Glorup.

Grønbanke (paa Egnen kaldet „Alstavn"), 6 km fra Kværndrup St., 11 km fra Ringe, tæt ved Skoven „Ravndrup Vænger", højeste Punkt (120 m) i det sydøstlige Fyns bølgede Højland med vid Udsigt over dette. Skovrig Egn.

Gudbjerg, Landsby i Sydfyen, 3 km fra Gudme St., 6 km fra Hesselager, 13 km fra Svendborg, ligger mellem Skove og høje Bakker; paa Kirkegaarden ligger Historikeren, Konferensraad C. F. Wegener begravet (han var født i Gudbjerg Præstegaard); her findes ogsaa en Kampesten med Haandværkertegn fra Middelalderen (Hammer, Tang, Økse og Plov). Tæt Øst for Byen ligger en Gruppe af 4 Langdysser, hvoraf en er 110 m lang og har ca. 100 Randsten; en anden, noget længere, er næsten jævnet. Nordvest for Byen Mullerup Skov med to gamle Voldsteder og lidt nordligere den nye Mullerup Hovedgaard (se denne).

Gudme Kirke, 4 km fra Hesselager, 14 km fra Svendborg (Station ved Nyborg—Svendborg Banen), er en romansk Kampestenskirke, men Koret og det svære Taarn (Pyramidetag) fra den senere Middelalder (ca. 1488); Vaabenhuset, med blindingsprydet Gavl, er fra 1603. Paa Skibets Hvælvinger og i Koret ejendommelige Kalkmalerier fra 1488 og 1693; udskaaret gotisk Alter fra 15. Aarh.; to Korstole fra Claus Bergs Værksted i Odense; Renaissance-Prædikestol og andre gamle Snitværker.

Ved Byen ligger den smukke, 15 ha store Gudme Sø og i nogen Afstand fra den Herregaarden Broholm (se denne). I Omegnen en Del Oldtidsmindesmærker.

Gyldensteen, Hovedgd. (440 ha, under det tidl. Gyldensteen Grevskab, Ejer: Lensgreve Erik Bernstorff-Gyldensteen), 4 km fra Bogense, hed i Middelalderen og senere indtil Grevskabets Oprettelse 1720 Enggaard. Hovedbygningen ligger paa et ældre Voldsted, omgivet af meget brede Grave, ca. 1,5 km fra Kattegat; Hovedfløjen er opført 1640 af Rigsraad Gregers Krabbe; det er en to Etages Bygning af røde Mursten med Renaissancegavle og hvælvede Kældere, udvendig beklædt med hugget Granit; mod Havesiden to Udbygninger og til Gaarden en i nyere Tid tilsat Gavl; den er fredet i Klasse A. I det indre Stuk- o. a. Dekorationer fra Baroktiden. De andre Fløje stammer fra 18. Aarh. Have og Park med store Alléer.

Hals, se Enebærodde.

Harritslevgaard, Hovedgd. (237 ha, under det tidl. Gyldensteen Grevskab, Ejer: Lensgreve Erik Bernstorff-Gyldensteen), 3,5 km fra Bogense, nævnes i Kong Valdemars Jordebog 1231 og var i den senere Middelalder et kgl. Len. Den hvide trefløjede Hovedbygning, der er fredet i Klasse A, er opført 1606 af Breide Rantzau, delvis ombygget i 18. Aarh., og ligger paa den middelalderlige Borgs Voldsted. Midt for Hovedfløjen mod Gaarden et højt ottekantet Trappetaarn. I det indre af Bygningen gamle Sandstenskaminer.

Hasmark Strand, Badestrand ved Kattegat, 9 km fra Otterup, kort Tur over „Draget" (se Enebærodde) til Odense Fjords bredeste Del; Badehotel. Lidt sydligere, ved Hasmark en stor Flytblok „Grydestenen".

Hellerup, Hovedgd. (303 ha, under det tidl. Ravnholt, Nislefgaard og Hellerup Stamhus, Ejer: Kmh. Chr. Schestedt Juul), 6,5 km fra Pederstrup, 9,5 km fra Ringe. Hellerup omtales første Gang

paa Erik af Pommerns Tid. Den nuværende tofløjede Hovedbygning, der er fredet i Klasse B, stammer fra det 17. Aarh., men har undergaaet senere Ændringer. Gaarden er omgivet af Grave. Hellerup Sognekirke hører til Gaardens Bygningskompleks. I den findes et Krucifiks med Figurer fra Claus Bergs Værksted.

Helnæs, Halvø mellem Assens og Faaborg, ved en ganske smal Tange, Langøre, forbundet med Agernæs, som skyder sig ud fra Kysten.

Helnæs er et yndet Sommeropholdssted; der er Kro i Helnæs By. Længst mod Syd 3 Skanser, „Carl Gustavs Skanser". Vest derfor 4 fredlyste Dyssekamre. 8 km fra Ebberup St., 14,5 km fra Assens.

Herslev, lille Landsby paa Langeland, 1,5 km fra Lindelse St., 8 km fra Rudkjøbing. Nær herved flere Jættestuer, deriblandt den største paa Langeland, 6,5 m lang indvendig, med 13 Sidesten og 4 Dæksten.

Ca. 1,5 km Vest herfor, paa Fremspringet Kjøbeshoved i Lindelse Nor et firkantet Voldsted med stejle Skrænter. I Strandbredden Rester af gamle Havneanlæg. Her skal have ligget en Købstad, før Rudkjøbing blev til.

Hesbjerg, Hovedgd. (95 ha, Ejer: Landbrugskand. Poul Andersen), 4,5 km fra Tommerup St., 13 km fra Odense, er opstaaet ved Sammenlægning af to Gaarde 1822. Den nuværende Hovedbygning er opført 1880—81 af Arkitekt E. Schwanenflügel; den ældre Hovedbygning (fra ca. 1800) benyttes som Inspektørbolig. I den smukke Hesbjerg Skov Smedebjerg med Udsigtstaarn, yndet Udflugtssted fra Odense; endvidere „Jomfrubøgen", 25 m høj, 2⅔ m i Omkreds.

Hesselager, 17 km fra Nyborg, 17 km fra Svendborg, Stationsby ved Nyborg—Svendborg-Banen; Indbyggertal 1921: 380, med den nærliggende Kirkeby: *622.*

Hesselager Kirke (1,5 km fra Stationen) er oprindelig en romansk Kampestensbygning, men skylder næsten helt sit nuværende Udseende til den i 1559 af Kansleren Johan Friis foretagne Ombygning i en med Hesselagergaard beslægtet Renaissancestil (med rundbuede Trappegavle); rigt udskaaret Prædikestol fra ca. 1650; Gravmæler, Vaaben, Mindetavler for Medlemmer af Slægten Friis; Altertavle af Carl Bloch.

Den gotiske Kirkelade Nord for Kirken og det gamle Hospital i Byen er fredet i Klasse B.

Seværdigheder i Omegnen (omtalt enkeltvis paa alfabetisk Plads): Damestenen (2,5 km), Hesselagergaard (3,5 km), Broholm (4 km), Gudme Kirke (4 km), Rygaard (4,5 km), Glorup (5,5 km), Gudbjerg (6 km), Lundeborg (6 km), Svindinge Kirke (7,5 km), Mullerup (8 km), Vejstrupgaard (8 km).

Hesselagergaard, Sædegd. (447 ha, Ejer: Baronesse B Blixen-Finecke), 3,5 km fra Hesselager St., 17 km fra Svendborg, 20 km fra Nyborg, var paa Valdemar Sejrs Tid en Kongsgaard; paa Frederik II's Tid tilhørte den Kansleren Johan Friis, der opførte den nuværende Hovedbygning ca. 1538—50, efter at den ældre Borg var ødelagt i Grevens Fejde. Det er en høj Bygning med udkragede Stokværk og rundbuede aftrappede Gavle (efter venezianske Forbilleder); to ottekantede Hjørnetaarne og et firkantet Trappetaarn med rundbuede Gavle. I det øverste Halvstokværk er Skydeskaar og Skoldehuller; Muren i Husets Bagside er 2 m tyk. Gravene om Hesselagergaard er kun delvis bevarede. Fredet i Klasse A.

Hesselagerstenen, se Damestenen.

Himmelstruphus, fredlyst Dobbeltvoldsted. 6 km fra Langesø St., ca. 15 km fra Aarup, i den lille Himmelstrup Skov; bestaar af to firkantede Borgbanker, der hæver sig op af en tidligere Mose; Rester af Fundamenter paa den vestre Banke; Borgen er antagelig nedrevet i det 16. Aarh.

Hindemae, Sædegd. (168 ha, Ejer: Enkebaronesse J Juel-Brockdorff), 1 km fra Ullerslev, 12,5 km fra Nyborg, nævnes første Gang 1326. Hovedbygningen er opført i Slutningen af det 18. Aarh. af O. J. Vind. I den tæt ved Hindemae liggende Skjellerup Kirke er navnlig den middelalderlige Kirkegaardsportal og de udskaarne gotiske Figurer i Kirken seværdige.

Hindsgavl Slot paa Halvøen Hindsgavl Odde, 3 km Vest for Middelfart, ejes med tilhørende Park af Foreningen Norden, men var fra 1815—1921 Hovedsæde i Stamhuset Hindsgavl. Paa „Slotsbanken" Vest for det nuv. Slot Murrester af den middelalderlige Borg, der første Gang nævnes 1287, da den blev brændt af Erik Glippings Mordere, og ødelagdes senere under Svenskekrigen 1659. Den nuværende Bygning er opført 1784 i nyklassisk Stil (Arkitekt: Niels Jensen), af Sten fra det gamle Slot og er fredet i Klasse A. Haven udmærker sig ved sjældne Træer og ved sin enestaaende Udsigt over Lille Belt, til Fænø og den jydske Kyst. Slottet benyttes om Sommeren til Afholdelse af Fester, Kongresser og Møder.

Hindsholm, Halvø mellem Store Belt og Odense Fjord, Nord for Kjerteminde Fjord, adskilt fra det øvrige Fyen ved den i 1812 udtørrede Taarup Strand. Hindsholm er et bakket Land med vide Udsigter over de omliggende Farvande, gammeldags Landsbyer og en Rigdom af Oldtidsmindesmærker (deriblandt 35 Stengrave).

Seværdigheder paa Hindsholm (omtalt enkeltvis paa alfabetisk Plads): Brockdorff, Bøgebjerg, Fyens Hoved, Hverringe, Maale Banke, Martofte (med Omegn), Mesinge Kirke, Morhøj Jettestue, Schelenborg, Stubberup Kirke.

Hjortholm, Sædegd. (411 ha, Ejer: Greve Hans Ahlefeldt-Laurvig), 5,5 km fra Humble, 16 km fra Rudkjøbing. Hovedbygningen, der er fredet i Klasse B, er en én Etages grundmuret Bygning med bred Frontespice smykket med Pilastre, opført 1789. Skoven Eskebjerghave fører mod Vest ned til Stranden (ca. ½ km fra Gaarden).

Hofmansgave, Hovedgd. (470 ha, under Hofmansgave Stamhus, Besidder: Hofjgm. N E Hofman-Bang), 8 km fra Otterup St., 23 km fra Odense, er opstaaet af to middelalderlige Hovedgaarde Knyle og Hasmark, og har siden gentagende skiftet Navn. Stamhuset oprettedes 1784, og Hovedbygningen, der er fredet i Klasse B, er opført ved samme Tid. Det er en trefløjet Empirebygning, Sidefløjene af Bindingsværk. I Haven store Frugttræplantninger samt sjældne Træer og Bregnearter.

Holckenhavn, Sædegd. (386 ha, Ejer: Lensbaron Mogens Holck), 3 km fra Nyborg, Syd for Holckenhavn Fjords Udmunding i Store Belt; Landevejen fører over Fjorden i en 280 m lang Dæmning. Holckenhavn kaldtes i Middelalderen Kogsbølle og laa vel da ved den Landsby, der nu bærer dette Navn; senere kaldes den Ulfeldsholm efter Slægten, der ejede den. I 1616 købtes den af Christian IV's Svigermoder Ellen Marsvin, der gav den Navnet Ellensborg; ved hendes Død 1649 arvedes den af Datteren Kirstine Munk, og efter hende af hendes Datter Eleonora Christine Ulfeld; efter Fangenskabet paa Hammershus boede hun her med sin Mand Corfitz Ulfeld 1661—62, men efter deres Flugt konfiskeredes Godset af Kronen; i 1771 solgtes det til Gehejmeraad Eiler Holck, der Aaret ef-

ter oprettede Baroniet Holckenhavn, som i 1921 overgik til fri Ejendom. Den røde, firfløjede Hovedbygning (fredet i Klasse A) er omgivet af Grave; den østlige og nordlige Fløj samt Porthvælvingen i Sydfløjen er opført ca. 1580 af Rigsraad Jakob Ulfeld, der havde nedbrudt det gamle Kogsbølle, det store Taarn af hans Søn Rigskansler Jakob Ulfeld, andre Taarne af Fru Ellen Marsvin, der ogsaa har opført Vest- og Sydfløjen. Kapellet, der ligeledes er bygget af hende (1637), udmærker sig ved sit usædvanlig prægtige Udstyr i Renaissancestil. Østfløjens Riddersal er bevaret omtrent som den var i hendes Tid.

Holluigaard, Sædegd. (295 ha, Godsejer A Hastrup), 3 km fra Hjallese, 7,5 km fra Odense, er oprettet af sammenkøbte Bøndergaarde ca. 1500 af Rigskansler Jørgen Marsvin, hvis Sønnesøn af samme Navn i 1577 opførte den nuværende Hovedbygning, der er fredet i Klasse A. Det er en to Etages Renaissancebygning med 3 Taarne. De omgivende Grave er for største Delen tilkastede. Sidebygningen (én Etage, Sen-Empire) er opført i 1830'erne.

Holstenshus, Hovedgd. (189 ha, Hovedsæde i det tidligere Baroni Holstenshus, Ejere: Baron H Berner-Schilden-Holsten, Fuldm. Jørgen Berner og Kunstmaler Aage Berner), 2,5 km fra Pejrup St., 5 km fra Faaborg, 5,5 km fra Korinth, hed tidligere Finstrup og nævnes første Gang 1314. Den trefløjede Hovedbygning skyldes næsten helt en i 1863—68 foretagen Ombygning med senere Ændringer 1889 og efter en Brand 1908. Gravene er endnu delvis bevaret. Have i engelsk Stil; 100 ha stor Dyrehave med smukke Udsigtspunkter (Emilieholj og Stenhøj).

1 km Nord for Holstenshus i Skov den 116 m

høje Kongehøj, hvorfra vid Udsigt over „De fyenske Alper“ og Lille Belt.

Horne Kirke, 4 km fra Stensgaard St., 6,5 km fra Faaborg, ligger højt og med vid Udsigt midt paa den store Halvø Horneland; den er en af Danmarks 7 gamle Rundkirker, den eneste paa Fyen. Selve Rundbygningen udgør nu Midtpartiet i Skibet, der iøvrigt er fra nyere, gotisk Tid. Et nu forsvundet øvre Stokværk har været indrettet til Forsvarsbrug. Taarnet med dets fire „vælske“ (ɔ: Renaissance) Gavle er fra det 16. Aarh. Marmordøbefont af Thorvaldsen, Altertavle af Eckersberg. Paa Kirkegaarden et i 1825 opført Gravkapel for Besiddere af Hvedholm. I Præstegaarden en fredlyst Bygning af Kamp og Mursten fra Middelalderen.

Syd for Horne flere fredlyste Oldtids-Gravhøje og flere Dysser.

Husby Kirke paa Halvøen Iversnæs, 8,5 km fra Ejby St., 16 km fra Assens, er en anselig Korskirke, hvis ældste Partier stammer fra en romansk Kvaderstenskirke; mærkeligst er det store Taarn, opført i Barokstil i det 18. Aarh. med Murpilastre fra Foden til Tagskægget og et spaandækket Spir med Lanterne; i Kirkens Indre gotiske Hvælvinger, Altertavle og Prædikestol fra samme Tid; romansk Granitfont med Hoveder og Ornamenter; Smedejærnsgitre mellem Skibet og Kapellerne, hvoraf det nordligste er Gravkapel for Wedellsborgs Besiddere.

Hvedholm, Sædegd. (372 ha, Hovedsæde i Grevskabet Brahesminde Besidder: Lensgreve Hendrik Bille-Brahe-Selby), ligger paa Halvøen Horneland, 4 km fra Faaborg. Hovedbygningen, der er fredet i Klasse B, er opført i 1580'erne af Erik Bille, ombygget efter en Brand ca. 1681 og atter ombygget

og restaureret 1878—82 (Arkitekt Joh. Schrøder), saaledes at dens Præg nu er overvejende moderne; Gaarden rummer betydelige Samlinger (bl. a. en udskaaret Madonna af Albrecht Dürer) og et stort Bibliotek. Ladebygninger fra det 17. Aarh., Have og Skov med sjældne Træer.

Hverringe, Hovedgd. (under det tidl. Hverringe Stamhus, Besidder: Hofjgm. N R Juel), 4 km fra Kjerteminde, er en trefløjet hvidkalket Empirebygning med røde Tage og bred Frontespice fra Slutn. af det 18. Aarh., restaureret 1886—87 af Arkitekt A. Klein. Fredet i Klasse B. Der er nu opført et nyt Stuehus, og den gamle Hovedbygning bruges til Arbejderbolig m. m. Fra Gaarden Spadserevej gennem Mølleskoven til Kjertemindebugten. I Kanten af Skoven ligger et Voldsted, og inde i Skoven to fredlyste Gravhøje.

Hvidkilde, Hovedgd. (360 ha, under Baroniet Lehn, Besidder: Greve Chr. Ahlefeldt-Laurvig-Lehn), 2,5 km fra Sørup St., 5 km fra Svendborg, nævnes første Gang 1374 og blev i 1781 Hovedsæde i det da stiftede Baroni Lehn. Hovedbygningen, beliggende ved Østenden af den 66 ha store Hvidkilde Sø, er opført 1741 i Rokokostil, tre to Etages, hvide Fløje med brudt Tag; den er fredet i Klasse A. Stor Have med Springvand og smukke Anlæg.

Høbbet, Gaard, 3,5 km fra Korinth, i Udkanten af den store Knagelbjerg Skov (se Lerbjerg) og ved den smukke Øresø. I Gaardens Nærhed er fredet det gamle Stengærde ved Nyborg—Bøjden Landevejen, 3 Skovholme, en Skovfyr ved Indkørselen til Gaarden og nogle ejendommelige fritstaaende Træer og Trægrupper paa Gaardens Mark (bl. a. „Kuppel-Egen“ og „Kuppel-Bøgen“).

Højbjerg, 7,5 km fra Kirkeby St., 11,5 km fra Svendborg, er en 112 m høj Bakke med vid Udsigt over en bakke-, skov- og sørig sydfyensk Egn.

Jomfruhøj (ogsaa kaldet Røverhøj eller Lindshøj), fredlyst Dobbelt-Voldsted, midt i Storskoven i Revninge Sogn, 3,5 km fra Kjerteminde ad Vejen langs „Klinten" mod Syd. De to firsidede Borgbanker er omgivet af og adskilt ved Grave.

Jordløse Kirke, 0,5 km fra Jordløse St., 16 km fra Faaborg, er en oprindelig romansk Kampestenskirke, nu med gotiske kamtakkede Blindingsgavle. Udskaaren katolsk Altertavle fra Claus Bergs Værksted i Odense; i Kirkens Væg er indmuret 3 Ligsten fra 16. Aarh. Den gamle Præstegaard er fredet i Klasse A.

Sydøst for Byen en stor fredlyst Runddysse, omsat med 19 Randsten; i Dækstenen „skaalformede Fordybninger".

Juelsberg, Hovedgd. (331 ha, Hovedsæde i Juelsberg Stamhus, Besidder: Landbrugskand. G. Juel), 1,5 km fra Hjulby, 5 km fra Nyborg, er opført 1777 i nyklassisk Stil af Arkitekt G. E. Rosenberg og fredet i Klasse A; den hed indtil 1797 Raschenberg, og Jorderne hørte endnu tidligere til Nyborg Slot. I Haven smukke Driverier.

Juulskov, Sædegd. (191 ha, Ejer: Greve Hans Ahlefeldt-Laurvig), 2,5 km fra Revsvindinge, 8,5 km fra Nyborg, omtales i det 14. Aarh. Hovedbygningen er opført ca. 1600 af røde Teglsten med Renaissanccegavle; fredet i Klasse A. Murene er ved hvide Baand delt i tilsyneladende Kvadre.

Kajbjerg Skov, se Kogsbølle Bakker.

Kalleko Mølle, 2 km fra Faaborg, er en 4 a 500 Aar gammel, oprindelig kongelig Vandmølle, fra 1643 hørende under Holstenshus Baroni, der i 1920 skænkede Stuehuset til Foreningen „Kalleko

Mølle", som derefter indrettede det til Museum, udstyret med gamle Møbler og Inventar.

„Kappendrup Kirke", en stor, tokamret Langdysse (fredlyst) ved Kappendrup St., 5 km fra Otterup. Et kort Stykke sydligere (ved Hjadstrup) ligger de to Gravkamre „Pengesten" og „Ærtesten" samt to Runddysser, og lidt vestligere (ved Emmelev) Jettestuen „Gaasesten". Adskillige andre Stengrave i denne Egn er nu forsvundne.

Kjeldsnor ved Sydspidsen af Langeland, se Bagnkop.

Kjerteminde, Købstad ved Indløbet fra Store Belt til Kjerteminde Fjord, hvorover fører en 50 m lang Jernbanebro og den 64 m lange Langebro for kørende og Fodgængere. Byen ligger 20 km fra Odense, 20 km fra Nyborg og 50 km fra Svendborg, Station paa Odense—Martofte Banen. Kjerteminde fik Købstadrettigheder i 1413 og var indtil Svenskekrigen 1658—60 en anselig By, over hvilken en stor Del af Odenses Handel gik. Indbyggertal 1921: 3068.

Seværdigheder: Kirken, en sengotisk, treskibet Munkestensbygning, i sin nuværende Skikkelse væsentlig fra 1476, med lavt Taarn og rigt blindingsprydet Østgavl med et lille Spir; Altertavlen er et udskaaret Arbejde i Bruskbarok fra 1675 med moderne Maleri; Prædikestol fra 1676; i Sakristiet et gotisk Alterskab fra ca. 1500; adskillige Renaissance-Epitafier og andre Snitværker fra denne Tid; i Koret hænger en Kaarde og et Par Støvler, der skal have tilhørt en dansk Officer, som i 1659 faldt paa Kirkegaarden i Kamp mod de svenske Tropper; mod Syd et Gravkapel med Smedejernsgitter og to Sandstenskister i Rokokostil. Tæt Syd for Kirken, paa Kirkegaarden, staar „Rønningestenen", en Runesten, som i 1853 førtes

hertil fra Rønninge og som har Indskriften: „Sote satte denne Sten over sin Broder Elev, Søn af Asgot med det røde Skjold". Ved Kirkemuren Familien Paludan-Müllers Gravsted. — Toldboden, opført 1735 og fredet i Klasse B. — Andre fredede Huse: Karsten Iversøns Gaard, Langegade 8, en knægtbygget Bindingsværks Renaissance-Bygning i to Stokværk, opført 1630 og fredet i Klasse A; Kjerteminde Banks Hus, Langegade 38, opført 1690 af Raadmand Herman Nielsen Broch; Gaardsiden af Langegade 36; den store Muus'ske Købmandsgaard, Præstegade 5 og Langegade 12; ogsaa flere andre Købmandsgaarde har smukke, gammeldags Gaardinteriører, f. Eks. Digteren Paludan Müllers Fødegaard ved Havnepladsen; uden for denne staar hans Monument. — Syd for Byen fører „Klintestien" oven for høje Skrænter med vide Udsigter til Lundsgaard. Mod Nord god Udsigt over Byen og Egnen fra Vandværkshøjen; nordligere endnu, ved „Kikkenborg", er i 1913 rejst et Mindesmærke paa det Sted, hvor den dansk-hollandske Flaade den 31. Okt. 1659 landsatte Tropper, som fordrev Svenskerne fra Byen.

Seværdigheder i Omegnen (omtalt enkeltvis paa alfabetisk Plads): **Lundsgaard** (1,5 km), **Jomfruhøj** (3,5 km), **Hverringe** (4 km), **Munkebo Bakke** (6 km), **Risinge** (6 km), **Mesinge Kirke** (6,5 km), **Rørbæk** (6,5 km), **Skovsbo** (8,5 km), **Ulriksholm** (8,5 km), **Maale Bakke** (9,5 km), **Østergaard** (10,5 km), **Schelenborg** (11 km), **Stubberup Kirke** (12 km), **Romsø** (12 km pr. Motorbaad), **Martofte** (13,5 km), **Morhøj Jettestue** (15 km), **Brockdorff** (17 km), **Fyens Hoved** (22,5 km).

Kjærsgaard, Sædegd. (357 ha, Ejer: Greve Julius Ahlefeldt-Laurvig), 1,5 km fra Brenderup St., 15 km fra Bogense, er opført 1817 i nyklassisk Stil og fredet i Klasse B. Paa Kjærsgaards Gods blev Humledyrkningen indført ca. 1700 (se Brenderup).

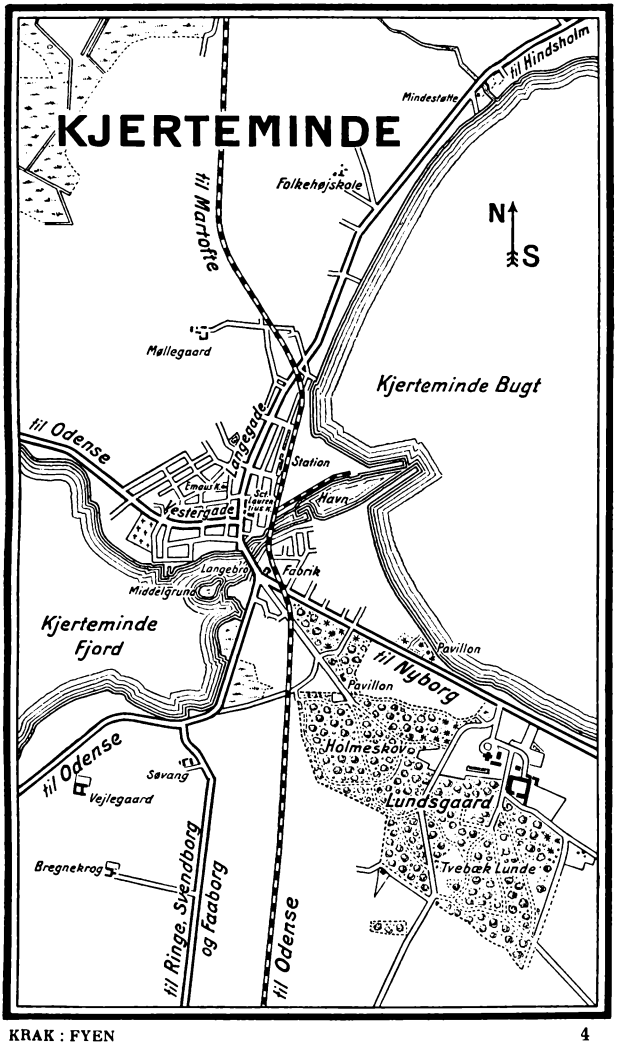
KJERTEMINDE
til Hindsholm
Mindestatte
Folkehøjskole
til Martofte
N
S
Møllegaard
Kjerteminde Bugt
til Odense
Langegade
Station
Emaus K.
Vestergade
Laurits Tuck K.
Havn
Langebro
Fabrik
Middelgrunden
Kjerteminde Fjord
Pavillon
til Nyborg
Pavillon
Holmeskov
til Odense
Søvang
Vejlegaard
Lundsgaard
Tvebæk Lunde
Bregnekrog
til Ringe, Svendborg og Faaborg
til Odense

Tæt Syd for Gaarden Korshøj, en anselig Oldtids-Gravhøj.

Kjærstrup Voldsted paa Taasinge, 2 km S.V. for Valdemar-Slot (se dette) ved Bregningevejen, 5 km fra Vindeby Færgested (Færge fra Svendborg) er en firkantet, træbevokset Borgbanke, omgivet af en tør Grav og med spredte Bygningsrester. Kjærstrup, der nævnes første Gang 1320, ejedes senere af Dronning Margrethe og tilhørte derefter Odense Bispestol, indtil det ved Reformationen atter blev kongeligt Len. I 1630'erne lod Christian IV Kjærstrup nedrive og opførte af Sten derfra Valdemars-Slot.

Kjøbeshoved ved Lindelse Nor paa Langeland, se Herslev.

Kjørup, Hovedgd. (378 ha, Ejer: Th. Wedel-Heinen), 6 km fra Kappendrup, 12 km fra Otterup, tilhørte 1810 til 1921 det nu nedlagte Grevskab Roepstorff (se Einsidelsborg). Den to Etages Hovedbygning, der er fredet i Klasse A, er trefløjet og stammer fra Christian IV's Tid; den har svungne Renaissancegavle; rundt om Gaarden er Grave. Smuk gammeldags Have.

Paa en Mark N.V. for Gaarden findes Fundamenterne af den i 1784 nedbrudte Kjørup Kirke.

Klintebjerg, Ladeplads paa Vestsiden af Odense Fjord, 6,5 km fra Otterup, 16,5 km fra Odense, opstod efter 1843 ved et i 1746 opført Lodshus; en Tid var her betydelig Udskibning af Korn, nu er her et Eddikebryggeri, Kro m. m.; ca. 200 Indb.

Udfor Klintebjerg ligger i Fjorden den 138 ha store Ø Vigelsø, kendt bl. a. for sin store Harebestand.

Klinten ved Kjerteminde, se Lundsgaard.

Knudshoved, den yderste Del af Halvøen Østerø, Nord for Nyborg Fjord, 5 km fra Nyborg,

til hvilken By der er lagt Jernbanespor. Isbaadestation og Mole til Brug for Statsbanernes Færger, der benyttes, naar Isforhold forhindrer dem i at gaa ind i Fjorden. 1,5 km Vest for Knudshoved Slipshavn, Hovedlodsstation for Store Belt, med Rester af et gammelt Batteri og en lille Skov.

Kogsbølle Bakker (65 m) 5 km Syd for Nyborg ved Svendborglandevejen, har storslaaede Udsigter over Store Belt til Sprogø og Sjælland. Mellem Bakkerne og Beltet ligger Kajbjerg Skov med Sommerrestaurant, ynder Sommerudflugtssted fra Nyborg (Motorbaadfart til denne By).

Kong Humbles Grav, fredlyst Langdysse, 0,5 km fra Humble St., tæt ved Humble Kirke, 13 km fra Rudkjøbing, er det anseligste Oldtidsminde paa Langeland; Dyssen er omgivet af 77 tætstaaende Randsten. I Omegnen findes flere andre Dysser og Dyssekamre (ved Humble, Hesselbjerg og Ristinge). I Humble Præstegaards Sydmur er indmuret et skægget Mandshoved, hugget i Sten, der i 1861 fandtes ved Gravning i Jorden ved Stuehuset.

Kongebroen, se under Middelfart.

Kongehøj (116 m), se Holstenshus.

Korinth, 9 km fra Faaborg, 15 km fra Brobyværk, 20 km fra Ringe, 39 km fra Nyborg, Stationsby ved Ringe—Faaborg Banen. Indbyggertal 1921: 367. Navnet blev givet Byen af Digteren Jens Baggesen, der hyppig var Gæst hos Joh. Ludv. Reventlow paa Brahetrolleborg, og som ogsaa har indført andre klassiske Navne paa Lokaliteter i Gaardens Nærhed. Korinth Landbrugsskole afløste 1907 den i 1889 oprettede Brahetrolleborg Folkehøjskole. Ved Vejene i Omegnen af Korinth, paa Marker og i Skove, er fredet en Del ejendommelige Trægrupper, fritstaaende Kuppeltræer m. m.

Seværdigheder i Omegnen (omtalt enkeltvis paa alfabetisk Plads): Arreskov Sø (1 km), Brahetrolleborg (2 km), Arreskov (2,5 km), Nørresø (3 km), Høbbet (3,5 km), Brændegaard Sø (4 km), Holstenshus (5,5 km), Lerbjerg (5,5 km), Svanninge Bakker (ca. 5,5 km).

Krengerup, Sædegd. (177 ha, Ejer: Greve Chr. Rantzau), 3 km fra Naarup St., 12,5 km fra Aarup, 17 km fra Assens, kaldtes indtil for faa Aar siden Frederikslund, men Krengerup er det oprindelige Navn. Gaarden ligger mellem Skove og høje Bakker; Hovedbygningen, i tre Stokværk, er opført 1772 i nyklassisk Empirestil (Arkitekt: Hans Næss); den er fredet i Klasse A.

Kværndrup Kirke, 1 km fra Kværndrup St., 8 km fra Ringe, 15 km fra Svendborg, ligger paa en høj, med store Asketræer bevokset Bakke og er en anselig Bygning med kamtakkede Blindingsgavle; i den nordre Korsarms Sokkel er indmuret en Granitkvader med Mandehoved; sammenbygget med Kirken er to Kapeller, det nordligste med Præstegrave, det sydligste med Grave for Slægterne Ulfeld og Brockenhuus; Epitafier og Ligsten med Figurer. Over Vaabenhusets Indgang et Relief af Thorvaldsen (Christus døbes af Johannes). Paa Kirkens nyere Del et i 1872 opført Gravkapel for Besiddere af Egeskov (se denne).

Lammehave Skov, se Nørresø.

Langeland, Ø i den sydlige Del af Lille Belt, 53 km lang og fra 4 til 9 km bred, Areal: 285,4 km². Landskabet præges af skovklædte runde Høje og af Udsigterne til de omgivende Farvande; der er mange Herregaarde og et stort Antal (ca. 200) Stenaldergrave (deraf 25 Jettestuer). Jernbane fra Rudkjøbing gennem Øens sydlige Del til Bagnkop med Sidebane til Spodsbjerg paa Østkysten.

Seværdigheder paa Øen (omtalt enkeltvis paa alfabetisk Plads, de anførte Afstande er fra Rudkjøbing): Rudkjøbing, Faarevejle (3 km), Simmerbølle Kirke (3,5 km), Strynø (ca. 7 km pr. Damper), Herslev (8 km), Spodsbjerg (9 km), Rindels Høj (11 km), Skovsgaard (12,5 km), Kong Humbles Grav (13 km), Tranekjær By (13,5 km), Tranekjær Slot (14 km), Hjortholm (16 km), Skjøvlebjerg (16,5 km), Magleby (20,5 km), Brolykke (21 km), Egelykke (21 km), Ristinge Klint (22 km), Nedergaard (22,5 km), Bagnkop (26 km), Stensgaard (28 km), Lohals (30,5 km), Frankeklint (34 km).

Langesø, Sædegd. (784 ha, Baron H Berner-Schilden-Holsten), 2,5 km fra Langesø St., 15 km fra Odense, omtales paa Dronn. Margrethes Tid som en Bondegaard og har siden 1684 tilhørt Slægten Holsten. Hovedbygningen ligger i Udkanten af en Skov i bakket Egn. Mod Syd ligger Søen af samme Navn (18 ha). Hovedbygningen er opført 1775 af Arkitekt Hans Næss for A C v. Holsten og fredet i Klasse A. Hovedfløjen er en rød Murstensbygning i to Stokværk med halvrund Udbygning mod Gaarden. Den smukke Park gaar i ét med Skoven og indeholder mange sjældne og store Træer. Smuk Spadseresti omkring Søen, ved hvis vestlige Ende et i 1870 opført gotisk Skovkapel.

Lerbjerg, 4,5 km fra Faaborg, 5,5 km fra Korinth, højeste Punkt i Svanninge Bakker (126 m), ligger i den sydlige Del af Knagelbjerg Skov. Fra et paa Bakkens Top opført Trætaarn vid Udsigt over de sydfyenske Farvande med de mange Øer og Sønderjylland; mod Nord store Skovstrækninger.

Lindeskov, velbevaret gammel Landsby mellem høje Bakker, 2 km fra Ellested St., 12 km fra Ringe, 13,5 km fra Nyborg. Nær ved Byen flere fredede Oldtidsmindesmærker, deriblandt en af Danmarks længste Dysser (170 m lang, 126 Rand-

sten), en smuk Dysse med 4 Kamre og to Jettestuer, en uden og en med Dæksten. I Lindeskov Hestehave to Langdysser, en Runddysse og et stensat Gravkammer. Nær ved Lindeskov Magelund Voldsted (se dette).

Lindved, Hovedgd. ved Lindved Aa, 1,5 km fra Højby St., 7 km fra Odense (130 ha, Proprietær H. J. Andersen), ligger paa et firkantet, middelalderligt Voldsted. Hovedbygningens Vestlænge er en Bindingsværksbygning fra det 17. Aarh. Nordfløjen er fra 1842. Til Gaarden hører en Vandmølle med smukke gamle Bindingsværksbygninger.

Loddenhøj, se Munkebo Bakke.

Lohals, Ladeplads og Badested paa det nordlige Langeland. Automobil til Rudkjøbing (30,5 km), Damper til Korsør, Rudkjøbing og Svendborg. Indbyggertal 1921: 609. Baade Nord og Syd for Lohals strækker Skove sig tværs over Øen til Østerstrand, hvor der ligeledes er Badestrand. Fra Hou Kirkebakke, omtrent midtvejs, er vid Udsigt over den nordlige Del af Øen og Belterne.

Lundeborg, Ladeplads og Fiskerleje ved Store Belt, 6 km fra Hesselager; før Jernbanernes Tid var Lundeborg et meget benyttet Udskibningssted med faste Dampskibsruter og stor Kornhandel, nu er det et søgt Badested; Kirken er opført 1917. Paa Marken „Enemærket“ i Nærheden (under Tangegaard) gjordes i 1833 under Pløjning det største Guldfund i Danmark, ialt 52 Genstande fra ca. Aar 500.

Lundegaard, Hovedgd. (246 ha), 3 km fra Nørre Broby St., 4,5 km fra Brobyværk, ligger ved Odense Aa og tilhører siden 1752 en velgørende Stiftelse. Hovedbygningen er et én Etages Bindingsværkshus fra ca. 1770, beliggende paa en

ældre Gaards Voldsted. En af Ladebygningerne, af Ege-Bindingsværk, er opført af Christian den Fjerdes Svigermoder Ellen Marsvin (Indskrift over en tilmuret Dør).

Lunde Mølle, se Frørup Kilde.

Lundsgaard, Hovedgd. (513 ha, under Lundsgaard Stamhus, Besidder: Lensgreve Fr. Ahlefeldt-Laurvig), 1,5 km fra Kjerteminde, er opført 1765 i Rokokostil af Kammerherre Jens Juel og fredet i Klasse B. Sydøst for Gaarden Storskoven og den 25 m høje Lundsgaards Klint med prægtig Udsigt. Geologisk mærkværdig er „Kjertemindeleret", der træder frit frem (10 Meters Mægtighed) i Klintens nederste Del. Ved Lundsgaard findes Statens Forsøgs- og Kontrolhønseri.

Lykkesholm, Sædegd. (584 ha, Ejer: Stamhusbesidder Chr. Sehestedt Juul), 1 km fra Ellested St., 11 km fra Ringe, 15,5 km fra Nyborg, ligger omgivet af Grave for Enden af en lille Indsø, der gennemstrømmes af Ørbæk. Hovedfløjen er opført omkring 1590 af Eiler Quitzow, de to Sidefløje i det 18. Aarh. Fredet i Klasse B. Ved Ørbæk ligger i romantiske Omgivelser de to Vandmøller Gamle og Ny Mølle (der begge omtales 1688). Om det ældste Lykkesholm, se Magelund Voldsted.

Lyø, er en 608 ha stor Ø i Lille Belt, 2 km Syd for Horneland; Damperforbindelse med Faaborg (ca. 8 km), Anløbssted ved Baadsted Huse paa Nordkysten. I Lyø Bys Gadekær findes Klokkefrøer. Vest for Byen en Jettestue, „Klokkestenen", uden om hvilken er indrettet et Anlæg som Samlings- og Festplads. I et Krat paa Byens modsatte Side findes to Kildebrønde, „Kongens Ma" og „Valdemars Kilde"; her skulde ifølge Overleveringen Valdemar Sejrs Tilfangetagelse ved Grev Hen-

rik af Schwerin have fundet Sted Natten mellem den 6. og 7. Maj 1223. I Øens sydvestlige Del findes en Køkkenmødding.

Løgismose, Sædegd. (237 ha, Godsejer J Jessen), 7,5 km fra Jordløse St., 18 km fra Assens, omtales i Begyndelsen af det 14. Aarh. Den nuværende Hovedbygning, der er omgivet af Grave og fredet i Klasse A, bestaar af 3 rødkalkede Fløje, hvoraf den nordøstre er opført af Mogens Gøye (død 1544), den nordvestre i 1575 af Rigskansler Peder Okse; den tredie Fløj er opført i 1886 sammen med Trappetaarnet (Barokstil), hvis Sandstensportal dog er hentet fra en af de gamle Fløje. I den nye Fløj er indrettet et Kapel. Gennem Gaardens Skov kort Vej til den smukke Strand ved Helnæs Bugten.

Løjtved, Sædegd. (182 ha, Ejer: Godsejer A P Andersen), 1,5 km fra Stenstrup St., 13 km fra Svendborg, nævnes første Gang 1372; Hovedbygningen er en enfløjet, grundmuret Bygning i to Stokværk, opført 1842 med Benyttelse af Murværk fra den ældre, middelalderlige Bygning.

I Nærheden det store Teglværksdistrikt ved Stenstrup, der ligger paa Bunden af en Istidssø, med fortrinligt Ler.

Maale Bakke paa Hindsholm, 9,5 km fra Kjerteminde, 36 m høj, ligger tæt ved den store, gammeldags Landsby Maale (Humlehaver). Fra Bakken vid Udsigt til Romsø, Sprogø og Sjælland. I Nærheden Hverringe (se denne) og Viby store gotiske Kirke, hvis Taarn foroven er af Bindingsværk med en lille Tagrytter.

Magelund Voldsted, 1,5 km fra Ellested St., 11,5 km fra Ringe, 14,5 km fra Nyborg, er et af Danmarks største bevarede Befæstningsanlæg fra den tidligere Middelalder og ligger paa Kanten af et

Højdedrag med stejle Skrænter mod Nord og Vest til en Mose, mod Landsiden dækket af Dobbeltgrave; nogle fundne Fundamenter er igen tildækkede. Magelund Slot omtales første Gang 1329, ejedes senere af Dronning Margrethe og kaldtes da ogsaa Lykkesholm. Gaarden af dette Navn (se L.) ligger nu ca. 1 km sydvestligere. Tæt ved Magelund Landsbyen Lindeskov (se denne) med talrige Oldtidsgrave.

Magleby, sydligste Sogneby paa Langeland, 20,5 km fra Rudkjøbing, Station paa Langelandsbanen. Kirkens vestlige Del er romansk, dens østlige gotisk, det slanke ottekantede Spir er tilføjet 1762; ved Vaabenhusets Indgang en mærkelig Ligsten fra Valdemarstiden med en indhugget menneskelig Figur.

Tæt udenfor Byen ligger Hovedgaarden Brolykke (se denne).

Margaard, Sædegd. (355 ha, Ejer: Gross. Kai Schøller), 3 km fra Farstrup St., 15 km fra Odense, omtales første Gang 1314 og tilhørte en Tid Hvide-Slægten. Hovedbygningen er opført 1745 af General C. G. Grüner (Arkitekt: J. G. Rosenberg) i Overgangsstil mellem Barok og Rokoko og bestaar af en én Etages Hovedfløj med to Sidefløje, brudt Tag og høje Kældere; den er fredet i Klasse A. Den store Have er anlagt paa samme Tid.

Marstal, Handelsplads paa Østkysten af Ærø, er oprindelig et Fiskerleje, der fra det 18. Aarh. sidste Halvdel fik betydelig Skibsfart og Handel; i 1784 begyndtes Anlægget af en Havn. Indbyggertal 1921: 2519. Flere Skibs- og Baadebyggerier.

Seværdigheder: Kirken, opført 1737—38 i Barokstil, med kobbertækt Spir; mange gamle Huse, bl. a. Kongegade 3 og 21; Mindesmærket ved Havnen for dennes Anlæg. Udenfor Kommune-

grænsen, men sammenvokset med Marstal ligger Marstal Bondeby.

Seværdigheder i Omegnen: Se under Ærø.

Martofte paa Hindsholm, Endepunkt for Odense—Kjerteminde—Martofte Banen, 13,5 km fra Kjerteminde. Herfra smuk og afvekslende Tur ad Landevejen til Fyens Hoved (10 km — s. d.), der bl. a. passerer Hovedgaarden Brockdorff (se denne). Nordvest for denne Tornehøj med Jettestue (5×4 m). Mod Vest gaar Bivej fra Martofte til den lange Halvø Langø (7 km). I Farvandet mellem denne og Hindsholm talrige Smaaøer, hvoriblandt navnlig den ejendommelige Mejlø.

Nordøst for Martofte ligger flere anselige Gravhøje og Jettestuer, bl. a. Esterhøj, Snavehøj og navnlig Morhøj (se denne).

Mesinge Kirke paa Hindsholm, 1 km fra Mesinge St., 6,5 km fra Kjerteminde, er oprindelig en raa Kampestensbygning (Skibets Sidemure); i Østenden et noget yngre ottekantet Taarn med Spir, mod Vest Hovedtaarnet med Renaissancegavle og -Kviste. Hvælvingerne i Skibet fra forskellig Tid og af forskelligt Præg.

Ved Kirken en gammel Kirkelade, der er fredet i Klasse A.

Fra Mesinge fører Vej ud til Halvøen „Skoven" i Odense Fjord, hvorfra der ved Lodshuse er Overfart til Enebærodde (se denne) paa den anden Side „Gabet". „Skoven" har som det øvrige Hindsholm et bakket og udsigtsrigt Terræn.

Middelfart, Købstad ved Lille Belt, 28 km fra Aarup, 31 km fra Bogense, 34 km fra Assens, 46 km fra Odense, Endepunkt for den nordvestfyenske Bane og Station paa Nyborg—Strib Banen; daglig Motorfart til Snoghøj (800 m). Indbyggertal 1921: 6870. Stort Jernstøberi; Filialfabrik af Nor-

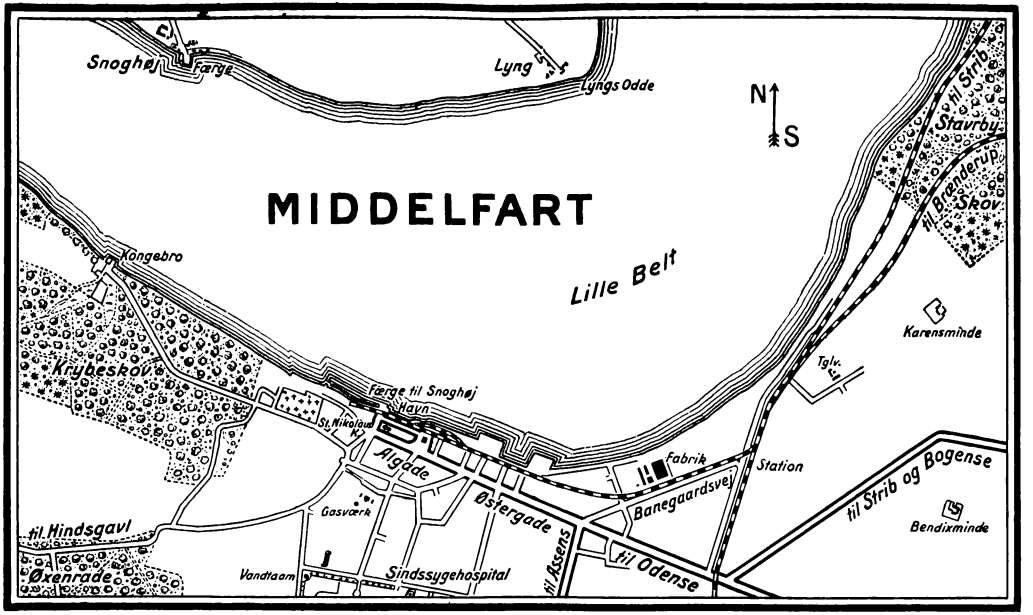
MIDDELFART
Lille Belt
Snoghøj
Færge
Lyng
Lyngs Odde
N
S
til Strib
Stavrby
Skov
til Brønderup
Kongebro
Krybeskov
Karensminde
Tglv.
Færge til Snoghøj
Havn
St. Nikolaus Kj.
Algade
fabrik
Station
til Strib og Bogense
Østergade
Banegaardsvej
Gasværk
Bendixminde
til Hindsgavl
Øxenrade
Vandtaarn
Sindssygehospital
til Assens
til Odense

diske Kabel- og Traadfabrikker; Syd for Byen Middelfart Sindssygehospital, oprettet 1884. Middelfart nævnes i Kong Valdemars Jordebog og blev i 1287 afbrændt af Erik Glippings Mordere; i 1359 blev Niels Bugge til Hald og to andre jydske Adelsmænd myrdet i Middelfart af nogle Fiskere. Beboerne af disses Ejendomme (i Vestergade) maatte indtil 1874 betale en aarlig Bod for dette Drab, „Buggespenge". Fra Middelalderen og indtil den seneste Tid har Byen haft et Marsvinsjægerlaug, der indtil 1853 bl. a. leverede Tran til Odense Bys Gadebelysning; i 1892 ophørte Jagten, da Tranpriserne var blevet for lave, under Verdenskrigen optoges den atter 1916—19.

Seværdigheder: Den treskibede gotiske St. Nikolajkirke med romansk Kor, rigt blindingsprydede Trappegavle paa Skibet, Korsfløjen og det anselige Taarn; over Skibets Tag et lille Rytterspir; Vaabenhus i Renaissancestil; de spidse Buer i Skibets Indre hviler paa ottekantede Piller; Altertavle fra 1650 i Bruskbarokstil med Maleri af Eckersberg; Renaissance-Prædikestol fra 1596 og udskaarne Stolestade-Gavle fra 1632; Døbefont (en Marmorengel) af H. V. Bissen. I Kirken hænger nogle Ben af en i 1603 i Lille Belt fanget Hval samt Kirkeskibet „Neptun", der er skænket af Marsvinsjægerlauget. — Raadhuset, opført 1816 i Empirestil og restaureret 1900 (fredet i Klasse B). — Folkemuseet, i en gammel Bindingsværksbygning ved Torvet. — Fredede Huse fra Renaissancetiden: Brogade 6 („Henner Frisers Hus")), et Gavlhus fra ca. 1600 med fremspringende Stokværk, baaret af Knægte (Klasse A); Brogade 8 har Façade fra det 18. Aarh., men er til Gaarden en Bindingsværks Renaissancebygning; Hjørnet af Nygade og Adelgade (nu Højskolehjem), fredet i Klasse A; Adel-

gade 19, 21 og 28; fra Empiretiden er fredet; Adelgade 26; Hotel Melfars Længe mod Brogade med dobbelte Stentrapper og Smedejernsrækværk; fra 1816 er den gamle Borgerskole, Adelgade 8.

Anlæg findes ved Odensevejen, en nedlagt Kirkegaard med Krigermonument, og mellem Jernbanen og Stranden. Mod Vest fører Kongebrovejen ud forbi Grimerhus (tidligere Enkesæde under Hindsgavl) gennem Krybeskoven til Kongebroen, det gamle Færgested. Færgegaarden er af Middelfart Kommune, der siden 1921 ejer den saavel som Størstedelen af Halvøen Hindsgavl, indrettet til Restauration; smukke Skovpartier og Udsigter over Beltet. Ved Grimerhus vises det Sted, hvor Niels Bugge blev dræbt, og hvor der vokser Skræpper med rødsprængte Blade; i Krybeskoven ligger en stor fredlyst Gravhøj.

Seværdigheder i Omegnen (omtalt enkeltvis paa alfabetisk Plads): Hindsgavl Slot (3 km), Fænø (3 km til Færgebroen paa den sydlige Side af Hindsgavl Halvø), Strib (8,5 km), Røjle Klint (9,5 km), Baaring Bakker (14 km), Fønsskov (14 km), Tybrind (17 km).

Morhøj Jettestue, 1 km Nord for Martofte St. ad Bivejen til Snave, 15 km fra Kjerteminde, er en af Landets største og bedst bevarede: mandshøjt, 10 m langt og 7 m bredt Kammer (Lys medbringes). Nær herved flere andre anselige Kæmpehøje og Dyssekamre (bl. a. Snavehøj).

Mullerup, Sædegd. (773 ha, Ejer: Etatsraadinde A Hansen), 5 km fra Gudme St., 8 km fra Hesselager, 15 km fra Svendborg, er opført 1884—87 i hollandsk Renaissancestil af Arkitekt Ch. Abrahams for Opfinderen, Etatsraad Chr. D. A. Hansen. I Skoven Sydøst for Gaarden ligger to Voldsteder af tidligere Hovedbygninger.

Munkebo Bakke, 6 km fra Kjerteminde, hæver sig til en Højde af 58 m paa Landtangen mellem

Odense Fjord og Kjertinge Nor. Paa Bakken en fredlyst Gravhøj „Loddenhøj“ med Udsigtstaarn; yndet Udflugtssted (Sommer-Traktørsted) med vid Udsigt; i klart Vejr ses Samsø og Jylland. I Munkebo Kirke smukke Renaissancesnitværker.

Nakkebølle, Hovedgd. (243 ha, Godsejer M Møller), 1 km fra Nakkebølle St., 8 km fra Faaborg, ligger ved Bunden af den delvis inddæmmede Nakkebølle Fjord. Den røde Munkestens Hovedbygning er opført 1559 af Jakob Brockenhuus paa en fremspringende Landtunge i en lille Sø og mod Landsiden afgrænset ved Grave. Over første og andet Stokværk springer Muren frem med en Rundbuefrise (som paa Egeskov); i andet Stokværk Skydeskaar og Skoldehuller; mod Syd to firkantede Hjørnetaarne med moderne Renaissancegavle; midt for Nordsiden et ligeledes firkantet Trappetaarn, hvori findes Hovedindgangen, en Sandstensportal i tidlig Renaissancestil med Fronton over samt med en jernbeslaaet Egetræsdør af samme Alder som Gaarden; i det indre gamle Sandstenskaminer og i Kælderen en Brønd, bestemt til Brug under Belejring. De to Sidefløje er noget yngre, den vestlige af Bindingsværk. Gaarden er fredet i Klasse A.

I Nærheden af Nakkebølle to Voldsteder, det ene, i Hønsemosen, nu ødelagt, det andet „Herregaardsholmen“ (fredlyst) mod Syd i Udkanten af Skoven Enemærket.

Nedergaard, Hovedgd. (241 ha, under Nedergaard Stamhus, Besidder: Kmjkr. Ove Kaas), 22,5 km fra Rudkjøbing, er opført 1867 af Arkitekt Tholle. Fra Gaarden fører Skov (ca. ½ km) ned til Langelands Østkyst.

Nislevgaard, Hovedgd. (299 ha, Ejer: Kmh. Chr. Sehestedt Juul) er opført 1895 i Stedet for en ældre

Bindingsværksbygning; 1,5 km fra Otterup, 13,5 km fra Odense.

Nordskov, Sædegd. (317 ha, Ejer: Hofjgm. Fr. Sporon-Fiedler), 5 km fra Ringe, er sammenlagt af to middelalderlige Gaarde. Hovedbygningen er opført ca. 1700 af Bindingsværk. Voldgrave omgiver den og en Del af Haven.

Nyborg, Købstad ved Nyborg Fjord, 17 km fra Hesselager, 20 km fra Kjerteminde, 26 km fra Ringe, 30 km fra Odense, 34 km fra Svendborg, 39 km fra Korinth, 48 km fra Faaborg, Endepunkt for Baner til Strib, Faaborg (over Ringe) og Svendborg; Færgefart til Korsør. Nyborg er opstaaet omkring Slottet (se nedenfor), dens ældste kendte Privilegier er fra 1292. Ved sin Beliggenhed og ved sit befæstede Slots Betydning hørte Nyborg i Middelalderen til Rigets vigtigste Byer (Rigsmøder, Danehoffer); under Grevens Fejde og Krigene med Karl Gustav spillede Byen en fremragende Rolle, navnlig ved de Svenskes Nederlag udenfor Byen den 14. Nov. 1659; men Nyborg led haardt ved disse Krige; i 1797 brændte omtrent Halvdelen af Byen. Den regelmæssige Overfart til Korsør begyndte 1634 og besørgedes først af Magistraten i Byen, senere af et Færgelav, og overtoges i 1856 af Postvæsenet, i 1883 kom der Dampfærgeforbindelse; Nyborg ophørte at være Fæstning i 1869, og i 1913 ophævedes Byens Garnison. Betydelige Rester af Voldene findes endnu og er fredede. Indbyggertal 1921: 9507.

Seværdigheder: Nyborg Slot skal være opført Aar 1170 af Valdemar den Stores Søstersøn, Knud Prizlavsen; det fik sit Navn i Modsætning til det nærliggende Gammelborg ved Vindinge. Slottet var i Middelalderen Sæde for en kongelig

Lensmand, og Kongerne havde ofte deres Opholdssted paa det; i 1481 fødtes den senere Kong Christian II her; Slottet led meget under Svenskekrigen 1658—60, og i 1722 blev Størstedelen af det nedbrudt. Nu staar tilbage kun den vestlige Fløj (Hovedfløjen) samt den nederste Del af det store firkantede Taarn („Donjonen") i Østfløjen; Taarnet og Fløjens midterste Del hidrører fra den ældste Bygning; i 1917—22 restaureredes Slottet af Mogens Clemmensen, efter at det i mange Aar havde været benyttet som Tøjhus for Garnisonen. Den bevarede Fløj er en 61 m lang, tre Etagers Bygning af røde Mursten; den er nu tilgængelig for Publikum (mærk Christian III's Riddersal og Christian II's Fødselsværelse). Paa tre Sider er Slottet endnu omgivet af Grave; den fjerde har fra Frederik III's Tid været landfast. — Kirken („Vor Frue") skal være grundlagt 1388, men dens nuværende Udseende skyldes i det væsentlige en sengotisk Ombygning; den bestaar af et treskibet Langhus med to Korsarme og et i 1581 opført Taarn med 65 m højt, slankt Spir; moderne Restaurationer har udvisket Kirkens gamle Præg; udskaaren Prædikestol fra 1653 i Brusk-Barokstil, ligesom flere Træfigurer i Kirken udført af „Mester Andreas Billedhugger" fra Odense; romansk Døbefont og mange gamle Ligsten og Epitafier; med en af Kirkens fire Klokker, „Lilleklokken", ringes hver Aften Kl. 9¾ til Minde om Byens Kamp mod Svenskerne 1659. — Præstegaarden, den ældste i Danmark, er et to Etages gotisk Munkestenshus fra ca. 1400, fredet i Klasse A; „Præstens Stue" i Stueetagen er et ejendommeligt middelalderligt Rum med Bjælkeloft og spidsbuede Vinduer (tilgængeligt for Turister). — Korsbrødregaarden (ligeoverfor Kirken), der ligeledes

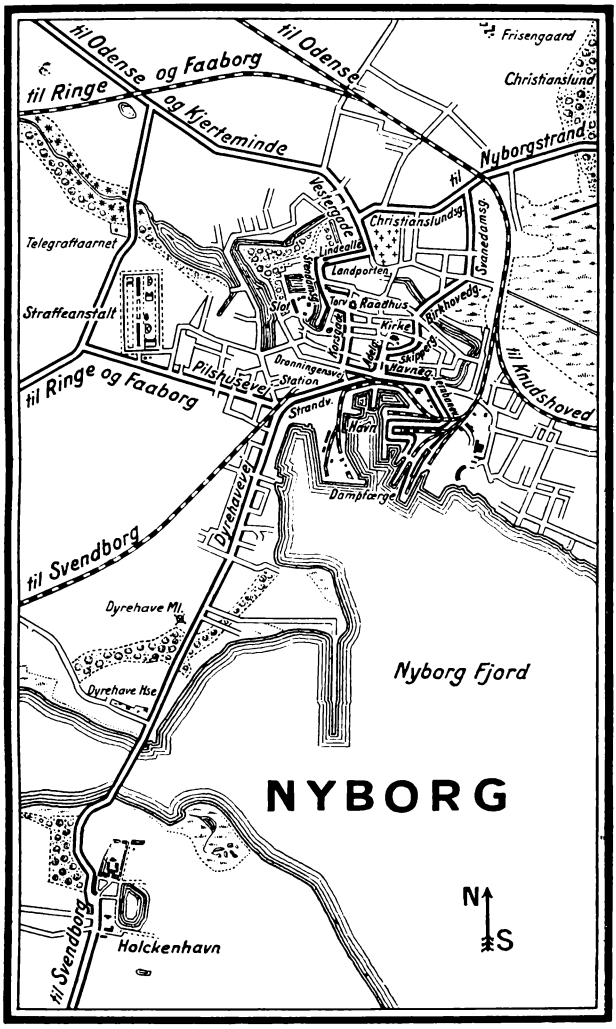
til Odense og Faaborg
til Odense
til Ringe
og Kjerteminde
Frisengaard
Christianslund
til Nyborgstrand
Vestergade
Christianslundsg.
Lindeallé
Landporten
Svanedomsg.
Telegraftaarnet
Torv
Raadhus
Slot
Kirke
Birkhoved Sg.
Straffeanstalt
Langeg.
Havnegade
Skibs
Havnegade
Drenningensvej
Pilhusevej
Station
til Ringe og Faaborg
Strandv.
Havn
til Knudshoved
Dampfærge
Dyrehavevej
til Svendborg
Dyrehave Mll.
Dyrehave Ilse
Nyborg Fjord
NYBORG
N
S
Holckenhavn
til Svendborg

er fredet i Klasse A, var i Middelalderen en Filial af Antvorskov Kloster; dens øvre Stokværk og Gavlene er ombygget i Renaissancetiden (1614 og 1650), men under Huset findes endnu to Rækker gotiske Krydshvælvinger fra ca. 1441. — Mads Lerches Gaard, der tidligere med Urette kaldtes Drost Peders Gaard, er en stor Bindingsværks Købmandsgaard fra 1601, men med Rester af en ældre Bygning (bl. a. Kælderens Hvælvinger), fredet i Klasse A; Gaarden er restaureret 1916 og indrettet til Nyborg Museum (væsentlig byhistorisk) og Folkebibliotek. — Andre fredede Bygninger: Landporten ved Stendamsgade, opført 1660, er Danmarks længste Fæstningsport (i Klasse A); Jomfrutaarnet (i Klasse A) paa Kongens Bastion er ligeledes en Rest af den i 1660 anlagte Fæstningslinie; Slotsgade 15 er et knægtbygget Hus fra ca. 1550, men med moderne Façade; Kongegade 1, en to Etages grundmuret Renaissancebygning med Sidelænger af Bindingsværk, mens Façaden er restaureret i Empiretiden (har tidligere været Latinskole, senere bl. a. Kaserne); Raadhusets Bagmur (fredet i Klasse B; Façaden er uheldigt ombygget i nyere Tid). Fredede nyklassiske Bygninger fra Tiden efter Branden 1797: Nørregade 1 (Klasse A), Torvet 3, Kongegade 12 og 24 samt Korsgade 4; endvidere Kommunens Pakhus i Blegdamsgade og Skippergade 26; Hovedvagten for Enden af Adelgaden er opført 1645 og i 1855 forhøjet med et Stokværk.

Ca. 1 km Nord for Byen ligger den lille kommunale Lystskov Christianslund med Badehotel, Traktørsteder og Dansepavillon; Syd for Skoven Missionskurstedet Nyborg Strand, hvor store Sommermøder holdes. Nordligere, men paa Købstadens Grund ligger Teglværksskoven med Re-

staurant og smukke Partier ved Beltet; tæt Nordvest for denne Skov „Slotsbanken" med Spor af gamle Volde og Grave. En vid Udsigt over Byen og dens Omegn haves fra Vandtaarnet paa Dronningens Bastion.

Af nyere, større Institutioner i Nyborg kan nævnes Statsfængslet Vest for Byen, opført 1911—20, med Plads til ca. 450 Fanger; Den kgl. Døvstummeskole og Den danske biologiske Station (paa Damperen Japetus Steenstrup ved en Bro i Dyrehavekrogen).

Seværdigheder i Omegnen (omtalt enkeltvis paa alfabetisk Plads): Holckenhavn (3 km), Vindinge Kirke (4,5 km), Juelsberg (5 km), Knudshoved (5 km), Kogsbølle Bakker (5 km), Juulskov (8,5 km), Æble Mølle (9,5 km), Hindemae (12,5 km), Ørbæklunde (13 km), Frørup Kilde (13,5 km), Lindeskov (13,5 km), Magelund Voldsted (14,5 km), Rønningesøgaard (14,5 km), Glorup (15 km), Svindinge Kirke (15 km), Lykkesholm (15,5 km).

Næsbyhoved Slotsbanke, et skovbevokset, anseligt Voldsted, ca. 2 km N. for Odense, Vest for Odense Kanal, var tidligere omgivet af en Sø, der udtørredes 1863. Næsbyhoved Slot nævnes 1337 og var i den senere Middelalder kongeligt Len. Den var et yndet Opholdssted for Kong Hans og Dronning Christine. Under Grevens Fejde (1534) stormedes og ødelagdes det af Odense Borgere. Ruinerne anvendtes ved 1764 til Husbygning i Odense. Byens Friluftsteater er anlagt med Tilskuerpladser paa Voldstedets stejle Skrænt.

Nørre Broby Kirke, 1 km fra N-Broby St., 3 km fra Brobyværk, er en oprindelig romansk Kampestensbygning med gotiske Hvælvinger. Mærkeligt er det rigt udskaarne Fløjalter fra katolsk Tid, vistnok fra Claus Bergs Værksted i Odense, med Billeder af Christi Livs- og Lidelseshistorie. To udskaarne gotiske Figurer i Koret, St. Laurentius

og Maria med Barnet formodes ogsaa at hidrøre fra Claus Berg. Over den romanske Døbefont hænger en middelalderlig Lysekrone; i Taarnet 3 Gravfaner af Silke.

Præstegaarden, der er en af de ældste og smukkeste paa Fyen, er fredet i Klasse B.

Nørresø, 3 km fra Korinth St., 12 km fra Faaborg, 1 km Øst for Brahetrolleborg, er sammen med den tilstødende Lammehave Skov et yndet Udflugtssted. I Søen ligger Lucieøen eller „Baggesens Ø", som i sin Tid skænkedes Digteren af Grev J. L. Reventlow til Brahetrolleborg, og hvor han ofte søgte Fred. Sydøst for Søen ligger bag et Bakkedrag det anselige Voldsted, „Sorte Slot".

Odense, Fyens vigtigste By, ved Odense Aa, siden 1803 ved en Kanal, forbunden med Sejlløbet i Odense Fjord. Byen ligger 15 km fra Otterup, 20 km fra Kjerteminde, 22 km fra Ringe, 22 km fra Brobyværk, 24 km fra Aarup, 30 km fra Nyborg, 30 km fra Bogense, 39 km fra Assens, 40 km fra Faaborg, 45 km fra Svendborg, 46 km fra Middelfart. Nulpunktet for Længdeberegninger ad Landevejene fra Odense findes ved Foden af Frederik VII's Statue paa Flakhaven. Odense ligger ved Nyborg—Strib Banen og er Udgangspunkt for Banerne til Kjerteminde—Martofte, Bogense, Brenderup—Middelfart, Faaborg (over Brobyværk), Svendborg og Faaborg (over Ringe).

Odense, hvis Navn (Odins Vi c: Odins Helligdom) vidner om Byens Oprindelse i Oldtiden, nævnes første Gang i et historisk Dokument Aar 988. Under Knud den Store og flere senere Konger var den Møntslagningssted (Navnet Mønterstræde er bevaret til vore Dage); i 1020 blev den Sæde for Fyens Biskop; men størst Betydning og Ry vandt Odense efter Knud den Helliges Drab i St. Albani

Trækirke den 10. Juli 1086; den blev et Valfartssted og fik 7 Kirker og 6 Klostre, hvoraf St. Knuds og St. Hans hørte til Landets største; dens ældste kendte Købstadsprivilegier er stadfæstet af Grev Gert 1335; i Aarene omkring Kirkereformationen holdtes her flere vigtige Herredage; i Odense tryktes den første Bog her i Landet (1482); i Overgade havde i Begyndelsen af det 16. Aarh. den berømte Billedskærer Claus Berg sit Værksted; her virkede i Katolicismens Tid Salmedigteren Hr. Michael, og i luthersk Tid Thomas Kingo. Her levede Renaissancetidens største danske Pengefyrste, Købmanden Oluf Bager. Odense er bl. a. H. C. Andersens og C. F. Tietgens Fødeby.

Odenses Søhandel foregik oprindelig ad Aaen og Landsbyen Biskorup var dens Ladeplads; senere dreves Handelen væsentlig over Kjerteminde, først fra 1717 begyndte Planerne om Anlægget af en Kanalhavn, men Kanalen blev først gravet 1797—1804, og senere er Havnen og Kanalen gentagende udvidet og forbedret. Odense var den første By i Danmark, der fik Gas (1853) og elektrisk Lys (1891); Jernbanen Nyborg—Strib aabnedes 1865, og i 1911 fik Odense elektrisk Sporvej. Odense har mange industrielle Anlæg, hvoraf flere er meget gamle; blandt de større kan nævnes: Dampmøller, Tekstilfabrikker, Eksportslagteri, Bryggerier, Maskinfabrikker, Staalskibsværft, Glasværk, Sukkerkogeri m. m. Indbyggertal 1921: 49,469 (med Forstæder 62,291).

S e v æ r d i g h e d e r:

O d e n s e S l o t. Det gamle St. Hans Kloster, næst Antvorskov det største Johannitterkloster i Danmark, vides at have været til ca. 1280; i 1575 indrettedes det af Frederik II. til Slot, og i 1719—

20 blev det ombygget i sin nuværende Skikkelse (Barokstil), til dels med Benyttelse af de middelalderlige Klostermure; til Nordfløjen er dog benyttet Sten fra Nyborg Slot; i denne Fløj er gamle Stuk-Lofter; foruden Slottets fire to Etages Fløje er flere Tilbygninger meget gamle, saaledes den der forbinder Slottet med St. Hans Kirke; i Slottet er nu Bolig for Stiftamtmanden og mange offentlige Kontorer. Ved Slottet ligger Anlægget Kongens Have (se under Parkanlæg).

S t. K n u d s K i r k e (Odense Domkirke), oprindelig tilhørende det nedenfor nævnte St. Knuds Kloster, er vistnok opført i Begyndelsen af det 13. Aarh. og genopført efter en Brand 1247 af Mursten og i sengotisk Stil. først langt op i det 14. Aarh. blev den fuldført; Taarnet er dog først opført ca. 1558 (det 60 m høje Spir er fra 1783—85). Kirken er udvendig 63 m lang og 22 m bred, den største gotiske Bygning i Landet; indvendig er Kirken efter den seneste Restauration helt hvidkalket; Hovedskibets 19,8 m høje Hvælvinger hviler paa fint profilerede Piller; Lyset falder rigt ind gennem mægtige spidsbuede Vinduer, hvoraf Østgavlens er 12,3 m højt og har ca. 2600 blyindfattede Ruder. (Lyset nu dæmpet af Glasmalerier). Altertavlen er oprindelig skænket til Graabrødrekirken af Dronning Christine og opsat der 1521; i 1885 blev den efter i en Aarrække at have været opstillet i Vor Frue Kirke flyttet til St. Knud; den er en 5 m høj, i udslaaet Tilstand 6,3 m bred, Fløjaltertavle i sengotisk Stil, Odensekunstneren Claus Bergs Hovedværk; den indeholder i alt ca. 300 udskaarne Figurer, der helt udfylder Rammernes gotiske Rankeværk med bibelske Fremstillinger; paa Fodstykket ses knælende

Kongerne Hans og Christian II. med deres Slægtninge. Under den i 1894 opsatte Kongestol ved Kortrappen staar Døbefonten, der er støbt i Malm 1620 i Lübeck (Christian IV.s Navnetræk); Prædikestol og Orgel i Rokokostil fra ca. 1750; i Koret to Rækker sentmiddelalderlige Kannikestole. Af Kirkens 5 Klokker er en, dateret 1300, den ældste kendte i Danmark. — Fra hver af Sideskibene (mod Øst) fører Trappe ned til Krypten; denne er først genfundet i nyere Tid og udgravet og restaureret 1868—75; den dækkes af 2×8 Hvælvinger, som hviler paa runde Murstenspiller; i Kryptens Gulv findes en Fordybning, som i den katolske Tid skal have været en hellig Kilde; her er nu hensat to Helgenskrin, det ene utvivlsomt indeholdende Kong Knuds Relikvier samt et vævet byzantinsk Silkestof, der skal være skænket af hans Dronning, Edele; det andet Skrin indeholder efter en Beretning Knuds Broder Benedikts Levninger, efter en anden den hellige Albans; endvidere findes nu i Krypten Kongerne Hans' og Christian II's, samt deres Dronningers og Prinserne Frants' og Hans' Grave; Sten i Gulvet betegner, hvor Blykisterne er nedsat. — Ved det sydlige Sideskib findes Ahlefeldternes Gravkapel, skilt fra Kirken ved en Smedejerns Gitterport i en Marmorportal mellem joniske Søjler; Kapellet rummer et pragtfuldt, farvet Marmormonument, udført af Thomas Quillinus. Paa Kirkens Nordside staar det i Renaissancestil 1631—34 opførte Walkendorffske Kapel med svungne Kamgavle, indvendig med Smedejernsgitter og et Monument i sort og hvidt Marmor. I Sideskibene findes endnu talrige Gravsten og Epitafier samt Portrætter af fyenske Biskopper m. fl.

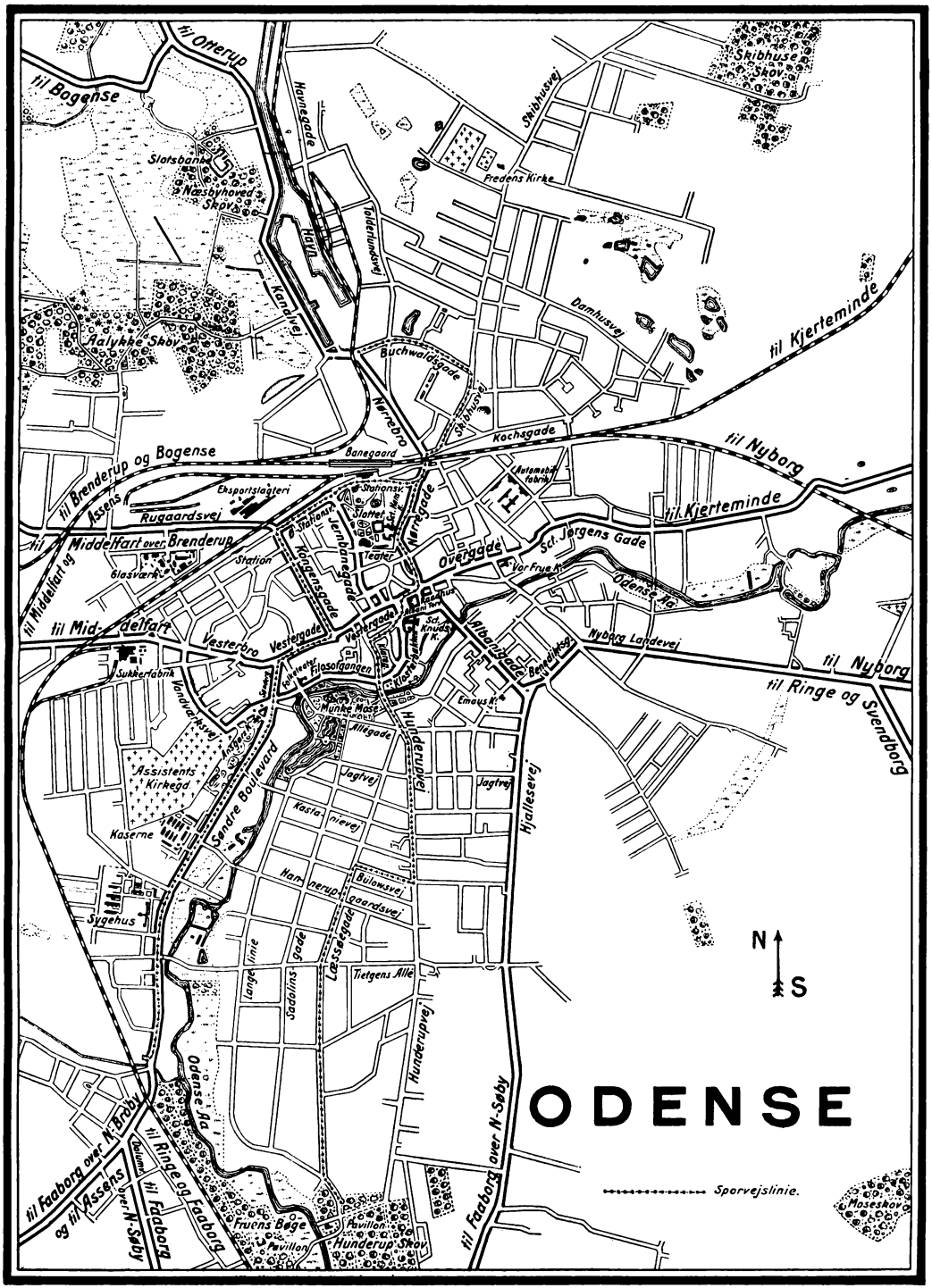
ODENSE
N
S
Sporvejslinie.
til Bogense
til Otterup
Slotsbanke
Næsbyhoved Skov
Adlykke Skov
Kanalvej
Havnegade
Toldstuusvej
Skibhusvej
Skibhuse Skov
Frederiks Kirke
Damhusvej
til Kjerteminde
Buchwaldsgade
Nørrebro
Kochsgade
til Nyborg
Banegaard
til Brenderup og Bogense
Assens
Rugaardsvej
Exportslagteri
Stationsv.
Slottet
Sct. Hans
Jernbanegade
Kongensgade
Nørregade
Overgade
Sct. Jørgens Gade
Vor Frue K.
Odense Ka.
Automobil fabrik
til Middelfart over Brenderup
til Middelfart og
Glasværk
Station
Vester
til Middelfart
Vesterbro
Vestergade
Vaabengade
Sct. Knuds K.
Albanigade
Nyborg Landevej
Benedikts K.
Sukkerfabrik
Vandværksvej
Filosofgangen
Kloster Skolen
Munke Mose
Emaus K.
Allegade
Hunderupvej
Jagtvej
Assistents Kirkegd.
Kaserne
Sydre Boulevard
Kastanievej
Harndrup
Bulowsvej
Gaardsvej
Sygehus
Lange Linie
Sadolins gade
Lassøegade
Tietgens Alle
Hjalleseverej
til Ringe og Svendborg
Odense Ka.
til Faaborg over N. Broby
og til Assens
til Ringe og Faaborg
Fruens Bøge
Pavillon
Hunderup Skov
til Faaborg over N. Søby
Moseskov

S t. K n u d s K l o s t e r, blev stiftet omkring 1100 af Erik Ejegod for Benediktinermunke, der indforskreves fra England, og var det første egentlige Kloster i Danmark; dets Munke udgjorde i Middelalderen Byens Domkapitel, valgte Biskopper m. m., og Klostret nød overordentlig Anseelse og havde store Indtægter, ejede bl. a. rundt om i Landet over 100 Gaarde foruden Kirker, Møller (bl. a. Munke Mølle i Odense) m. m. I dette Kloster forfattede Munken Ælnoth den første paa Dansk skrevne Bog, Kong Knuds Helgenkrønike. Efter Reformationen (1571) blev Klostret bortforlenet, og i de følgende Aarhundreder kom Bygningerne slemt i Forfald; først i de seneste Aar (1915—19) er de tilbageværende Bygninger blevet købt og restaureret af Odense Kommune og indrettet til Fyens Stiftsbibliotek, Alderdomshjem, Foredragssal, offentlig Læsesal, Ligkapel m. m., alt med Bevarelse af mest muligt af den prægtige middelalderlige Arkitektur. Klostret er fredet i Klasse A, Vestsiden (med Stiftsbiblioteket), hvis Mure er opført 1755 af smaa, gule Sten, dog i Klasse B. Stiftsbiblioteket indeholder ca. 40,000 Bind.

S t. H a n s K i r k e (i Nørregade) er Johanitterklostrets gamle Kirke, opført noget senere end St. Knuds Kirke, af Munkesten og i ren gotisk Stil; mod Vest (fra Taarnet) er Kirken sat i Forbindelse med Klostret, det nuværende Odense Slot, ved en Fløj, der i nyere Tid er gennembrudt med en Porthvælving. Kirkens Grundplan og ydre Udsmykning er uregelmæssig og meget ejendommelig. Det lange, enskibede Kor, der naar op i Hovedskibets Højde, er muret i polsk Skifte, med Striber af vekslende røde og gule Sten, dets østlige Mur er skæv i Forhold til Kirkens Længde-

akse. Sideskibene har selvstændige kamtakkede Gavle, saa de udefra har Udseendet af Korsarme, hvoraf de vestligste springer stærkere frem end de andre; det er rimeligvis oprindelig Altre, oprettet af Adelsslægter i Byen. Ydermurene har mange mærkelige Forsiringer, cirkel-, kors- og skjoldformede Blindinger, fordybede Friser med Formstensstave m. m., og i en af Sydskibets Stræbepiller findes en udvendig Prædikestol, den eneste her i Landet; herfra er bl. a. Relikvierne blevet forevist Folket og Prædiken holdt for de Spedalske; fra Kirkens Indre fører en Trappe gennem Muren op til Stolen. Ogsaa Kirkens Indre har et arkitektonisk uregelmæssigt Præg; Altertavlen er udskaaret i Barokstil 1715—17 med Maleri af Carl Bloch fra 1879 (Christus i Gethsemane); Prædikestolen i Bruskbarok fra ca. 1650 romansk Granitdøbefont; i Orglet Billedskærerarbejder fra Christian IV.s Tid; i Koret et middelalderligt Krucifiks. Kirken er meget rig paa Gravsten og Epitafier fra gammel Tid, heriblandt Arbejdet af Claus Berg og andre kendte Odensemestre samt Mindetavle og Gravsten over Oluf Bager. Præstegaarden, Nord for Kirken, er en Munkestensbygning fra den senere Middelalder, der dog har faaet sit nuværende Udseende i Renaissancetiden (1636); den har oprindelig været Hospital, men blev allerede 1541 Præstebolig; fredet i Klasse A.

Vor Frue Kirke (mellem Overgade og Nedergade) er den ældste bevarede Kirkebygning i Odense, opført som Korskirke i senromansk og gotisk Tid, men med mange senere Ændringer (ældst er Koret); Altertavle af A. Dorph; Prædikestol i Bruskbarokstil, vistnok af Odensekunstneren Anders Sørensen (ca. 1639); Døbefont af Træ fra

samme Tid og Orgelet fra 1756 (Rokokostil); i Koret middelalderlige Korstole. Paa Kirkegaarden et middelalderligt Ligkapel, der tidligere har været Latinskole.

Graabrødre Hospital og Kirke (Hj. af Jernbanegade og Graabrødreplads), er det gamle af Erik Glipping i 1279 oprettede Graabrødre Kloster, der efter Reformationen omdannedes til en Stiftelse, medens Klosterkirken blev Sognekirke; fra 1709—1888 var her tillige en Daarekiste; det anselige Bygningskompleks, der er fredet i Klasse A, er i Aarenes Løb undergaaet meget betydelige Ombygninger; hele Partier af det gamle Kloster (f. Eks. den oprindelige Kirke) er helt forsvundet, andre helt opbygget af ny; den nu som Hospitalets Kirke benyttede Sal ligger i Østfløjen; her findes et stort middelalderligt Krucifiks; et Stykke af den gamle hvælvede Munkegang omkring Fratergaarden er bevaret; i den i 1817—19 nedrevne Kirke fandtes de Kongegrave, som nu er flyttet til St. Knuds Krypt.

Nyere Kirkebygninger bl. a. Ansgars Kirke ved Kirkegaarden, er opført 1901—02 (Arkitekt N. Jacobsen) som Korskirke med en 45 m høj, fritstaaende Kampanile. Fredens Kirke ved Skibhusvej (St. Hans Landdistrikt) Nord for Byen er bygget af P. V. Jensen Klint (indviet 1920) over Motiver af gamle danske Landsbykirker; Taarnet har tvedelt Tag med kamtakkede, blindingsprydede Gavle; mod Syd et Sideskib med kamtakkede Frontalgavle; Taarnrum, Skib og Kor danner et højt, imponerende Rum; Kirken kan betragtes som et Forarbejde til samme Arkitekts Grundtvigs-Mindekirke. Den katolske St. Albani Kirke (ved Albani Torv) er opført 1906—08 af Arkitekt Schneider,

Breslau, i tidliggotisk Stil med romansk Portal og 50 m højt, slankt Taarn (Klokkespil).

Odense adelige Jomfrukloster ved Albani Torv er oprettet 1716 af Folkevisesamlersken Frøken Karen Brahe til Østrupgaard. Klostrets Hovedbygning er opført 1504—08 af Biskop Jens Andersen Beldenak og kom ved Reformationen i Kronens Besiddelse; det var paa Frederik II.s Tid (1560—75) kongeligt Slot; en Aarrække derefter ejedes den af Oluf Bager. De hvælvede, gotiske Kældere og nederste Etages Mure stammer fra den gamle Bisperesidens, andet Stokværk er opført paa Christian IV.s Tid; fredet i Klasse A. I Klosteret findes en Samling malede Adelsportrætter; Karen Brahes lille, men meget værdifulde Bibliotek og Haandskriftsamling, der tidligere fandtes her, opbevares nu i Landsarkivet.

Andre fredede Bygninger: Ejler Rønnows Gaard, Nørregade 62 (i Klasse A), er en to Etages knægtbygget Bindingsværks Bygning, opført 1547 i Overgangsstil mellem Gotik og Renaissance, nu indrettet til Folkemuseum. — Claus Mules Gaard, Overgade 28, i hvis Kælder findes 8 gotiske Krydshvælvinger fra det 14. el. 15. Aarhundrede; i Nabogaarden, Nr. 28, der ligeledes er opført paa middelalderligt Murværk, skal Claus Berg have haft sit navnkundige Billedskærer-Værksted. — Overgaden 3, i hvis Kælder findes fire spidsbuede Krydshvælvinger, baaret af en muret Pille i Rummets Midte. — Sidebygningen til Overgade 19 (ud til Paaskestræde), et to Etages Renaissancehus, der maaske er en af Oluf Bagers mange, nu for Størstedelen forsvundne Gaarde; den har meget smukt udskaarne Halvrosetter; H. C. Andersen har gaaet i Skole i denne Bygning. —

Den gamle Amtstuegaard, Nørregade 29, over hvis Dør staar, at det er Oluf Bagers mødrene Gaard, opført 1586, med Karnap over Indgangsdøren, baaret af to Halvsøjler; i den hvælvede Kælders Gulv ses endnu den Rende, hvorigennem Rosenbækken løb indtil for 50 Aar siden; ogsaa de interessante Sidelænger er fra Oluf Bagers Tid. — Tømmerværket i Sidebygningen til Overgade 18 er prydet med kunstfærdige Snitværker fra Renaissancetiden: en Jagtscene, Humleranker, Duer m. m. — Bagsiden af Overgade 50 og dens Sidelænge med Gavl og Længe til Mønterstræde (i Klasse A) tilhører en gammel Adelsgaard (indmurede Vaabenskjolde fra Christian IV's og Frederik III's Tid) og har meget rige Udskæringer i Bindingsværket. — Fra den seneste Renaissancetid stammer Overgade 41 med Baghus til Nedergade 24, her findes den eneste bevarede Svalegang i Odense. — Foruden den fredede Renaissancebygning, Nørregade 15, findes der endnu en Del moderniserede Købmandsgaarde med Rester af Murværk fra Gotik og Renaissance; saaledes i Overgade 11, hvor Oluf Bager i sin Pragtsal, til Ære for sin Gæst Frederik den Anden, fyrede med Kanelbark i Kaminen og siden med kongelige Gældsforskrivninger — samt Gaarden „Jordan" (Overgade 4), ligeledes et af Oluf Bager opført Hus (i 1582), men ved en Ombygning i 1889 berøvet hele sit historiske Præg. — Fra Baroktiden er fredet: Overgade 60 (opført 1764) med glatte Pilastre i hele Husets Højde, og Overgade 64 (fra samme Tid) samt Torvegade, Matr. Nr. 424 (med gennemløbende Karnap). — Fra Klassicismens Tid er fredet Huset Hans Jensens Stræde 45, H. C. Andersens formodede Fødested, samt Nedergade 36 og 38.

M u s e e r: Fyens Stiftsmuseum i Jernbanegade, Bygningen opført 1884—85 (senere udvidet), indeholder en historisk-antikvarisk Samling, en Kunstafdeling, en naturhistorisk og en etnografisk Afdeling. — Fyens Folkemuseum i Ejler Rønnows Gaard (se foran), aabnet 1910, indeholder Laugsgenstande, gamle Bygningsdele fra nedrevne Huse, Dragter, Møbler etc. — H. C. Andersens Hus, Hans Jensens Stræde 45, aabnet som Museum 1908, indeholder Værelser med Digterens Møbler og talrige Minder om ham; mens der er rejst Tvivl om, hvorvidt Museumsbygningen, som tidligere hævdet, er hans Fødested, er det givet, at Huset, Munkemøllestræde 3, er det, hvori han tilbragte Størstedelen af sin Barndom (Mindetavle paa Gavlen).

N y e r e m o n u m e n t a l e B y g n i n g e r: Raadhuset, paa Flakhaven, er opført 1880—83 paa det tidligere, middelalderlige Raadhus' Plads af Arkitekterne Herholdt og Lendorf i italiensk gotisk Stil med 45 m højt Taarn; Posthuset (i lille Graabrødrestræde), opført 1845—46 i klassisk Stil (Arkitekt J. H. Koch) og var indtil 1894 Katedralskole; den ny Katedralskole (i Jernbanegade), opført 1892—94 af Arkitekt J. Vilh. Petersen; Landsarkivet for Fyn (i Jernbanegade), opført 1892—93 af Arkitekt Martin Borch i tidlig italiensk Renaissancestil; Domhuset (i Albanigade), hvis nyeste Del er opført 1919—20 af Arkitekt N. Jacobsen; Odense Teater (i Jernbanegade), opført 1914 af Arkitekt N. Jacobsen, med 650 Siddepladser; Odense Folketeater i Ny Vestergade (675 Siddepladser); den gamle og den nye Statsbanegaard; Toldkammerbygningen; Fyens Forsamlingshus; Teknisk Skole (i Munke Mose); Fyens Stifts Husmandsskole (ved Rugaardsvej), opført 1908 af Arkitekt Martin Ny-

rop; Odense Amts og Bys Sygehus (ved S. Boulevard), opført 1909—12 af Arkitekt G Laage; K. F. U. M.'s Bygning paa Klosterbakken (Arkitekt P V Jensen Klint) o. fl.

P a r k a n l æ g: Læseforeningens Have anlagt 1876 ved Odense Aa og paa en Ø i denne, er et særligt ynder Samlingssted for Byens Befolkning om Sommeren; Fremmede kan indføres ved et Medlem; i selve Læseforeningens Bygning, hvis ældste Del, ud til Albanitorv, er opført 1766, et Bibliotek pa ca. 50,000 Bind. — Munke Mose, 10,5 ha stor, er i sin nuværende Skikkelse anlagt 1912—14 (Landskabsgartner Glæsel), langs Odense Aa og omkring flere Smaasøer og Damme; ud for Folketeatret er der i Aaen dannet kunstige Vandfald. — Kongens Have, udfor Statsbanegaarden, oprindelig Klosterhave til St. Hans Kloster, siden Slotshave i fransk Stil og nu et offentligt Anlæg med gamle Kastanie- og Elme-Alléer, Monumenter etc. — Klosterhaven er i 1921 anlagt terrasseformigt fra St. Knuds Kloster ned mod Aaen; Samling af sjældne Planter; smukke arkitektoniske Omgivelser. — Desuden mindre Anlæg ved Nonnebakken, Juelsgade, S.-Boulevard etc.

M o n u m e n t e r: Christian IX's Rytterstatue (modelleret af Aksel Hansen), C F Tietgens Statue (Viggo Jarl) og Carl Baggers Mindesten (Aksel Hansen) i Kongens Have; H C Andersens Statue paa Graabrødreplads (L Hasselriis); Frederik VII's Statue paa Flakhaven (H V Bissen); Thomas Kingos Buste ved St. Knuds Kirke (Th. Stein) o. fl. I Brolægningen paa Albanitorv er nedlagt en Sten (bekostet af Thor Lange 1912) paa det Sted, hvor man formoder, at Knud den Hellige blev dræbt i den forlængst forsvundne St. Albani Kirke.

Assistens Kirkegaard, Sydvest i Byen, er fælles for alle Odense Sogne; den er anlagt 1811 (med senere Udvidelser 14,5 ha stor) og indeholder flere smukke Gravmæler fra Empiretiden samt mange kendte Mænds Grave, bl. a. Digterne Carl Bagger og Emil Aarestrups.

Seværdigheder i Omegnen (omtalt enkeltvis paa alfabetisk Plads): Næsbyhoved Slotsbanke (2 km), Dalum (3 km), Fruens Bøge (3 km), Paarup Kirke (5 km), Sanderum (5,5 km), Stige (6,5 km ad Kanalen), Lindved (7 km), Hollufgaard (7,5 km), Stenløse (7,5 km), Fraugde Kirke (8,5 km), Fraugdegaard (9 km), Slukefter (9,5 km), Brændekilde (10 km), Viemose (10 km), Bramstrup (10,5 km), Sanderumgaard (11,5 km), Østergaard (12 km), Birkende (12,5 km), Davinde Bystævne (13 km), Hesbjerg (13 km), Østrupgaard (14,5 km), Dyrebanke (15 km), Langesø (15 km), Margaard (15 km), Sønder Næraa Kirke (15 km), Søndersø (15,5 km), Søbysøgaard (16 km), Tommerup (16 km), Vissenbjerg Bakker (ca. 17 km).

Odensebakken, 2 km fra Brobyværk St., skovklædt, søgt Udflugtssted med vid Udsigt.

Ollerup, Landsby ved Svendborg—Faaborg Landevej, 8 km fra Svendborg, Station paa Jernbanen mellem samme Byer; Syd for Byen den 29 ha store Ollerup Sø. Den gamle, smukke Præstegaard er fredet i Klasse B. Ollerup Folkehøjskole er grundlagt 1868 i Vester Skjerninge af Forfatteren Anton Nielsen og i 1882 flyttet til Ollerup, hvor den nuværende Hovedbygning opførtes i 1894; i 1920 opførtes paa en Bakke Øst for Højskolen Niels Bukhs Gymnastikhøjskole, en trefløjet Bygning i C. F. Hansens Stil, med Idrætspladser og Stadion.

Oregaard, Hovedgd. (under det tidl. Gyldensteen Grevskab), til Mejlskov 1 km, til Bogense 10,5 km, er en omkring 1700 opført én Etages Bindingsværksbygning med høje Kampestenskældere; fredet i Klasse B. Tæt Nord for Gaarden er fundet en Jernaldergravplads med ca. 90 Grave.

Ornebjerg, 5,5 km fra Morud St., 10,5 km fra Aarup, er en 104 m høj Bakke med et lille Taarn, hvorfra en vid Udsigt over Nordfyen, fra Store Belt til Lille Belt.

Otterup, 15 km fra Odense, 27 km fra Bogense, Stationsby ved Odense—Bogense Banen, Indbyggertal 1921: 921; en Del industrielle Virksomheder; gotisk Kirke med Gravkapel for tidligere Ejere af Nislevgaard. Ved Siden af Kirken det i 1722 oprettede Frelserens Hospital, der er fredet i Klasse B.

Seværdigheder i Omegnen (omtalt enkeltvis paa alfabetisk Plads): Nislevgaard (1,5 km), Ørridslevgaard (2,5 km), Østrupgaard (3 km), Kappendrup Kirke (5 km), Klintebjerg (6,5 km), Hofmansgave (8 km), Hasmark Strand (9 km), Skamby Kirke (9,5 km), Dallund (11 km), Einsidelsborg (12 km), Kjørup (12 km), Søndersø (12,5 km), Glavendrupstenen (13 km), Enebærodde (15 km).

Paarup Kirke, ved Paarup St., 5 km fra Odense, er mærkelig ved sit brede kraftige gotiske Taarn med Gavle mod N. og S. (efter Sagnet har saadanne „forkerte" Kirketaarne vendt sig af Harme over Svenskernes Plyndringer). I Kirken romansk Døbefont, sengotisk Krucifiks og Renaissancealter.

I Nærheden den vandrige Karolinekilde, beliggende i en lille Skov og opkaldt 1837 efter Dronning Caroline Amalie. Udflugtssted fra Odense.

Pipstorn Skov, 4,5 km Øst for Faaborg, 0,5 km fra Katterød St., en lille, men paa Oldtidsminder meget rig Skov: 13 Gravhøje, tildels liggende i Grupper, 3 sammenbyggede Langdysser og en stor Langdysse med 3 Kamre, omsat af over 50 Randsten.

Ogsaa i Skoven Enemærket, 1 km Nordøst for Pipstorn, findes anselige Stengrave.

Ravnholt, Sædegd. (339 ha, Ejer Kmh. Chr. Sehestedt Juul), 3,5 km fra Ellested St., 4 km fra Ryslinge St., 8 km fra Ringe. Ravnholt ligger omgivet af Skove og en stor Dyrehave (Vildsvin) med isolerede Trægrupper paa aabne Sletter. Hovedbygningens ældste Fløje, den nordlige og østlige, stammer fra det 17. Aarh. Begyndelse; Kapellet (den sydlige Del af Østfløjen) er opført 1737. Hele Gaarden er ombygget eller restaureret 1864—70 (Arkitekt Haugsted). Store Have- og Parkanlæg med store og sjældne Træer („Kammerherrens Eg" er 7 m i Omfang og 30 m høj).

Rindels Høj, Gravhøj i Snageskoven paa Langeland, ca. 11 km Nordøst for Rudkjøbing; paa Højen en stor Langdysse omgivet af ca. 100 Randsten. Omegnen er rig paa Dysser og Gravkamre.

Ringe, Stationsby, Knudepunkt for Jernbaner til Odense, Nyborg, Svendborg og Faaborg. Vejafstand fra disse Byer henholdsvis 22, 26, 23 og 26 km, 17 km fra Brobyværk, 20 km fra Korinth, 44 km fra Assens; Indbyggertal 1921: 1680.

Kirken er en oprindelig romansk Kampestensbygning, et enkelt oprindeligt Vindue er bevaret; allerede i Middelalderen er betydelige Tilbygninger foretaget; Vestgavlen har gotiske Blindinger, Vaabenhuset og det nordlige Kapel er sengotiske; over Sydkapellet er bygget det mærkelig anbragte Taarn, der oprindelig var af Bindingsværk, men i 1614 blev ombygget og forsynet med fire svungne Renaissancegavle. Det sydlige Gravkapel er indrettet for General Eickstedt (kendt fra Struensees Fængsling) med Familie 1776 og udstyret i nyklassisk Stil af Harsdorff og Wiedewelt, med Marmorsøjler, marmorklædte Vægge og Kuppelhvælving, tre Marmorkister med Broncebeslag; i det nordre Kapel er andre adelige Be-

gravelser; begge Kapeller har Smedejernsgitre fra 1776. — I Ringe Sogn er gjort flere betydningsfulde Fund fra Jernalderen, bl. a. det store Guldfund ved Brangstrup i 1865.

Seværdigheder i Omegnen (omtalt enkeltvis paa alfabetisk Plads): Ryslinge (4,5 km), Nordskov (5 km), Galgebakke (7,5 km), Egeskov (8 km), Fjellebro (8 km), Kværndrup Kirke (8 km), Ravnholt (8 km), Ringstedhøj (8 km), Hellerup (9,5 km), Sønder Næraa Kirke (10,5 km), Grønbanke (11 km), Lykkesholm (11 km), Magelund Voldsted (11,5 km), Søbysøgaard (11,5 km), Lindeskov (12 km), Ørbæklunde (15,5 km).

Ringstedhøj, 1,5 km fra Aarslev St., 8 km fra Ringe, er en 8 m høj, træbevokset Gravhøj, en af Landets største. Den nærliggende Ringstedgaard (moderne Hovedbygning) har tilhørt Biskop Jens Andersen Beldenak, af hvis i Grevens Fejde afbrændte Gaard der er Murstensrester S.V. for den nuværende Gaard.

Rise Kirke paa Ærø, 4,5 km Syd for Ærøeskjøbing, omtales første Gang paa Valdemar Atterdags Tid og har sandsynligvis oprindelig været Øens Hovedkirke; Skib og Kor er fra romansk Tid; det slanke ottekantede Spir er fra ca. 1700. Over Korets Sydportal en Granittympanon med Relieffer (Hoveder af tre Mennesker, en Løve og en Drage). Udskaaren Altertavle fra sengotisk Tid og Renaissance-Prædikestol; romansk Døbefont. — Tæt ved Rise Kirke ligger en fredlyst, tokamret Langdysse med ca. 55 Randsten omkring, det anseligste Oldtidsmindesmærke paa Ærø; en Gravhøj er i en senere Periode af Oldtiden opkastet over Dyssens ene Ende. — Den gamle Præstegaardshave er mærkelig ved sin rige Vegetation.

Risinge, Hovedgd. (182 ha, Ejer: Proprietær R Kattrup), 5,5 km fra Revninge St., 6 km fra Kjerteminde, ca. 1 km fra Store Belt, er en én Etages

Bindingsværks Bygning med Kvist, opført i det 18. Aarh.; Taarnet er nyere.

Ristinge Klint paa Langeland, yderste Pynt af den 3 km lange Halvø Ristinge paa Vestsiden af Øen, 22 km fra Rudkjøbing; interessant i geologisk Henseende (Eem-Aflejringer eller Cyprinaler fra interglacial Tid) med tydeligt fremtrædende Lagdelinger. Paa Nordsiden af Halvøen ligger Færgebroen Ramshøj, der har Overfart til Ærø. Nær derved et stort, fredlyst Dyssekammer.

Romsø, Øst for Hindsholm; skovklædt Ø i Store Belt, 108,7 ha stor, rig paa Raadyr og Daadyr. Udstrakt Brombærbevoksning. Nogle Gange om Ugen Motorbaad fra Kjerteminde (12 km). Hvidt Blinkfyr paa Øens Østside, fra Taarnet meget vid Udsigt. I Krigen 1807—14 tog H R Juel til Hverringe med et frivilligt fyensk Jægerkorps 100 Englændere til Fange paa Romsø.

Rudkjøbing, Købstad paa Vestkysten af Langeland, Udgangspunkt for Langelandsbanen (til Bagnkop og Spodsbjerg); regelmæssig Dampskibsforbindelse med Kbhvn., Korsør, Marstal og Svendborg. Rudkjøbings ældste Privilegier er udstedt 1287 af Hertug Valdemar IV af Sønderjylland. Indbyggertal 1921: 4138.

S e v æ r d i g h e d e r: Kirken, hvis ældste Del er fra romansk Tid, det høje Taarn med ottekantet Spir fra 1629. — Langelands Museum, opført 1906 med stor historisk og forhistorisk Samling (navnlig Stenaldersager). — Fredede Huse: Barokgaarden paa Hj. af Sidsel Bagers Gade og Nørregade (Klasse A), Præstegaarden (opf. 1760), den Bay'ske Gaard paa Østergade (opført 1782), Empiregaarden paa Hj. af Nørregade og Strandgade. — Ørstedsparken med Mindestøtte for H C og A S Ørsted, der fødtes i Rudkjøbing henholdsvis 1777

og 1778; H C Ørsteds Statue paa Gaasetorvet; Apoteket (opført 1856) med Mindetavle for Brødrene Ørsted, hvis Fødested var den ældre Apotek-Bygning.

Seværdigheder i Omegnen (omtalt enkeltvis paa alfabetisk Plads): Faarevejle (3 km), Simmerbølle Kirke (3,5 km), Strynø (ca. 7 km pr. Damper), Herslev (8 km), Spodsbjerg (9 km), Rindels Høj (11 km), Skovsgaard (12,5 km), Kong Humbles Grav (13 km), Tranekjær By (13,5 km), Tranekjær Slot (14 km), Hjortholm (16 km), Skjøvlebjerg (16,5 km), Magleby (20,5 km), Brolykke (21 km), Egelykke (21 km), Ristinge Klint (22 km), Nedergaard (22,5 km), Bagnkop (26 km), Stensgaard (28 km), Lohals (30,5 km), Franke Klint (34 km).

Rugaard, Hovedg. (276 ha, Ejer: Ingeniør Holger E Stenbjørn), 5 km fra Morud St., 10 km fra Aarup, ligger ved Stavisaa og er omgivet af Grave. Hovedbygningen er opført 1873—74 i nederlandsk Renaissancestil af Arkitekt K. Borring paa det Sted, hvor indtil det 18. Aarhundredes Slutning det middelalderlige Rugaard havde ligget.

Nord for Gaarden, ved Middelfart Landevejen, ses Ventetornen, en stor spidst tilklippet Hvidtjørn omgivet af en Hæk. Ved den skal tidligere Bønderne have samlet sig, naar de var tilsagt til Afløsning under Kongerejser.

Rygaard, Sædegd. (241 ha, Ejer: Greve A Moltke Huitfeldt), 2 km fra Rygaard St., 4,5 km fra Hesselager, 16 km fra Nyborg, 18 km fra Svendborg, er genopført efter den ældre Gaards Ødelæggelse i Grevens Fejde 1535 og hviler paa Pæle, der er nedrammet i en Sump; de fire af røde Mursten opførte Fløje omslutter en Gaardsplads, saa lille, at en Vogn næppe kan vende der. De øverste Fløje er kraget ud (som paa Egeskov); øverst Skyttegang og Skydeskaar; Gavlene kamtakkede og prydet med Blindinger; de to smaa runde Trappetaarne i Borggaarden er noget yngre end

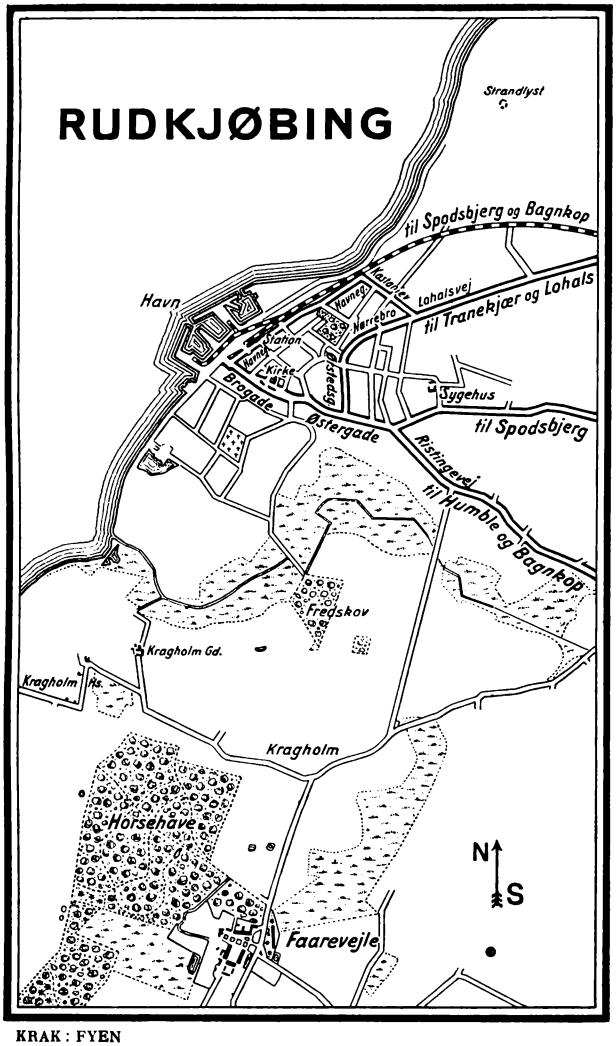
RUDKJØBING
Strandlyst
til Spodsbjerg og Bagnkop
Havn
Havnegade
Kattehave
Lohalsvej
til Tranekjær og Lohals
Nørrebro
Station
Havn
Kirke
Præstegade
Sygehus
Østergade
til Spodsbjerg
Østergade
til Humble og Bagnkop
Fredskov
Kragholm Gd.
Kragholm Hs.
Kragholm
Horsehave
N
S
Faarevejle

KRAK : FYEN

selve Bygningen. I Riddersalen Rester af gotiske Kalkmalerier. Fredet i Klasse A.

Ryslinge, 4,5 km fra Ringe; Stationsby ved Ringe—Nyborg Banen. Indbyggertal 1921: 593. Ved Ryslinge findes Landets første Valgmenighedskirke, „Nazarethkirken", opført 1866, ombygget 1898 (Arkitekt C. Brummer) med Kalkmalerier af Johs. Krag og Altertavle af C. Dalsgaard; udenfor Kirken Mindesmærker for dens tidligere Præster Vilh. Birkedal og Karl Povlsen. Ryslinge Folkehøjskole er oprettet 1866; tæt ved den en Mindelund med Bautastene for Slagene 1848—50.

Røde Mølle, se Frørup Kilde.

Rødkilde, Sædegd. (312 ha, Ejer: Baronesse Emma Schaffalitzky de Muckadell), 1,5 km fra Ulbølle, 13,5 km fra Faaborg, 14,5 km fra Svendborg, nævnes første Gang 1314 og har Navn efter de jernholdige Kilder i Omegnen. Hovedbygningen er opført 1854 i et Stokværk med Kvist; N.V. for Gaarden et Voldsted, hvor den tidligere Bygning har ligget.

Røjle Klint, 3 km Ø.N.Ø. for Strib, 9,5 km fra Middelfart, fortsætter sig mod Øst med bratte Skrænter mod Vandet til Stavrshoved. I Klinten forekommer Lag af farvet (rødt og grønligt) plastisk Ler, hvorfor Skred er almindelige, og Træer og Buske ses paa Vej ned mod Vandet.

Rønningesøgaard, Sædegd. (286 ha, Ejer: Baron D Bille-Brahe-Selby), 4 km fra Langeskov St., 14,5 km fra Nyborg, omtales første Gang 1327 og var i flere Perioder kgl. Len. Hovedbygningen, der ligger ved Bredden af Vommesø og iøvrigt er omgivet af Grave, bestaar af to røde Murstensfløje, der støder sammen i ret Vinkel, med Trappetaarn. Østfløjen er opført 1596 af Ridder Kaspar Markdanner, Nordfløjen 1757 af Justitsraad J. C.

Rasch; restaureret 1868 af Arkitekt A. H. Klein; fredet i Klasse B. Sandstensportal med Billeder af Bygherren og hans Hustru. I Haven et middelalderligt Voldsted.

Rørbæk, Sædegd. (72 ha, Ejer Proprietær P Nielsen og Hestehandler F Wilhelmsen), 2,5 km fra Revninge St., 6,5 km fra Kjerteminde, er en trefløjet uregelmæssig Bygning af Egebindingsværk, fredet i Klasse B. Ogsaa Hestestalden og en Bindingsværks Lade er meget gamle (ca. 1750). Gaarden har tidligere været omgivet af Grave. Kauslund Aa løber forbi og driver tæt ved Gaarden en Mølle.

Sandagergaard, Hovedgd. (124 ha, under det tidl. Gyldensteen Grevskab, Ejer: Lensgreve Erik Bernstorff-Gyldensteen), 3 km fra Guldbjerg St., 6,5 km fra Bogense, ligger paa et firkantet Voldsted, omgivet af Grave; af de to Fløje er den vestres sydlige Del med Gavlen fra det 17. Aarh. fredet i Klasse B. En Bøgeallé fører til Gyldensteen (se denne). I den nærliggende Nørre Sandager Kirke Grave for Besiddere af Sandagergaard og Gyldensteen.

Sanderum, Landsby, 3,5 km fra Fruens Bøge St., 5,5 km fra Odense, med store, smukke Bøndergaarde og Mindesmærker for Litteraturhistorikeren N. M. Petersen, der fødtes her 1791 (Vers af Carl Ploug). Kirken er oprindelig romansk, opført af Granitkvadre. I et Vindue i Apsis et Granit-Relief forestillende St. Michael med Dragen, Romanske Kalkmalerier i Apsis (Christus i Mandelglorien m. m.), gotiske paa Korbuen; udskaaret Alter fra Claus Bergs Værksted i Odense (ca. 1520).

Sanderumgaard, (Sædegd. med Nonnebogaard 500 ha, Ejer: Hofjgm. Ove Vind), 3,5 km fra Mars-

lev, 11,5 km fra Odense, er i sin nuværende Skikkelse opført 1870—72 af Arkitekt Hans J. Holm. Haven (9 Td. L.) er en Rest af den berømte, 43 Td. L. store „Eremitage"-Have, anlagt af Gehejme-Konferensraad Johan Bülow, der ejede Gaarden 1793—1828.

I en Banke Vest for Sanderumgaard er der gjort rige Fund fra Jernalderen (Skeletgrave).

Sandholt, Hovedgd. (335 ha, Ejer: Cand. jur. Axel Lund), 7,5 km fra Brobyværk, 12 km fra Faaborg. Den hvidkalkede Hovedbygning, der er fredet i Klasse A, bestaar af 4 Fløje, der danner en skæv Firkant; den østligste og ældste er vistnok oprindelig opført af Jakob Hardenberg (død 1542); den flankeres af to ottekantede Taarne og to Porte fører gennem den ind til Borggaarden. Sit nuværende Ydre har Gaarden som Helhed faaet ved Ombygning 1788—91. Tæt Sydøst for Sandholt ligger Voldstedet Løvborg. I Haven og Skoven store sjældne Træer.

Schelenborg, Hovedgd. paa Hindsholm (528 ha, under det tidl. Schelenborg Baroni, Ejer: Baron C F S V Juel-Brockdorff), 2 km fra Kirkebro Holdeplads, 11 km fra Kjerteminde, hed tidligere Eskebjerg og tilhørte i det 13. og 14. Aarhundrede Marsk Stig og hans Efterkommere; fra 1423 til 1603 var Gaarden kgl. Len; Baroniet oprettet 1680. Hovedbygningen er opført 1843 og omgivet af Grave.

Simmerbølle Kirke paa Langeland, 3,5 km fra Rudkjøbing, er en romansk Bygning med gotiske Til- og Ombygninger. Taarnet er anbragt udenfor Skibets Akse og har Gavle mod Syd og Nord. Over Korbuen findes et kalkmalet Danmarksvaaben fra 1523; Døbefont og Ligsten (i Skibet) fra romansk Tid.

Skaarup, 7 km fra Svendborg; Stationsby ved Nyborg—Svendborg Banen. Indbyggertal 1921: 620. Kirkens ældste, romanske Del er opført af Fraadsten paa Granitsokkel; Taarnet har Pyramidetag; udskaaret, gotisk Fløjalter; romansk Granitfont med Menneskehoveder; Orgel i Rokokostil fra 1755; ved Kirken den middelalderlige Kirkelade, ombygget 1652. Skaarup Statsseminarium er oprettet 1803; dets Bygning, gul med hvide Pilastre, er opført 1836 i sen Empirestil. I Frontonen et Relief af H. V. Bissen; en stor Park hører til Seminariet; Mindesmærker for tidligere Forstandere.

Skamby Kirke, 1 km fra Skamby St., 9,5 km fra Otterup, er en stor Korskirke med ukalket Murværk, delvis fra romansk Tid, højt beliggende; Taarn og Korsfløje gotiske; i den sydlige Korsfløjs Mur to romanske Granitsten med Løvefigurer. I Kirken et sengotisk Krucifiks, skaaret af Claus Berg, Renaissance-Prædikestol, Altermaleri fra ca. 1700, romansk Døbefont, talrige Ligsten med Figurer m. m. Paa Kirkegaarden er begravet Udenrigsminister, Baron Blixen-Finecke og Geografen Professor H. P. Stensby. Udvendig i Kirkemuren en Sten med Fordybning, der iflg. Sagnet skal hidrøre fra en Trold, som har forsøgt at rive Kirken ned. Paa Kirkegaarden en stor Hvidtjørn plantet over Grave fra Pestens Tid. Ca. 2,5 km S.Ø. for Skamby staar Glavendrupstenen (se denne).

Skjoldemose, Sædegd. (med Avlsgaarden Skovsgaard, 439 ha, Ejer: Godsejer Sigismund Ulrich), 3,5 km fra Aakilde St., 13,5 km fra Svendborg, er en rød Munkestensbygning i to Stokværk opført 1662 og restaureret i 1868, da den fik svungne Gavle; fredet i Klasse B.

Øst for Skjoldemose de 111 m høje Egebjerg Bakker med vid Udsigt over Sydfyen.

Skjøvlebjerg, Udsigtspunkt (46 m), 1 km fra Tryggeløv St., 16,5 km fra Rudkjøbing, er det højeste Punkt paa Langeland. Herfra Udsigt over det bølgede Syd-Langeland og over Beltet til Lolland; i klart Vejr til Femern og Sønderjylland. I Omegnen flere Jettestuer og Dysser samt — ved Gaarden Lykkesholm — et gammelt Voldsted.

Skovby Kirke, 1 km fra Kassemose St., 5 km fra Bogense, er en oprindelig romansk Bygning af hugne Granitkvadre med betydelige Til- og Ombygninger i gotisk Tid; rige Blindingsdekorationer i Vaabenhus, Kapel og Taarngavle. Stor middelalderlig Portal i Kirkegaardsdiget. Romansk Granitdøbefont med Bølgeranke paa Kummen og Løvefigurer paa Foden; flere Gravsten fra Middelalderen.

Skovsbo, Hovedgd. (184 ha, Godsejer K G Hamann), 3 km fra Rynkeby St., 8,5 km fra Kjerteminde, nævnes første Gang i Midten af det 14. Aarh. Hovedbygningen er opført 1572—79 af Erik Hardenberg i to Stokværk med ottekantet Trappetaarn i Vest og et firkantet Trappetaarn, hvor Hoved- og Sidefløj støder sammen; kamsvungne Gavle. Imod Nordøst er i 1881 tilbygget en ny Fløj. — Fredet i Klasse A.

Ved Vejen mellem Skovsbo og Kirkebyen Rynkeby staar et Trækrucifiks, der skal være rejst af Erik Hardenbergs Hustru Anna Rønnow.

Skovsgaard, Sædegd. (284 ha), 4 km fra Kjædeby St., 12,5 km fra Rudkjøbing, er opført 1889 (Arkitekt J V Petersen) i Renaissancestil med ottekantet Taarn og Spir; den er omgivet af vandfyldte Grave fra den ældre Gaard, hvis Historie

gaar tilbage til Christian I's Tid. I Haven en Familiebegravelse.

Slipshavn, se Knudshoved.

Slukefter, Kro ved Odense—Brenderup Banen (Holdeplads) og Landevejen mellem samme Byer, 9,5 km fra Odense, yndet Udflugtssted for denne By, stødende op til Have og Skov. Smuk Spaseretur over Store Pederstrup til Langesø (se denne).

Smedebjerg, Udsigtspunkt, se Hesbjerg.

Snavehøj, se Morhøj.

Spodsbjerg, Badested paa Langelands Østkyst, 9 km fra Rudkjøbing, hvortil den langelandske Tværbane fører. Færgefart til Taars paa Lolland; daglig Dampskibsforbindelse med Nakskov. Indbyggertal 1921: 221.

Stenløse, Landsby, 0,5 km fra St. Clemens Station, 7,5 km fra Odense. Bystævne med en Sten for hver af Byens 9 Gaarde, forsynet med Bymændenes Navnetræk; Stævnet benyttes endnu. Kirken, viet til St. Clemens, er en romansk Kampestensbygning. I Vaabenhuset en middelalderlig Dør med Smedejernsbeslag. I Koret en gotisk Brevkiste, skænket 1601 af Fru Elsebe Krabbe til Lindved.

Paa Stenløse Mark ligger St. Clemens hellige Kilde, omgivet af en aflang Stensætning; den besøgtes endnu langt ind i det 19. Aarhundrede for sin Lægedomskrafts Skyld.

Stensgaard, i Sydfyen, Sædegd. (328 ha, under Brahesminde Grevskab, Besidder: Lensgreve Hendrik Bille-Brahe-Selby), ligger ca. 2 km fra Helnæs Bugten, 1 km fra Stensgaard St., 7 km fra Faaborg. Den trefløjede Hovedbygning, der er fredet i Klasse A, er helt omgivet af Grave: Vestfløjens Kælder og Stue stammer fra den senere Middelalder; dens andet Stokværk (Bindingsværk)

og Sydfløjen er noget yngre, Nordfløjen fra det 18. Aarh.

Stensgaard paa det nordlige Langeland. Sædegd. (med Arnebjerggaard og Charlottenlund, 545 ha, Ejer: Godsejer Vincens Steensen-Leth), 28 km fra Rudkjøbing. Gaarden omtales først paa Christopher af Bayerns Tid; i Midten af det 17. Aarh. ejedes den af Vincens Steensen, der anførte Langelænderne i Kampen mod Carl Gustav og selv faldt i en Træfning 6. Febr. 1659 ved Andemose. Den nuværende Hovedbygning er opført 1836—37 af G. F. Hetsch i gotisk Stil og er delvis omgivet af den ældre Borgs Grave; svært, ottekantet Taarn.

Stige, Badested ved Odense Kanals Udmunding i Fjorden, 6,5 km fra Odense (ad Kanalen); smaa Passagerdampere derfra. Landskabet, hvor Skibsmaster og -Skorstene ses glide mellem Huse og grønne Enge, og hvor der er store Blomsterløgkulturer, minder om Holland.

Strib, Endepunkt for Nyborg—Strib-Banen og Overfartssted til Fredericia, 8,5 km fra Middelfart, Badehotel og stor Villabebyggelse; Indbyggertal 1921: 1098. Vej langs Kysten til Røjle Klint (se denne). 800 m ud ad denne Vej, i Strandkanten, Voldstedet „Gammelslot“ eller „Søborg“; en høj, stejl middelalderlig Borgbanke uden Bygningsrester.

Strynø, 493,2 ha stor Ø i Langelandsbæltet, daglig Dampskibsforbindelse med Svendborg, Marstal og Rudkjøbing (ca. 7 km). Anløbsbroen findes paa Øens Østside. Indbyggertal 1921: 668. I Strynø By, med gamle én- eller tolængede Bindingsværksgaarde, findes endnu et „Majtræ“, der benyttes af Byens „Majlaug“, et ældgammelt Bonde- og Skipperlaug.

Stubberup Kirke paa Hindsholm, 1 km fra Kirkebro Holdepl., 12 km fra Kjerteminde, er en romansk Murstensbygning med gotiske Blindingsgavle og Taarn fra Renaissancetiden (Trappegavle i Nord og Syd). Udskaaren Altertavle fra 1632. Prædikestol, Degnestol og Vaabenhusdør fra Renaissancetiden. Ifølge Sagnet er Marsk Stig begravet under en Sten i Kirkens Skib. Kirken kaldtes tidligere „Den hvide Jomfru". Den er synlig vidt omkring.

Svanninge Bakker, malerisk Højdedrag Nord for Faaborg (ca. 4 km). Højeste Punkt Lerbjerg (se dette).

I Svanninge Kirkes Vaabenhus er i 1837 opsat et Broncerelief af Thorvaldsen til Minde om den tapre Præst i S., Hans Madsen, der under Grevens Fejde bragte Johan Rantzau Melding om Fjendens Planer.

Svendborg, Købstad ved Svendborg Sund, 17 km fra Hesselager, 23 km fra Ringe, 26 km fra Faaborg, 34 km fra Nyborg, 35 km fra Brobyværk, 45 km fra Odense, 50 km fra Kjerteminde; Jernbaner udgaar herfra til Nyborg, Odense og Faaborg; Havnen ligger bagved den 2 ha store Frederiksø, paa hvilken der er Skibsværfter; Svendborg har regelmæssig Rutefart med de fleste af Øerne i Farvandet Syd for; dens Omegn er kendt for sin skønne Natur; Byen ligger paa et bakket Terræn, dens Gadeplan er ejendommelig og uregelmæssig med snevre, krogede Gyder og Stræder og stejle Gader. Indbyggertal 1921: 14,210, med Forstæder 17,243.

Svendborg (oprindelig Svineborg) er antagelig fra første Færd et Fiskerleje, der har udviklet sig til Købstad omkring en i det 12. Aarh. opført Borg; allerede i det 13. Aarh. var den den vigtigste By paa Fyen næstefter Odense, de ældste kendte Pri-

vilegier skriver sig fra 1253; hist og her kan endnu spores Rester af de middelalderlige Fæstningsvolde, men om Borgens Beliggenhed vides intet sikkert. I 1236 stiftedes i Svendborg et Graabrødrekloster, hvis Kirke først blev nedbrudt 1826. Under Grevens Fejde blev Byen plyndret (se Ørkil Slotsruin) og ogsaa under Svenskekrigen led den som de andre fyenske Byer haardt.

S e v æ r d i g h e d e r: St. Nikolaj Kirke (i Gjerritsgade) er en treskibet Murstensbygning, hvis ældste Partier stammer fra omkring 1250; paa Kor og Skib smukke arkitektoniske Enkeltheder i senromansk Stil; Taarnet er fra gotisk Tid og fik først i 1763 sit nuværende, 39,5 m høje Lanternespir; det Indre fremtræder efter Prof. Storcks Restauration 1892—93 i sjælden ren romansk Stil; Murene uden Puds, med oprindelig Fugning og Murstensfarve; træskaaret, malet Alter udført af Joakim Skovgaard; Prædikestol fra 1585; i Korbuen et middelalderligt Krucifiks. — Vor Frue Kirke ligger paa en Bakke ved Torvet og er oprindelig en senromansk Kirke, der efter gentagne Ombygninger og en gennemgribende Restauration i 1884 fremtræder som en ren gotisk Bygning med Lanternespir og Korsfløje; Altermaleri af Eckersberg. — Svendborg Amts Museum findes i Byens ældste Hus „Anne Hvides Gaard“ i Fruerstræde, en to Etages Bindingsværks Bygning fra Midten af det 16. Aarh., fredet i Klasse A; da Huset i 1913—14 restaureredes til Brug for Museet, fandt man Rester af kalkmalede Adelsskjolde; Museet indeholder historiske Samlinger fra Oldtid, Middelalder og nyere Tid samt en grønlandsk Samling. — Andre fredede Bygninger (i Klasse B): Bagergade 1, 3 og 5, tre sammenhængende Bindingsværkshuse (det

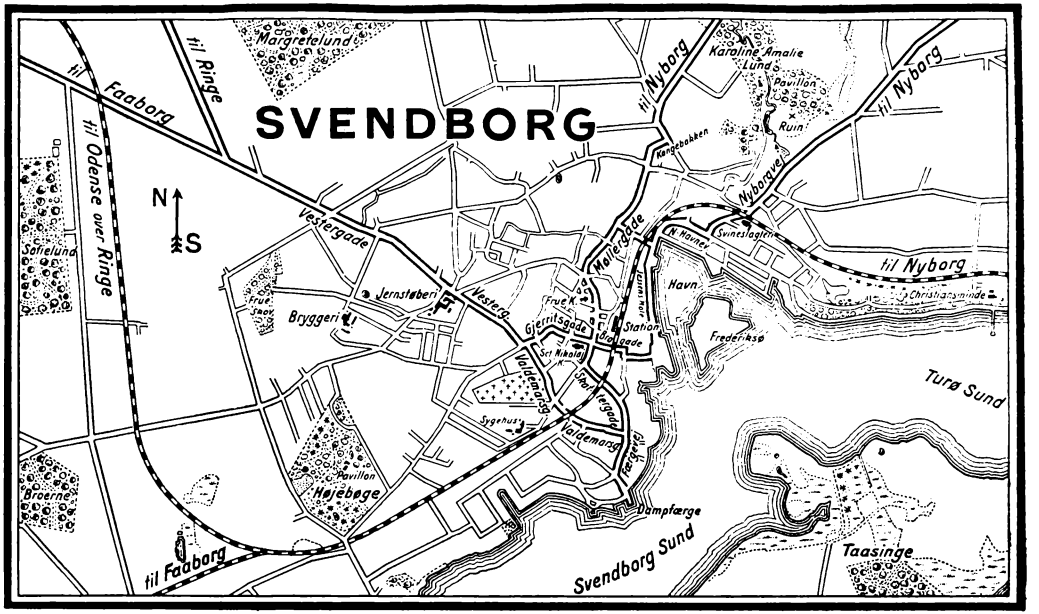
SVENDBORG
N
S
til Faaborg
til Ringe
til Odense over Ringe
Margretelund
Sofielund
Vestergade
Jernstøberi
Bryggeri
Vestergade
Gjerrisgade
Frue K.
Sct Nikolai
Valdemarsg.
Sygehus
Sporvejsgade
Valdemarsg.
Pavillon
Højebøge
Broerne
til Faaborg
Svendborg Sund
Dampfærge
Frederiksø
Station
Bredgade
Havn
Havnegade
Mellemgade
N. Havnen
Svineslagtin
Nyborgvej
Kongebakken
til Nyborg
Karoline Amalie Lund
Pavillon
Ruin
til Nyborg
til Nyborg
Christiansminde
Turø Sund
Taasinge

bedst bevarede bærer Aarstallet 1775) med fremspringende Karnap og høj Kvist; Krøyers Pakhus, Møllegade 24, fra 1756; Møllegade 86, et typisk Haandværkerhjem fra Midten af det 18. Aarh.

Svendborgs største Tiltrækning er dens naturskønne Omgivelser og i selve Byen og dens umiddelbare Nærhed findes der en Rigdom af Anlæg og Udsigtspunkter, hvorfra disse Omgivelser kan nydes. Paa alfabetisk Plads er omtalt det mest bekendte af disse Anlæg, Lystskoven Christiansminde, Øst for Svendborg. I Byens vestlige Udkant ligger Høje Bøge, en Dal mellem udsigtsrige bøgeklædte Bakker; her er Pavillon med Festplads etc. — Nordøst for Byen, ved Foden af Ørkil Slotsbanke (se Ørkil Slotsruin) ligger Caroline Amalielund (i Svendborg kaldet „Rottefælden"), en skovklædt Kløft med Restauration, Sommerteater m. m. — Nord for Byen, i Belvederekvarteret, ligger den 52 m høje Ovinehøj, Byens tidligere Galgebakke, hvorfra en af de smukkeste og videste Udsigter ved Svendborg. — En kommunal Folkepark er anlagt i Dronningemaden.

Seværdigheder i Omegnen (omtalt enkeltvis paa alfabetisk Plads): Ørkil Slotsruin (1 km), Christiansminde (1,5 km), Bjørnemose (4 km), Hvidkilde (5 km), Skaarup (7 km), Ollerup (8 km), Vejstrupgaard (8 km), Brudager (9 km), Vester Skjerninge (11 km), Højbjerg (11,5 km), Tiselholt (11,5 km), Broholm (13 km), Gudbjerg (13 km), Løjtved (13 km), Skjoldemose (13,5 km), Rødkilde (14,5 km), Kværndrup Kirke (15 km), Mullerup (15 km). — Med Øerne i Farvandene Syd for Svendborg er der livlig Færge-, Damp- eller Motorbaadsforbindelser (se under Turø, Taasinge, Ærø, Langeland etc.).

Svindinge Kirke, 3 km fra Øxendrup St., 7,5 km fra Hesselager, 15 km fra Nyborg er i sin nuværende Skikkelse opført 1571—78 af Rigshovmester Christoffer Walkendorf til Glorup, i Overgangsstil mellem Gotik og Renaissance (Gavlenes Blindinger). Taarnet med det kobberdækte Spir over

Sadeltaget ses vidt omkring og tjener som Sømærke. Altertavlen er en Kopi af Correggios „Helliige Nat“ af J. C. Dahl. Flere Kunstværker fra Renaissancetiden.

Synebjerg, Udsigtspunkt (82 m). 5 km fra N. Broby St., 7 km fra Brobyværk. I klart Vejr kan man se til Als og Helnæs.

Synneshøj paa Ærø, nær ved Landsbyen Bregninge, 10,5 km fra Ærøeskjøbing, er Øens højeste Punkt, 67,5 m. Udsigt over Ærø med dens Rigdom paa levende Hegn og over det tilgrænsende øvrige Farvand.

Særslev, Landsby i Nordfyen, 3,5 km fra Jullerup St., 9 km fra Bogense, med en af Fyens ældste Præstegaarde, fredet i Klasse B; Højskole oprettet 1882 af den senere Konseilspræsident Klaus Berntsen; romansk Kirke, opført af Granitkvadre, med gotisk Taarn og Vaabenhus; romansk Døbefont og Alterbord (af Granitkvadre); Prædikestol fra ca. 1760 og Empire-Prædikestol.

Søbo, Sædegd. (221 ha, Godsejer L. Petersen), 3,5 km fra Trunderup St., 6 km fra Brobyværk, ligger ved den 44 ha store Søbo Sø. Hovedbygningen er opført 1648—56 af Rigsmarsk Anders Bille i Steden for en ældre Borg. Bygningerne er senere stærkt forandrede.

Søbygaard Voldsteder paa Ærø, 13,5 km Nordvest for Ærøeskjøbing, hører til de største i Danmark. Den nordvestlige Borgbanke hidrører fra den ældre Middelalder; den sydøstlige, fra det 16. Aarhundrede, har Rester af Kældere og Fundamenter. Gravene er udtørrede. — Den nærliggende Søby Kirke er opført 1745 (Barokstil). Søby har en lille Havn, hvorfra Overfart til Faaborg.

Søbysøgaard, Sædegd. (546 ha, Godsejer V. Jørgensen), 1 km fra N.-Søby St. 16 km fra Oden-

se, 11,5 km fra Ringe. Gaarden ligger ved den 27,5 ha store Søby Sø, der gennemstrømmes af Lindved Aa. Af den trefløjede, hvidkalkede Hovedbygning med takkede Gavle er Midtfløjen opført 1641 af Hans Lindenow; Østfløjen er opført i Beg. af det 18. Aarhundrede. Vestfløjen 1768; fredet i Klasse B. I Haven Mindesmærke over tidligere Ejere af Slægten Falsen.

I den gotiske Nørre Søby Kirke paa Søens modsatte Side findes i Koret tre smukke Ligsten over Besiddere af Søbysøgaard af Slægten Urne omkring 1500. Koret udmærker sig ved at være bredere og højere end Skibet.

Sønder Næraa Kirke, 2 km fra Aarslev St., 10,5 km fra Ringe, 15 km fra Odense, er for den ældste Dels Vedk. (Skibet) en af de faa Fraadstenskirker paa Fyen, prydet med Rundbuefriser og Lisener; mod Vest et senromansk Munkestens Taarn, der har været anvendt til Forsvarsbrug og har Skydeskaar; ovenover Kapellet paa Kirkens Sydside et højere Taarn fra det 17. Aarh. Paa Skibets Vægge Kalkmalerier fra 1200—1250, forestillende Gejstlige og Krigere.

Søndersø, Landsby ved Landevejen Odense—Bogense, 5,5 km fra Farstrup St., 12,5 km fra Otterup, 15 km fra Bogense, 15,5 km fra Odense. Indbyggerantal 1921: 488. Kirken, oprindelig romansk, er ommuret i gotisk Tid med vekslende Skifter af Granitkvadre og Munkesten; romansk Granitfont med Relieffer. I Nordkapellet gotiske Kalkmalerier (Kristi Fødsel, Kongernes Tilbedelse, Enhjørningsjagten og Gregorsmessen). Døren i den nordlige Portal har en Indskrift i Jernbogstaver fra 1483. Prædikestol og Pulpitur fra senere Renaissancetid. I Kirkegaardsmuren to sentgotiske Porte.

N.V. for Kirken den 44 m høje Kirkehøj, en fredlyst Gravhøj.

I Søndersø ligger en gammel Bondegaard, hvis Vestlænge er sulebygget.

Taasinge, Ø Syd for Svendborg (Færgefart fra denne By til Vindeby, Damper til Troense), 69,6 km² stor med 4000 Indbyggere (1921). Taasinge, der i Bregninge Kirkebakke hæver sig til en Højde af 74 m, udmærker sig ved sine mange Frugthaver og sin Naturskønhed.

Seværdigheder (omtalt enkeltvis paa alfabetisk Plads; Afstandene regnet fra Vindeby): Vindeby; Bregninge Kirke (3 km), Troense (3 km), Valdemar-Slot (4 km), Kjærstrup Voldsted (5 km).

Tiselholt, Hovedgaard (221 ha, Ejer: Kapt. A. Garde-Jørgensen), 3,5 km fra Vejstrup St., 11,5 km fra Svendborg, ligger tæt ved Store Belt og er i sin nuværende Skikkelse en trefløjet Bygning i to Stokværk med højt Spir, opført 1875—76 i gotisk Renaissancestil af Arkitekt L. P. Fenger. Vest for Gaarden ligger et Voldsted med Ruiner af det ældste Tiselholt, der blev ødelagt 1535 i Grevens Fejde; i Ruinen staar en 300-aarig Bøg, 22 m høj.

Tommerup, Stationsby ved Odense—Strib-Banen, Udgangspunkt for Tommerup—Assens-Banen, 16 km fra Odense; Indbyggertal 1921: 750; Indre Missions Højskole. Kirken er stærkt udvidet og ombygget i nyeste Tid. Præstegaarden er opført 1692 i Egebindingsværk; de 6 Kælderrum af store Kampesten; i Haven sjældne store Træer. Omegnen bakket med dybe Kløfter, skovrig (se Vissenbjerg Bakker).

Tranekjær By paa Langeland, 13,5 km fra Rudkjøbing, med flere af Grevskabet Langelands Besiddere oprettede Skoler, Asyler m. m. Indbyggertal 1921: 407. Kirken er opført i det 16. Aarh. af smaa

røde Mursten; det høje, ottekantede Spir er fra 1886; det sydlige Gravkapel er opført 1670, det vestlige i det 19. Aarh.; heri flere Marmorsarkofager og Kister (Slægten Ahlefeldt); Døbefont af Lorens Jørgensen fra Holbæk, skaaret i Træ 1644; Altertavle af Eckersberg. Paa Kirkegaarden er en gotisk Kirkelade, der nu benyttes som Ligkapel. — Den gamle Skole i Tranekjær er fredet i Klasse B. — I den naturskønne, skovrige Omegn findes ikke faa Oldtidsmindesmærker, navnlig i Nærheden af Pæregaard, Sydvest i Sognet.

Tranekjær Slot (til Hovedgaarden 983 ha Ld.), Hovedsæde i Grevskabet Langeland. Besidder: Lensgreve Frederik Ahlefeldt-Laurvig, 14 km Nord for Rudkjøbing ved Tranekjær By (se denne); nævnes som Kronens Ejendom i Kong Valdemars Jordebog og var kongeligt Len til Svenskekrigen, da Carl Gustav skænkede det til Corfitz Ulfeld. I 1672 oprettedes Lensgrevskabet Langeland for Slægten Ahlefeldt, i hvis Besiddelse det siden har været.

Slottet ligger paa en høj Bakke ved den 14 ha store Borre Sø med prægtig Udsigt. Bygningerne, der er fredet i Klasse A, hidrører fra vidt forskellige Tider, Dele af Muren endog fra den ældre Middelalder; sin nuværende Skikkelse fik det i Hovedsagen ved Arkitekt Nebelongs Restauration 1862—63, da bl. a. det ottekantede Taarn med det slanke Spir opførtes. Stor Slotshave med sjældne Træer og Monument (Obelisk) for tidligere Besidder.

Trebjerg, 3 km fra Haastrup St., 10 km fra Faaborg, er det højeste Punkt (128 m) i den sydlige Del af „De fyenske Alper"; vid Udsigt over Helnæs-Bugten og Lille Bælt.

Troense, Ladeplads, Fisker- og Skipperby paa Østsiden af Taasinge, 3 km fra Vindeby, hvorfra

Dampfærge til Svendborg; Indbyggertal 1921: 614. Ved Badehotellet 4 gamle Ege, at hvilke den største er $5^3/_4$ m i Omkreds og 20 m høj. I en Have i Byen staar et Æbletræ, hvis Krone er 20 m i Diameter. Smuk gl. Bindingsværksskole med Lanternespir (fredet i Klasse B). Syd for Troense Valdemar-Slot (se dette).

Turø, Nordøst for Taasinge, 725 ha stor. Dampskibsforbindelse med Svendborg (3 km) og elektrisk Færge fra et Punkt lidt Øst for Christiansminde. Villabebyggelse, Kro og Badehoteller i Turø By og Grasten. Mod Sydøst skyder Turø Rev sig ca. 1250 m ud i Storebælt. Paa Øen har en Række Sejl- og Dampskibsrederier Sæde. Kirken, paa en Bakke ved Nordkysten, er opført 1639—40 af Ellen Marsvin; Prædikestol og Krucifiks fra Claus Bergs Værksted i Odense; udskaarne Stolestader fra Renaissancetiden og gotisk Alter. — Paa Øen findes en Del Skov.

Tybrind, Hovedgd. (under Wedellsborg Grevskab, Besidder: Lensgreve Julius Wedell), 6,5 km fra Ejby St., 17 km fra Middelfart, er opført 1884 mellem Rester af Grave i Steden for den ældre Bindingsværks Bygning, hvis Kældere findes under den nye Bygning. I Gaardens Nærhed store Skove.

Ulriksholm, ved Kjertinge Nor, Sædegd. (193 ha, Ejer: Enkegrevinde Eugénie Danneskiold-Samsøe), 1 km fra Kjølstrup, 8,5 km fra Kjerteminde, er opført 1646 af Christian IV for hans uægte Søn Ulrich Chr. Gyldenløve. Hovedfløjen er en to Etages Renaissancebygning med ottekantet Taarn midtfor. I Sidefløjen ejendommelige tøndehvælvede Rum. Fredet i Klasse A. Langs Noret strækker sig Strandskoven, hvori flere Gravhøje.

Valdemar-Slot, Sædegaard paa Taasinge (med Afbyggergaarden Thaersminde, 354 ha, Ejer: Ba-

ron C. F. S. V. Juel- Brockdorff), 1 km Syd for Troense, 4 km fra Vindeby, hvorfra Dampfærge til Svendborg, er opført 1639—43 af Christian IV for hans Søn Valdemar Christian, i Steden for det ældre Kjærstrup (se Kjærstrup Voldsted) og af Materialer fra dette; i 1678 købtes Slottet, der havde lidt meget under Svenskekrigen, af Niels Juel, der underkastede det en gennemgribende Ombygning. I den sydlige Fløj indrettede han et Kapel, der indviedes den 3. Okt. 1687 af Thomas Kingo. I 1754 blev Slotsgaarden med dens Portbygninger og Staldlænger opført. Slottet er fredet i Klasse A. Det indeholder bl. a. en Samling af gamle malede Portrætter og flere Minder om Niels Juel. I Haven store Plataner og Kastanier. Ved Stranden ligger „Generalindehuset", en Pavillon fra det 18. Aarh. Slutning, der har været benyttet som Enkesæde (fredet i Klasse B). Ladebygningen er fra 1749.

1 km Vest for Slottet, ved Bregningevejen, ligger den 20 m høje 4 a 500 Aar gamle „A m b r o s i u s - E g", under hvilken Ambrosius Stub, da han var Huslærer paa Valdemar-Slot, skal have yndet at sidde og læse eller skrive.

Wedellsborg, Sædegd. (653 ha, under Wedellsborg Grevskab, Besidder: Lensgreve Julius Wedell), ligger paa Halvøen Iversnæs i Lille Belt, 17,5 km Nord for Assens, hed i det 13. Aarh. Husby, senere Iversnæs; det nuværende Navn opstod ved Grevskabets Oprettelse 1672. Hovedbygningen, der er fredet i Klasse B, stammer fra forskellige Perioder; det ældste (Sydfløjens vestlige Del) fra ca. 1500; dets nuværende Præg stammer fra Ombygningen 1706 og fra Restaurationen 1886, ved hvilken Lejlighed ogsaa Avlsgaarden byggedes. I Kapellet Maleri af Karl van Mander: Christian IV

paa Dødslejet. Slottet indeholder en stor Portrætsamling. Stor, pragtfuld Park med Voldgrave. Skove strækker sig ned mod Tybrind Vig.

Vejstrupgaard, Sædegaard (213 ha, Ejer: Proprietær P. Christiansen), 1 km fra Vejstrup St., 8 km fra Hesselager, 8 km fra Svendborg, nævnes første Gang 1359; den nuværende, hvidkalkede to Etages Bygning er opført 1754 og fredet i Klasse B.

I den nærliggende By, Vejstrup, ligger en af Landets ældste Folkehøjskoler, en Valgmenighedskirke og en sengotisk Sognekirke.

Vester Skjerninge, en næsten 2 km lang Landsby, der strækker sig langs Svendborg—Faaborg Landevej med Stationerne V.-Skjerninge og Aakilde, 11km fra Svendborg, 15km fra Faaborg; Indbyggertal 1921: 477. I Byen en typisk gammel Bindingsværkskro, fredet i Klasse B; ogsaa Præstegaarden er meget gammel, den nordre Fløj fra 1662. I Kirken Altertavle af Eckersberg (Christus i Gethsemane). Ved Landevejen Mindesmærke for Digteren Mads Hansen, der var Gaardejer i Nabosognet. Foran Apoteket staar Thorvaldsens Hebe i Bronce og en Genforeningssten, rejst 1920.

Viemose, 6 km fra Næsby St., 10 km fra Odense ad Bogenselandevejen (over Søndersø). Fra Viemose stammer det største og vigtigste Fund fra Danmarks Jernalder (omkring Aar 300), over 4000 Genstande: Vaaben, Ridetøj, Husgeraad, Værktøj m. m. Disse Genstande antages at være nedlagt samlet i Mosen som Takoffer af Sejrherrerne efter et Slag. I Nærheden den idylliske Kløft Spurvelund.

Vindeby, paa Taasinge, har fra gammel Tid været Øens Overfartssted til Fyen, siden 1873 er her Dampfærge-Forbindelse med Svendborg (0,5 km); Kro. Paa Vejen til Troense (se denne) ligger

Frederik Juels Skole, der er fredet i Klasse B. Sydvest for Vindeby ligger den 7 m høje, fredede Gravhøj, Ingers Høj.

Seværdigheder i Omegnen, se under Taasinge.

Vindinge Kirke, 1 km fra Lamdrup St., 4,5 km fra Nyborg, er en gotisk Korskirke med Rester af en tidligere romansk Bygning (omtales 1181). To af Taarnets fire Gavle og Korets Østgavl er svungne Renaissancegavle, de øvrige Gavle kamtakkede (gotiske) med Blindinger. Udskaaret gotisk Fløjalter med malede Scener af Lidelseshistorien paa Dørenes Ydersider. Prædikestol fra ca. 1650. I det nordlige Kapel et sengotisk Alterskab af Claus Berg fra Odense og i Skibet et Krucifiks af samme Mester. Paa Kirkegaarden staar en middelalderlig Kirkelade. Øst for Vindinge paa en opdyrket Bakke, Gamborg eller Gammelborg, skal den Borg have ligget, hvorefter Nyborg (se denne) modsætningsvis har faaet Navn.

Vissenbjerg Bakker, ca. 3 km fra Skalbjerg og Bred Stationer, ca. 9 km fra Aarup, ca. 17 km fra Odense, strækkende sig nordpaa med afvekslende, naturskønne Partier; højeste Punkt, 129 m, i den smukke Vissenbjerg Præstegaards Have. Om „Røverne i Vissenbjerg Bakker“ gaar fra gammel Tid mange Sagn, Skoven hvorigennem Odense Landevej fører, kaldes endnu „Røverskoven“; Røverne, af hvis Huler, der endnu for 100 Aar siden fandtes Spor, siges at stamme fra svenske Soldater fra Krigen 1659. Ved denne Landevej ligger, lidt Vest for Vissenbjerg Kirke, nogle store Sten, paa hvilke Knud den Hellige og hans Mænd skal have hvilet sig paa Flugten for Oprørerne 1086, mens der skiftedes Heste. Rejsende til St. Knuds Marked i Odense har gennem Aarhundreder kastet Smaasten i Dynge ved St. Knuds Sten for at faa Held

ved Handelen. Ved Kirken mærkes den blindingsprydede Korgavl og det smukke Renaissancealter. Uden for Præstegaardshaven en hellig St. Vittis Kilde, af hvilken man tidligere tog Varsel af Vejret („St. Vittis heder sin Ovn" 5: ryger til Regn).

Æbelø, 9,5 km Nordøst for Bogense, skovbevokset Ø paa 207 ha. Æbelø har tidligere været under Grevskabet Roepstorff (se Einsidelsborg) og benyttedes som Dyrehave; der findes endnu en stor Mængde Daavildt. Øen er i det hele taget bekendt for sit rige Plante- og Dyreliv; flere Partier af Skoven med sjælden Trævækst er fredet; den er et af de faa Steder i Danmark, hvor Landets største Bille, Eghjorten, findes. Ligeledes bemærkes en meget stor Kristtorn, 12,8 m høj, Stammen 1,75 m i Omfang. At køre med Vogn til Æbelø over Lindø og Æbelholm er muligt, men ikke ufarligt; „Paa en Køretur til Æbelø hænder der immer noget", siger et gammelt Mundheld i Bogense.

Æble Mølle, 1 km fra Revsvindinge St., 9,5 km fra Nyborg, er en stor gammel Vandmølle, der ligger i den dybe Slugt ved Aaen Ørbæk. Vej fører i naturskønne Omgivelser langs Aaen til Lille Mølle og Sulkendrup Mølle.

Ærø, Ø mellem Lillebælt og Østersøen, Syd for Fyen, ca. 23 km fra Svendborg, hvorfra Dampskibsforbindelse; Øen er 86 km² stor; den er skovfattig, men rig paa levende Hegn; den har flere, i Forhold til Øens Størrelse, høje Bakker og falder mange Steder brat af mod Havet. Ærø hørte indtil 1864 til Sønderjylland, og dens gamle, smukke Bøndergaarde er i Byggesæt beslægtet med Gaardene paa Als.

Seværdigheder paa Ærø (omtalt enkeltvis paa alfabetisk Plads; de anførte Afstande er fra Ærøskjøbing):

Ærøskjøbing, Rise Kirke (4,5 km), Bregninge Kirke (9,5 km), Synneshøj (10,5 km), Marstal (13 km), Søbygaard Voldsteder (13,5 km).

Ærøeskjøbing, Købstad paa Nordøstkysten af Ærø, omtalt første Gang 1476. Indbyggertal 1921: 1323. Dampskibsforbindelse med Svendborg (ca. 23 km).

Seværdigheder: Kirken, opført 1756—58 af gule Mursten paa Kampestenssokkel; paa Taarnet et slankt, kobbertækt Lanternespir. — Ærø Museum i Vestergade i en Bindingsværksbygning fra det 17. Aarh., indeholder Genstande, der alle er skænket af Øens Befolkning. — En Mængde gamle Bindingsværkshuse, hvoraf 36 er fredede, f. Eks. Renaissance-Gavlhusene Søndergade 105 (fra 1690) og 107 (fra 1645), begge med udskaaren Indskrift i Dørtræet og begge fredet i Klasse A, Apoteket fra 1784 med to Karnapkviste og Posthuset (fra 1749, Messingdørhammer i Rokokostil); i Posthusets Have et Morbærtræ, antagelig det største i Danmark. — En km Vest for Byen Strandskoven med Restaurant og Badestrand. I Farvandet ved Ærøeskjøbing talrige ubeboede Øer.

Seværdigheder i Omegnen: Se under Ærø.

Øksnebjerg, 4,5 km fra Ebberup St., 7,5 km fra Assens, Højdepunkt (85 m) i „De fyenske Alper" kendt fra Slaget den 11. Juni 1535 i Grevens Fejde, hvor Johan Rantzau overvandt Lübeckerne, hvis Fører, Grev Johan af Hoya, faldt i Slaget. Paa den modsatte Side (den sydlige) af Assens Landevejen Skovsbjerg (97 m) med vid Udsigt.

Ørbæklunde, Sædegaard (336 ha, Ejer: Fru Bodil Lange), 1,5 km fra Ørbæk St., 13 km fra Nyborg, 15,5 km fra Ringe, ejedes omkring 1502 af Rigshovmester Povl Laxmand og kaldtes da Lunds-

gaard, senere af Biskop Jens Andersen Beldenak og fra 1537 af Kansler Johan Friis, hvis Broder og Brodersønner har opført den tofløjede Hovedbygnings ældste Fløj; den yngre Fløj er opført 1653; 2. og 3. Stokværk krager ud (som paa Egeskov, Hesselagergaard o. fl.); der er Skydeskaar og Skoldehuller. Ladebygningerne er delvis fra 1630, Trappetaarnet fra Slutn. af det 16. Aarhundrede. Fredet i Klasse A. En stor Allé fører til Nyborg—Bøjden Vejen. I en af Ørbæklundes Skove findes Danmarks største Bøg (Stammen 6 m i Omkreds).

Øresø, se Høbbet.

Ørkil Slotsruin, 1 km fra Svendborg, er de nu kun meget sparsomme Rester af en Borg, som iflg. Overleveringen blev rejst af Valdemar Sejr paa en høj Bakke Nordøst for Svendborg. Om Borgen dannede der sig en By, som i lang Tid konkurrerede med Svendborgs Handel og Søfart. Under Grevens Fejde (1534) stormede Svendborgs Borgere, understøttet af Lübeckerne, Ørkil og ødelagde Borg og By. Aaret efter tog de kongelige Tropper under Johan Rantzau en grusom Hævn over Svendborg. Stenene af Ørkil Slot benyttedes senere, dels til Husbygning i Svendborg, dels til Opførelsen af Bjørnemose (se denne). Slottets Fundamenter er udgravet 1885—87.

Borgbanken falder brat af til tre Sider; paa den fjerde (den nordlige) er bevaret flere dybe Tværgrave. Neden for Banken ligger Lystskoven Caroline Amalie Lund (se under Svendborg).

Ørridslevgaard, Sædegd. (190 ha, Ejer: Godsejer Chr. Darèl), 2,5 km fra Otterup 17 km fra Odense; nævnes første Gang 1435; Hovedbygningen er opført 1620 af Kansler Johan Friis, men næsten helt ombygget i 1789; den er omgivet af Grave.

Østergaard, Sædegaard (177 ha, Ejer: Mejeriejer Marius Boel), 2,5 km fra Kjølstrup St., 10,5 km fra Kjerteminde, 12 km fra Odense; har bl. a. som den nærliggende Ulriksholm (se denne) tilhørt Ulrik Chr. Gyldenløve. Hovedbygningen er opført 1731 af røde Mursten i Egebindingsværk (nu hvidkalket).

Østrupgaard, Hovedgd. (214 ha, Ejer: Hdlsgartner J. L. Lundstedt), 3 km fra Otterup St., 14,5 km fra Odense, omtales i det 15. Aarh. og var 1828—1921 et Stamhus. Hovedbygningen er opført 1881—82 i nederlandsk Renaissancestil af Arkitekt C. Lendorf. Stor Park og Have med Damme.

Ved Østrup Præstegaard, nær ved Østrupgaard, en fredlyst „Mindegang" med Sten, hvorpaa er indhugget Navnene paa Sognets Præster siden Reformationen.

Østrupgaard, Hovedgd. (250 ha, under Brahesminde Grevskab, Besidder: Lensgreve Hendrik Bille-Brahe-Selby) 4,5 km fra Haastrup St., 11 km fra Faaborg, bestaar af en taarnagtig, grundmuret Bygning fra det 16. Aarh., ombygget 1572 af Maren, Iver Lunges, hvortil senere er bygget Bindingsværks Fløje; den sydlige Fløj, der nu benyttes som Hovedbygning, er opført 1710 af Visesamlersken Karen Brahe og hendes Søster; fredet i Klasse A. Omegnen er rig paa Skov og høje Bakker (se Trebjerg).

ENKELTE PRESSEUDTALELSER OM KRAK: SJÆLLAND.

Roskilde Tidende $^{7}/_{6}$ 1924.

— For Vejfarende, baade cyklende og motorkørende, vil „Sjælland“ sikkert hurtigt blive en populær Bog. Den er let at finde sig tilrette i, og dens Oplysninger synes prægede af den sædvanlige Krak'ske solide Korrekthed, der er ved at være et Ordsprog, Bogen afhjælper virkelig et Savn.

B. T. $^{10}/_{6}$ 1924.

— I Stedet for de mange Turistbøger, der ofrer en væsentlig Plads paa Lyrik af mere eller mindre tvivlsom Værdi — og som vi oversvømmes af — kan denne lille Bog, der holder sig til Kendsgerninger og lader Natur og Vandrer selv om det æstetiske, anbefales alle Vejfarende. Som et yderligere Plus fylder den ingenting og kan ikke mærkes i Lommen.

Aalborg Venstreblad $^{7}/_{6}$ 1924.

Heftet er hurtigt at slaa op i, giver knap, men god Besked og vil sikkert blive efterspurgt af Cyklister og Turister i det hele.

Berlingske Tidende $^{31}/_{7}$ 1924.
(Anmeldt af Sekretær i Turistforeningen for Danmark C. Møller-Holst).

— læser man Bogen igennem, vil man erfare, hvor værdifuld den er for den, der paa Rejser ønsker nærmere Oplysning om, hvad han ser. - - - Bogen er et fortræffeligt Middel til at fremme Rejselivet indenfor de paagældende Landsdele, og man maa haabe, at Udgiverne af Bogen vil gaa videre med det paagældende Arbejde og snarest fremstille en lignende „Lomme-Trap“ for Fyen og Jylland.

KRAK